

Analyse, inform and activate

LAKA

Analyseren, informeren, en activeren

Stichting Laka: Documentatie- en onderzoekscentrum kernenergie

De Laka-bibliotheek

Dit is een pdf van één van de publicaties in de bibliotheek van Stichting Laka, het in Amsterdam gevestigde documentatie- en onderzoekscentrum kernenergie.

Laka heeft een bibliotheek met ongeveer 8000 boeken (waarvan een gedeelte dus ook als pdf), duizenden kranten- en tijdschriften-artikelen, honderden tijdschriftentitels, posters, video's en ander beeldmateriaal. Laka digitaliseert (oude) tijdschriften en boeken uit de internationale antikernenergie-beweging.

De [catalogus](#) van de Laka-bibliotheek staat op onze site. De collectie bevat een grote verzameling gedigitaliseerde [tijdschriften](#) uit de Nederlandse antikernenergie-beweging en een verzameling [video's](#).

Laka speelt met oa. haar informatie-voorziening een belangrijke rol in de Nederlandse anti-kernenergiebeweging.

The Laka-library

This is a PDF from one of the publications from the library of the Laka Foundation; the Amsterdam-based documentation and research centre on nuclear energy.

The Laka library consists of about 8,000 books (of which a part is available as PDF), thousands of newspaper clippings, hundreds of magazines, posters, video's and other material. Laka digitizes books and magazines from the international movement against nuclear power.

The [catalogue](#) of the Laka-library can be found at our website. The collection also contains a large number of digitized [magazines](#) from the Dutch anti-nuclear power movement and a [video-section](#).

Laka plays with, amongst others things, its information services, an important role in the Dutch anti-nuclear movement.

Appreciate our work? Feel free to make a small [donation](#). Thank you.

www.laka.org | info@laka.org | Ketelhuisplein 43, 1054 RD Amsterdam | 020-6168294

onderzoeksverslag naar buitenparlementaire
acties omtrent het kernenergie-vraagstuk in
Nederland voor de Universiteit van
Amsterdam

Werkgroep 2
politicologie

Mei 2008

Voorwoord

Beste lezer,

Sinds de eerste Nederlandse kerncentrale Dodewaard in 1969 is het gebruik van kernenergie in ons land een beladen onderwerp geweest. En dat is ook niet zo gek. Met de opwekking van kernenergie komt een kracht vrij die honderdduizenden huishouden van energie kan voorzien. Maar ook een kracht die, als het fout gaat, enorme negatieve gevolgen kan hebben.

Daarom hebben wij als werkgroep gekozen voor het onderwerp kernenergie. Binnen onze werkgroep zijn er tijdens het onderzoek gepassioneerde voor- en tegenstanders van kernenergie opgestaan. Wij hopen dat, na het lezen van ons onderzoek, het onderwerp u net zo aan het hart gaat als ons.

Werkgroep 2

Inhoudsopgave

Inleiding	p. 5
- Onderzoeksopzet	
p. 5	
- Indeling onderzoeksvragen	p. 6
1. Methodologie	p. 9
1.1 Totstandkoming van het onderzoek	p. 9
1.2 Toelichting van de gebruikte bronnen	p. 10
2. Het Theoretisch kader	p. 11
2.1 Sociale bewegingen en de Nederlandse milieubeweging	p. 12
2.2 Het verschil tussen conventionele en onconventionele vormen van actie	p. 16
2.3 Framing en discours	p. 19
2.4 Framing als onderzoeksmethode naar de invloed van buitenparlementaire actiegroepen	p. 23
3. Historisch perspectief	p. 26
3.1 Inleiding	p. 26
3.2 Beleid betreffende kernenergie van 1950 tot 1996	
p. 26	
3.3 Het verzet tegen kernenergie in Nederland van 1950 tot 1996	p. 31
3.4 Conclusie	p. 36
4. Onconventionele actiegroepen	p. 37
4.1 GroenFront	p. 38
4.1.1 Doelstellingen	p. 38
4.1.2 Middelen	p. 39
4.1.3. Strategie	p. 39
4.2 Onkruid	p. 40
4.2.1 Doelstellingen	p. 40
4.2.2 Middelen	p. 41
4.2.3 Strategie	p. 41
4.3 Socialistische Partij	p. 42
4.3.1 Doelstellingen	p. 43
4.3.2 Middelen	p. 43
4.3.3 Strategie	p. 43
4.4 WISE	p. 44
4.4.1 Doelstellingen	p. 44
4.4.2 Middelen	p. 45
4.4.3 Strategie	p. 45
4.5 Greenpeace	p. 46
4.5.1 Doelstellingen	p. 46
4.5.2 Middelen	p. 46
4.5.3 Strategie	p. 46
4.5.4 Acties	p. 47
4.6 Conclusie	p. 48
5. Conventionele acties	p. 50
5.1 Inleiding	p. 50
5.2 WISE	p. 51
5.2.1 Doelstellingen	p. 52

5.2.2 Strategie	p. 53
5.2.3 Middelen	p. 54
5.2.4 Nederland en kernenergie tegenwoordig	p. 55
5.3 Stichting Natuur en Milieu	p. 56
5.3.1 Doelstellingen	p. 56
5.3.2 Strategie	p. 58
5.3.3 Middelen	p. 60
5.4 Greenpeace	p. 61
5.4.1 Doelstellingen	p. 62
5.4.2 Strategie	p. 62
5.4.3 Middelen	p. 63
5.4.4 Samsom	p. 63
5.5 Conclusie	p. 64
6. Politiek kader	p. 66
6.1 Inleiding	p. 66
6.2 Standpunten politieke partijen van de afgelopen tien jaar m.b.t. kernenergie	
p. 68	
6.3 Casus Dodewaard	p. 74
6.4 Casus Borssele	p. 82
6.5 Casus Van Geel	p. 90
6.6 Conclusie	p. 93
7. Conclusie	p. 97
Literatuurlijst	p100
Bijlagen	p107

Inleiding

Onderzoeksopzet

In dit onderzoek is er gekozen voor het onderwerp buitenparlementaire acties. Als toekomstig politicologen zijn buitenparlementaire acties interessant om te onderzoeken, omdat deze zowel de maatschappij als de politiek betreffen. Om gericht onderzoek te kunnen doen naar buitenparlementaire acties hebben we dit onderzoek toegespitst op het kernenergievraagstuk. De relevantie van dit onderzoek is dat er vanuit een neutraal perspectief wordt gekeken naar buitenparlementaire acties met betrekking tot het vraagstuk kernenergie, een onderzoek dat voor zover wij weten nog niet is gedaan. Het doel is om te onderzoeken hoe deze acties politieke besluitvorming proberen te beïnvloeden. Uiteindelijk willen we in kaart brengen welke organisaties zich bezig houden met dit vraagstuk en op welke manier zij pogen haar doelen te bereiken. We hebben daarom een onderscheid gemaakt tussen onconventionele en conventionele actiegroeperingen. Tussen deze vormen van buitenparlementaire acties zitten duidelijke verschillen, welke wij nader zullen onderzoeken. Ook worden de posities van de politieke partijen met betrekking tot kernenergie onderzocht. Middels deze onderzoeksopzet willen we tot een vergelijking komen van deze drie actoren en om dit te onderzoeken hebben we de volgende hoofdvraag gesteld:

Op welke manier verschillen onconventionele en conventionele actiegroepen rondom het kernenergievraagstuk wat betreft hun doelstellingen, middelen en strategieën en hun invloed op het politieke debat en de positionering van politieke partijen rondom de wenselijkheid van handhaving van kernenergie en de opwekkingsmogelijkheden hiervan in Nederland?

Indeling onderzoeksvragen

Het onderzoek start met het vaststellen van een theoretisch kader aan de hand van enkele concepten. Deze concepten tezamen vormen het kader van het onderzoek en geven aan binnen welke wetenschappelijke theorie dit onderzoek zal plaatsvinden. Dit kader wordt onderzocht, opgebouwd en uiteengezet aan de hand van de volgende deelvraag:

Wat is een sociale beweging en wat is het verschil tussen de sociale beweging en de geïnstitutionaliseerde politiek en kunnen we binnen de sociale beweging een onderscheid maken tussen conventioneel en onconventioneel actievoeren en hoe meten we de invloed van deze acties?

De sociale bewegingen zijn te verdelen in diverse stromingen welke in dit hoofdstuk worden onderzocht en gedefinieerd. Er zal worden gekeken naar de geïnstitutionaliseerde politiek en de invloed hierop door de sociale bewegingen. Vervolgens wordt het onderscheid gemaakt tussen conventionele acties en onconventionele acties, en worden deze begrippen wetenschappelijk geanalyseerd. Ook wordt in dit hoofdstuk duidelijk gemaakt wat een frame en discours analyse is en hoe deze zal worden toegepast in ons onderzoek. Middels deze analyse zal dan het uiteindelijke kader waarbinnen het onderzoek zal plaatsvinden, worden vastgesteld.

In het daaropvolgende gedeelte wordt de politiek historische achtergrond onderzocht met betrekking tot het kernenergievraagstuk in Nederland. Dit onderzoek wordt gedaan aan de hand van de volgende deelvraag:

Wat was het beleid van de regering en wat deed de Anti-Kernenergie Beweging betreffende het kernenergievraagstuk, van 1950 tot 1996 in Nederland?

In dit hoofdstuk wordt de geschiedenis betreffende het kernenergie vraagstuk in Nederland, zowel op politiek gebied alsmede van de actiegroepen, onderzocht. Er is voor een tijdsperiode gekozen vanaf circa 1950 tot en met 1996. Deze periode is gekozen vanwege de opkomst van kernenergie sinds de Tweede Wereldoorlog in die periode.

Daarnaast is er in Nederland in de jaren zeventig en tachtig grote maatschappelijke belangstelling geweest met betrekking tot het kernenergievraagstuk en stond dit punt veelal hoog op de politieke agenda. Er wordt in dit hoofdstuk onder andere gesproken over het eerste Nederlandse beleid met betrekking tot kernenergie en de opkomst van de Anti-Kernenergie Beweging (AKB).

Vervolgens worden de buitenparlementaire acties van onconventionele actiegroepen onderzocht, zodat we in dit onderzoek een vergelijking kunnen maken met de conventionele actiegroepen. Ergo, is de volgende deelvraag opgesteld:

Wat zijn de doelstellingen, middelen en strategieën van onconventionele actiegroepen in hun verzet tegen handhaving van kernenergie in Nederland en waarom maken ze de keuze om onconventionele acties te gebruiken?

Voor dit deel van het onderzoek is er besloten om vijf onconventionele actiegroepen te onderscheiden, te weten Groenfront, Onkruit, de Socialistische Partij, WISE en tenslotte Greenpeace. Onder al deze actiegroepen zal er worden onderzocht wat hun doelstellingen, middelen en strategieën zijn. Uiteindelijk wordt er in de conclusie duidelijk gemaakt waarom een groep onconventioneel is en welk doel ze uiteindelijk willen bereiken.

In het volgende hoofdstuk worden de conventionele actiegroepen onderzocht. Deze groepen en hun conventionele manier van buitenparlementaire actievoeren worden onderzocht aan de hand van de volgende deelvraag:

Wat zijn de doelstellingen, middelen en strategieën van conventionele actiegroepen in hun verzet tegen handhaving van kernenergie in Nederland en waarom gebruiken zij conventionele buitenparlementaire acties?

Er wordt een analyse gemaakt van drie actiegroepen waarbij gekeken wordt naar hun doelstellingen en de manier waarop zij zich organiseren. Deze analyse is gedaan aan de hand van onderzoek naar de Stichting Natuur en Milieu, World Information Service on Energy en Greenpeace. Twee van deze organisaties komen ook terug in het hoofdstuk over onconventionele actiegroepen, omdat zij zowel op conventionele manier als onconventionele manier actie voeren. Er zal worden onderzocht waarom de conventionele actiegroepen kiezen voor de conventionele manier van actie voeren en op welke wijze dit tot uiting komt.

In het vijfde deel wordt er gekeken welke frames de politieke partijen en de milieubewegingen gebruiken met betrekking tot het kernenergievraagstuk. Dit onderzoek

wordt gedaan aan de hand van de onderstaande deelvraag:

Wat waren de standpunten van de politieke partijen in de tweede kamer met betrekking tot het kernenergievraagstuk in de afgelopen tien jaar, wanneer zijn deze gewijzigd en op welke manier zijn in deze standpunten en het politieke debat de frames van conventionele en niet-conventionele actiegroepen terug te zien?

Er wordt onderzocht wat de standpunten en de wijzigingen daarin waren van de zes belangrijkste partijen van de afgelopen tien jaar. Vervolgens worden deze standpunten getoetst aan de hand van drie casussen die in grote lijnen de algemene discussie weergeven met betrekking tot het kernenergievraagstuk in de afgelopen tien jaar. We onderzoeken de periode ten tijde van de sluiting van Dodewaard, het debat rondom de kerncentrale in Borssele en het hernieuwde debat rondom het kernenergievraagstuk naar aanleiding van uitlatingen van staatssecretaris Van Geel. Uiteindelijk worden de frames van de milieubewegingen met de frames van de politieke partijen vergeleken om te analyseren of er frames zijn die overeenkomsten vertonen naar aanleiding van een of meerdere buitenparlementaire acties.

1. Methodologie

1.1 Totstandkoming van het onderzoek

Als onderwerp voor ons onderzoek hebben we gekozen voor buitenparlementaire acties. In de eerste week hebben we dit onderwerp afgebakend tot buitenparlementaire acties rond kernenergie.

Het eerste wat opviel nadat deze keuze was gemaakt was de diversiteit in acties van betrokken organisaties sinds de introductie van kernenergie in Nederland. Wij achtten het van belang om in het onderzoek allereerst het concept 'sociale beweging' en 'buitenparlementaire actie' te definiëren en af te bakenen. Na het doornemen van literatuur van onder andere Tarrow en Van der Heijden¹ kozen wij ervoor om de actiegroepen in te delen in conventionele en onconventionele organisaties. We hebben deze indeling vooral gemaakt omdat we wilden onderzoeken welke manieren van actievoeren het meeste invloed hebben gehad op het politiek beleid. Over het algemeen wordt aangenomen dat conventionele organisaties vooral gebruik maken van hun netwerken en dat zij hun doelen trachten te bereiken door middel van lobby en overleg. Onconventionele actiegroepen worden vooral gekenmerkt door de keuze van hun middelen om hun doel te bereiken. Zij maken veelvuldig gebruik van verschillende middelen om fysiek actie te voeren, bijvoorbeeld door het bezetten van bedrijventerreinen.

Om inzicht te krijgen in de verschillende vormen van organisatie en actie hebben we ervoor gekozen om een overzicht te maken van de standpunten, middelen, strategieën

1

en doelen van de onconventionele en conventionele organisaties.

Zoals al eerder vermeld hebben we een manier proberen te vinden om de invloed van de milieubewegingen op de politieke partijen te meten. Invloed bleek een lastig begrip om mee te werken, omdat het moeilijk te meten is. Het is lastig te zien welke partijen beïnvloed zijn door welke milieugroepen. Ook is de hoeveelheid aan uitgeoefende invloed bijna niet te meten. Daarom hebben we er uiteindelijk voor gekozen om te onderzoeken welke frames de milieugroepen en de politieke partijen gebruiken. Vervolgens wilden we hier een analyse van maken, om te kijken in hoeverre dezelfde frames gebruikt worden door de milieugroepen en de politieke partijen. Dankzij de frameanalyse kunnen we zien hoe de communicatie verloopt tussen de politieke partijen en de verschillende milieugroepen. Op die manier kunnen we zien welke partijen met elkaar samenwerken en elkaar zodoende beïnvloeden.

1.2 Toelichting van de gebruikte bronnen

De belangrijkste bronnen om de acties van onconventionele en conventionele actiegroepen te onderzoeken, waren de interviews met afgevaardigden van deze organisaties. We hebben alle milieugroepen en de belangrijkste politieke partijen die in het onderzoek zijn besproken, kunnen interviewen. Om het theoretisch kader te schrijven hebben we vooral gebruik gemaakt van literatuur over frames en sociale bewegingen. De websites van de verschillende milieugroepen boden veel informatie over de structuur van de organisaties. Ook hebben we veel gebruik gemaakt van websites van de overheid om Kamerstukken te bestuderen. Deze Kamerstukken hebben we gebruikt om de standpunten van de politieke partijen in het politieke debat vast te stellen en om te kijken in welke debatten deze veranderd zijn. We hebben de frames van de milieugroepen voornamelijk uit de interviews afgeleid.

2. Het theoretisch kader

Wat is een sociale beweging en wat is het verschil tussen de sociale beweging en de geïnstitutionaliseerde politiek en kunnen we binnen de sociale beweging een onderscheid maken tussen conventioneel en onconventioneel actievoeren en hoe meten we de invloed van deze acties?

Het theoretisch kader is bedoeld ter ondersteuning van het onderzoek. Binnen deze deelvraag worden concepten beschreven en nader uitgelegd aan de hand waarvan wij onderzoek doen. De concepten vormen ook een begrenzing van het onderzoek. Ze geven namelijk precies aan wat er wel of niet wordt onderzocht.

Als eerste wordt er een beschrijving gegeven van de sociale beweging. Wat is een sociale beweging en hoe ver reikt deze? Dit is van belang omdat we de actiegroepen rond de gevoerde kernenergieacties onderzoeken. Deze actiegroepen behoren, zoals later blijkt, tot een sociale beweging. Binnen de actiegroepen willen wij een scheiding aangeven tussen groepen die op conventionele wijze actievoeren en groepen die dit op onconventionele wijze doen. Daarbij kunnen we denken aan een scala aan actievormen, zoals geweld, demonstratie, petitie, lobby of wetenschappelijk onderzoek, die wij graag zouden indelen.

Om erachter te komen of de acties van deze groepen daadwerkelijk invloed hebben op de geïnstitutionaliseerde politiek zal er een frameanalyse gemaakt worden. In het theoretisch kader wordt uitgelegd hoe dat in zijn werk gaat en wat er precies aangetoond wordt in een frameanalyse.

2.1 Sociale bewegingen en de Nederlandse milieubeweging

Voordat de organisaties rond het kernenergievraagstuk kunnen worden onderzocht, zal er eerst bekeken worden in wat voor een context deze organisaties zich bevinden. Hieruit blijkt dat de mensen en de organisaties rond het kernenergie debat onderdeel zijn van de milieubeweging. De milieubeweging wordt gezien als een sociale beweging. Voordat de specifieke situatie rond het kernenergievraagstuk kan worden onderzocht moet er eerst worden bepaald wat een sociale beweging nu eigenlijk is en hoe zo een beweging doorgaans werkt.

Er zijn verschillende definities van sociale bewegingen. Zo stelt Tarrow dat sociale bewegingen “collective challenges, based on common purposes and social solidarities, in

sustained interaction with elites, opponents, and authorities” zijn.² Hij benadrukt hierin dat solidariteit heel belangrijk is. De mensen binnen een sociale beweging moeten dezelfde belangen hebben en ook zelf herkennen dat zij dezelfde belangen hebben en daaruit moet een vorm van solidariteit en identiteit voortvloeien. Zonder dat gevoel van solidariteit is het bijna onmogelijk voor een beweging om in stand te blijven. Dat is dus ook wat een eenmalige actie van mensen met eenzelfde belang (bijvoorbeeld een voedselrel) onderscheidt van een sociale beweging.³

Het probleem met deze definitie is dat de nadruk ligt op conflict en strijd. Een groep mensen die geen openlijk conflict heeft met de gevestigde orde en zelf afgezonderd ergens gaan leven volgens hun eigen waardesysteem zou volgens deze definitie niet onder een sociale beweging vallen.⁴

Een andere mogelijkheid is de definitie van McCarthy en Zald. Zij zien sociale bewegingen als ‘een geheel van opvattingen en overtuigingen onder een deel van de bevolking waarin de wens tot uitdrukking wordt gebracht om bepaalde onderdelen van de maatschappelijke structuur en/of de verdeling van inkomens binnen een maatschappij te veranderen’.⁵ Het probleem met deze definitie is dat het conflictueuze karakter en het groepsgevoel van sociale bewegingen hier nauwelijks nog in voorkomt. In Nederland zijn bijvoorbeeld veel mensen die lagere belastingen zouden willen. Dat zou volgens deze definitie al een sociale beweging kunnen zijn. Maar zolang die mensen niet het gevoel hebben bij elkaar te horen en niets doen om hun wens te verwezenlijken, kan je niet van een sociale beweging spreken.

Er is echter nog een definitie die deze problemen niet heeft. Donatella Della Porta en Mario Diani schrijven in hun boek *Social movements* dat sociale bewegingen ‘informal networks, based on shared beliefs and solidarity, which mobilize about conflictual issues, through the frequent use of various forms of protest’ zijn. In deze definitie ligt de nadruk op netwerken, maar wordt het conflict niet genegeerd. Het netwerk kan volgens de auteurs bestaan uit individuen, groepen en organisaties.⁶

Natuurlijk bestaat er ook op deze definitie weer kritiek. Zo vindt Tilly dat een sociale beweging niet wordt gevormd door een netwerk, maar door een ‘campaign’ dat is ‘a

² Tarrow, S. (1998) p. 4.

³ Ibidem p. 3-8.

⁴ Interview Van der Heijden 17-01-2008.

⁵ McCarthy, J. en M. N. Zald in H. Van der Heijden (2000) p. 29.

⁶ Della Porta, D. en M. Diani (1999) p. 13-16.

sustained, organized public effort making collective claims on target authorities’⁷ Maar aangezien de ‘campaing’ weer door de mensen van het netwerk gevoerd zal worden en in de definitie van Della Porta en Diani ook het langdurige karakter van sociale bewegingen naar voren komt, delen wij de bezwaren van Tilly niet.

Van der Heijden benadrukt het belang van organisaties binnen een sociale beweging.⁸ Hij ziet zelfs dat het netwerk en de solidariteit binnen de Nederlandse milieubeweging eigenlijk alleen nog maar wordt gedragen door de milieuorganisaties. De leden van die organisaties voelen zich nog nauwelijks verbonden met elkaar. Maar doordat de organisaties nog steeds een netwerk vormen en regelmatig contact met elkaar hebben kan je nog steeds spreken van de milieubeweging in Nederland als een sociale beweging.⁹

Volgens de auteur Goldstone kunnen ook politieke partijen behoren tot een sociale beweging. Volgens hem komen er regelmatig politieke partijen voort uit sociale bewegingen of worden sociale bewegingen door een politieke partij gedragen.¹⁰ Ook de auteurs Hague en Harrop denken dat de scheidslijn tussen sociale bewegingen en geïnstitutionaliseerde politiek niet zo duidelijk is als aanvankelijk lijkt. Sociale bewegingen zorgen voor een grotere betrokkenheid bij en participatie aan de politiek.¹¹ Het verschil tussen politieke partijen en sociale bewegingen ligt volgens hen in het feit dat sociale bewegingen losser georganiseerd zijn en de regering proberen te beïnvloeden. Dit in tegenstelling tot de politieke partijen, die een strakkere organisatie kennen en onderdeel willen uitmaken van de bevestigde orde.¹²

De Nederlandse milieubeweging begon als een zogenaamde ‘nieuwe sociale beweging’. Deze bewegingen kwamen in de jaren ’60 op en voldeden aan een aantal kenmerken. Ten eerste zijn nieuwe sociale bewegingen gericht op het verwezenlijken van postmaterialistische waarden. Behoud van het milieu is hier een mooi voorbeeld van. Ten tweede zijn de leden van een nieuwe sociale beweging hoog opgeleid en behoren ze tot de middenklasse. Tevens zijn de bewegingen decentraal georganiseerd en participeren alle leden. Verder wantrouwen de nieuwe sociale bewegingen de gevestigde politiek. De aanhangers van nieuwe sociale bewegingen gebruiken ook vaak onconventionele actievormen, zoals bijvoorbeeld de toegang tot een kerncentrale te blokkeren. Ten slotte

⁷ Tilly, C. (2004) p. 3, 5-7.

⁸ Van der Heijden, H. (2000) p. 28-33.

⁹ Interview Van der Heijden 17-01-2008.

¹⁰ Goldstone, J. (2003) p. 3-6.

¹¹ Hague, R. en H. Harrop (2004) p. 131.

¹² Ibidem p. 127-129.

is het voor nieuwe sociale bewegingen ook erg belangrijk om een collectieve identiteit en solidariteit te ontwikkelen.¹³ Meyer en Tarrow voegen daaraan toe dat nieuwe sociale bewegingen ook makkelijker gebruik maken van media, waardoor ze makkelijker contact leggen en mobieler zijn. Hierdoor kunnen ze, hoewel ze decentraal georganiseerd zijn toch veel mensen bereiken.¹⁴

In Nederland waren de verschillende sociale bewegingen sterk met elkaar verbonden. Mensen die de ene dag streken tegen kernenergie, stonden de volgende dag te protesteren voor vrede. In de jaren '70 ontstaan er meer organisaties. (Zo wordt in 1971 Milieudefensie opgericht en vlak daarna Greenpeace) Hierdoor ontstaat er meer onderscheid tussen de verschillende bewegingen en kunnen we spreken over een aparte milieubeweging.¹⁵

De milieubeweging kan weer worden opgedeeld in drie stromingen. De 'tegenculturele' stroming, de 'subculturele' stroming en de 'instrumentele' stroming. Binnen de instrumentele stroming wordt een actiemiddel gekozen naar aanleiding van het verwachte succes van dat middel. Instrumentele organisaties hebben er dus geen moeite mee om met de overheid rond de tafel te gaan zitten. Een goed voorbeeld van een instrumentele organisatie is Stichting Natuur en Milieu. Binnen de subculturele stroming wordt het samen bezig zijn voor een bepaald doel al als de realisering van een deel van dat doel gezien. Door samen iets te doen (bijvoorbeeld een leefgemeenschap oprichten waarbij iedereen een composthoop en een windmolen heeft) wordt er een gezamenlijke identiteit ontwikkeld. Een voorbeeld van een subculturele beweging is De Kleine Aarde. Dit is een organisatie die mensen zelf duurzamer probeert te laten leven. Binnen de tegenculturele beweging is het ontwikkelen van een gezamenlijke identiteit ook erg belangrijk, alleen gebeurt dat daar voornamelijk door samen tegen een gezamenlijke tegenstander te strijden. Zowel tegenculturele, als subculturele organisaties hebben liever niets met de overheid te maken. Een goed voorbeeld van een tegenculturele organisatie is het Dierenbevrijdingsfront, een zeer gedecentraliseerde organisatie die regelmatig dieren illegaal bevrijd en bedrijven door middel van legale en illegale acties motiveert om te stoppen met wat het Dierenbevrijdingsfront beschouwt als dierenleed.¹⁶

Het grootste deel van de Nederlandse milieubeweging kan momenteel worden

¹³ 13 Van der Heijden, H. (2000) p. 19-28.

¹⁴ Meyer, D. en S. Tarrow (1998) p. 15-18.

¹⁵ Interview Van der Heijden 17-01-2008.

¹⁶ Van der Heijden, H. (2000) p. 27-28, 71-86.

gerekend tot de instrumentele stroming. Dit komt mede door de politieke-mogelijkhedenstructuur (de mogelijkheden die een beweging heeft om invloed uit te oefenen op de politiek) in Nederland. In Nederland kunnen sociale bewegingen redelijk eenvoudig invloed uitoefenen op de politiek. Door een partij op te richten en verkozen worden in het parlement (en doordat er in Nederland geen districtenstelsel is lukt dat ook met een kleine partij). Maar ook door juridische stappen te ondernemen. Verder is het in Nederland gebruikelijk dat de politiek milieuorganisaties uitnodigt om te komen praten over plannen die invloed hebben op het milieu. Mede hierdoor zijn de milieuorganisaties redelijk snel geïntegreerd in de politiek.¹⁷ De meeste organisaties wilden liever overleg met de overheid voeren en gesubsidieerd worden, dan radicale acties voeren.¹⁸ Ook Tarrow ziet dat zodra een organisatie toegang heeft tot machtsbronnen (zoals geld, organisatie, toegang tot de regering) deze sneller zal overstappen op conventionele tactieken en zal institutionaliseren. Wanneer een organisatie geen toegang tot machtsbronnen verkrijgt, dan blijven onconventionele acties een aantrekkelijke manier om de aandacht te trekken en een achterban te creëren.¹⁹

De Nederlandse milieubeweging is inmiddels dus geen nieuwe sociale beweging meer, (er is immers geen afkeer meer van de politiek en de acties zijn meestal conventioneel) maar aangezien er nog wel een netwerk is, men gedeelde belangen en overtuigingen heeft en men nog wel actie voert, kan je nog wel van een sociale beweging spreken.

2.2 Het verschil tussen conventionele en onconventionele vormen van actie

Voor dit onderzoek is gekozen een onderscheid te maken tussen conventionele en onconventionele vormen van actie. Maar wat is het verschil tussen deze twee? Om het onderscheid te bepalen zullen de begrippen duidelijk worden gedefinieerd. Hierboven is besproken dat de sociale beweging beschikt over een breed actierepertoire. Dit lijkt een spectrum van radicaliteit tegenover conventionele actievormen. Binnen dit spectrum bestaan echter meerdere indelingen die het lastig maken om een precieze definitie van deze begrippen te formuleren.

Dr. H.A.B. van der Heijden maakt het onderscheid als volgt; “conventionele en

¹⁷ Ibidem p. 33-38.

¹⁸ Interview Van der Heijden 17-01-2008.

¹⁹ Tarrow, S. (1998) p. .

direct-democratische actievormen worden tezamen het conventionele deel van het actierepertoire genoemd; demonstratieve, confrontatieve en gewelddadige acties vormen het onconventionele deel”²⁰. Van der Heijden doelt met conventionele acties op acties die direct aanspraak maken op de politiek, zoals het aanspannen van een administratiefrechtelijke procedure of het opzetten van een lobby. Het referendum is een niet-democratische actie. Deze vorm van actie is in de jaren zeventig ontstaan, later dan andere vormen van actie en is maar in een aantal landen mogelijk. Demonstraties, petitieën en dergelijke vallen onder demonstratieve acties. Bij confrontatieve vormen van actie vindt er een verstoring plaats van de openbare orde. Ook wordt er bij gewelddadige acties geweld gedaan aan personen, een individu of objecten²¹. De betekenis van conventioneel als vertaling van ‘door de gewoonte voorgeschreven’²² lijkt hier buiten beschouwing gelaten.

Prof. Dr. Sidney G. Tarrow maakt niet alleen een ander onderscheid tussen de vormen van actie die sociale bewegingen tot hun beschikking hebben, hij historiseert ook het verschil tussen conventionele en onconventionele vormen van actie. Dit laatste betekent dat Tarrow de concepten in een historische context plaatst.

De vormen van actie die Tarrow opmerkt in zijn onderzoek naar sociale bewegingen zijn: ‘violence’, ‘disruption’ en ‘convention’ (geweld, verstoring/ontwrichting en conventie)²³. We zouden kunnen stellen dat de demonstratieve vorm van actie, genoemd door Van der Heijden, is ondergebracht in de confrontatieve en de conventionele vorm van actie.

Geweld kunnen we volgens de definitie van Tarrow hetzelfde beschrijven als Van der Heijden dat doet. Daarnaast zegt Tarrow dat geweld leidt tot polarisatie. Wanneer er tijdens een actie geweld voorkomt moet er een kant gekozen worden, zoals de kant van de actievoerders, politie, politiek of andere belanghebbenden. Hierdoor vervalt het complexere geheel in de strijd²⁴. De actievoerende organisatie zal mogelijk aanhangers verliezen, het is immers voor veel mensen een stap te ver om geweld te gebruiken. Daarnaast neemt de tolerantie in de huidige maatschappij ten aanzien van geweld steeds meer af en is er meer aanzien voor geweldloze vormen van actie. Bovendien hebben we

²⁰ Van der Heijden, H. (2000) p. 26

²¹ Van der Heijden, H. (2000) p. 26/27

²² Van Dale, Hedendaags Nederlands (2007)

²³ Tarrow, S. (1998) p. 104

²⁴ Tarrow, S. (1998) P. 95

in de tegenwoordige democratieën van de westerse wereld te maken met een sterkere staat, die bij het gebruikmaken van geweld niet terug zullen deinzen voor een militair ingrijpen²⁵. Een organisatie is daar niet tegen opgewassen.

Disruption wordt door Tarrow beschreven als een dreiging met geweld. Disruption hindert de doorgaanse activiteiten van tegenstanders, (toevallige) omstanders en autoriteiten²⁶. Een demonstratie zouden we een geval van disruption kunnen noemen. Een petitie valt hier niet onder. Er zijn wel veel mensen bij betrokken maar we kunnen het geen verstoring of ontwrichting in de openbare orde noemen. Zo kunnen we zien dat Tarrow de actievorm “demonstratieve acties” zoals gedefinieerd door Van der Heijden niet gebruikt.

Met conventioneel actievoeren bedoelt Tarrow een vorm van actie die als een gewoonte aanvoelt voor de massa. Deze vorm van actie krijgt vaak veel steun en heeft dus een grote achterban omdat het weinig betrokkenheid eist en het risico voor de deelnemers erg laag ligt²⁷. De conventionele vorm van actie is de meest voorkomende vorm van actie. Dit komt niet alleen door de lage drempel voor deelname, maar ook het onstabiele karakter van disruption en door, bijvoorbeeld in Nederland, de politiek.

Het onstabiele karakter van disruption komt doordat de verleiding naar gewelddadige of conventionele acties te groot is. Dit wordt veroorzaakt doordat men het idee heeft dat het gebruik van geweld succesvoller is en het resultaat ervan direct zichtbaar en duidelijk is. In Nederland echter neigen veel organisaties naar de conventionele vorm van actievoeren. Hier viert het zoeken naar een consensus nog hoogtij. Dit komt wellicht door onze geschiedenis van verzuiling waarbij de politiek leiders, hoe ver zij ook verwijderd waren van elkaar wat betreft hun standpunten, altijd naar consensus streefden. Nederland raakte steeds meer gepacificeerd en zeker na de ontzuiling kwam er ruimte om andere overlegpartners uit te nodigen²⁸. De politiek is in de meeste gevallen niet blij met gewelddadige of ontwrichtende acties. Daarom probeert de politiek de sociale beweging zoveel mogelijk in te kapselen²⁹.

Terug naar de definitie van Tarrow wat betreft het onderscheid tussen het conventionele en onconventionele actierepertoire. Zoals eerder genoemd historiseert hij

²⁵ Tarrow, S. (1998) P. 98

²⁶ Tarrow, S. (1998) P. 96

²⁷ Tarrow, S. (1998) P. 94

²⁸ Interview Van der Heijden, 17-01-2008

²⁹ Interview Van der Heijden, 17-01-2008

deze begrippen. Hiermee wordt bedoeld dat een vorm van actie, zoals het staken, dat eerder, in dit geval in de negentiende eeuw toen het nieuw was om te staken, onconventioneel was later tot conventionele vorm van actie wordt gerekend. Dit komt door de gewoonte waartoe een actie verwordt. In de negentiende eeuw werd er veel gestaakt door arbeiders, hiermee toonden zij niet alleen hun onvrede tegenover het management, maar ook de solidariteit tegenover de eigen klasse³⁰. Niemand kijkt er tegenwoordig nog van op als een staking wordt georganiseerd. Ook hoeft een actie geen nieuwsitem meer te zijn. Een onconventionele actie daarentegen valt op en staat in de schijnwerpers. Een conventionele actie kan echter ook weer onconventioneel worden. Dit gebeurt wanneer er iets ludieks en nieuws aan toegevoegd wordt, zodat het opnieuw opvalt en in de publiciteit komt.

Het blijft volgens deze definitie onduidelijk waar wij de scheidslijn precies moeten trekken. Toch zouden wij graag de definitie die Tarrow geeft aanhouden. Juist omdat de scheidslijn voor Tarrow een dynamisch proces is kunnen we ons richten op onze maatschappij van 1997 tot heden. We kunnen hiermee stellen dat kleine stakingen en demonstraties conventioneel kunnen zijn. Maar wanneer zij in de media verschijnen zijn ze onconventioneel. Een petitie kan, in tegenstelling tot de definitie van Van der Heijden, ook conventioneel zijn. Ook moge het duidelijk zijn dat een aantal decennia geleden deze grens anders lag dan nu.

2.3 Framing en Discours

In dit deel van theoretisch kader wordt de theorie van Frame- en Discourse analyse volgens Professor Hajer en Rein & Schön uitgelegd. Allereerst zal het dagelijkse taalgebruik en het ontstaan van onze denkwijze aan bod komen. Vervolgens worden de begrippen “discourse” en “frames” symbolisch geïntroduceerd aan de hand van een vergelijking met een boom. Daarna worden de methodes van frame- en discourse-analyse uiteengezet met aandacht op volgende vragen:

-Wat is een frame/discours?

-Hoe kunnen we een frame/discours zichtbaar maken ?

Met behulp van een frame en discours analyse kunnen tegenstellingen binnen een

³⁰

Tarrow, S. (1998) P. 99/100

politieke context en strategieën in een sociaal-historisch kader bestudeerd worden. Hierin wordt uitgelegd op welke wijze bepaalde processen en organisaties zich binnen een context bewegen die zijn afgebakend door bijvoorbeeld taalgebruik, probleemdefiniëring en geopperde oplossingen.

Men gebruikt taal om te communiceren (taal als “means”³¹). In dit geval heeft taal een eenvoudige functie van weerspiegeling van de werkelijkheid. Discoursanalyse gaat hierin verder en stelt dat taal de realiteit beïnvloedt of sterker, dat taal de wereld ‘creëert’ (taal als “medium”³²). Met gebruik van de ‘Argumentatieve Discourse Analyses’ (ADA) maakt men het verschil van deze twee functies van taal zichtbaar.

Een van de eerste stappen van de ADA analyse is de classificatie: ordenen; ordenen is grenzen trekken³³. We trekken de grenzen tussen begrippen en delen deze in groepen aan de hand van enkele variabelen (eigenschappen). Dit proces wordt ook wel “naming and framing”³⁴ genoemd: grenzen trekken (dus dingen naam geven = het “namen”,) en tegelijkertijd ordenen (framen). (In de politiek is onenigheid over het naming and framing van onderwerp vaak een bron van onderlinge conflicten.)

In taal zit veel macht. Kahneman & Tversky hebben onderzoek verricht naar de macht van taal. Het volgende voorbeeld is afkomstig uit een experiment uit 1984. “Imagine that the US is preparing for the outbreak of an unusual Asian disease which is expected to kill 600 people. “if program A is adopted 200 people wil be saved” versus “if program C is adopted 400 people wil die”. Hieruit blijkt dat het herformuleren van een vraag invloed kan uitoefenen op het antwoord. Een kleine verandering in de verwoording van een vraagstelling heeft in dit geval namelijk een totaal verschillend antwoord tot gevolg. Taal heeft ook een ordenende macht in zich. Het creëert tekens en symbolen in de politiek die machtverschuivingen kunnen veroorzaken en invloed hebben op de instituties die het beleid bepalen. “Het gaat uiteindelijk om het machtsvraagstuk. Wie het discours weet te beheersen en het discours zodanig om te vormen dat het door de gehele samenleving wordt overgenomen. En daarmee ook draagvlak weet te creëren voor beleid. Dat zijn in feite alle drie de machtsvormen van Lukes. Het ultieme is de derde macht, omdat mensen dan heel anders gaan denken (thought control)...”³⁵ Het gebruiken van

³¹ M.Hajer, 2007, p.018

³² M.Hajer, 2007, p.018

³³ M. Hajer, collegestof, 20.10.2007

³⁴ Rein & Schön, 2007, p. 106

³⁵ Poorter, interview, 21.01.2008

een discours is sterk verbonden met macht. Door het discours te beheersen en te bepalen verkrijgt je macht.

De samenhang tussen de betekenissen van de begrippen “frames” en “discourses” kunnen worden uitgelegd aan de hand van een vergelijking met een boom.

Het frame wordt opgebouwd door de wortels van de boom. Deze wortels bestaan bijvoorbeeld uit de scholing, het privéleven, cultuur (of in ons geval sociale bewegingen) en alles wat onze kijk op wereld bepaalt. De stam is het frame van waaruit we de wereld bekijken en het discourse (communicatie met deze wereld) bestaat uit de takken van de boom. Iedere tak stelt een onderdeel van het discourse voor, zoals metaforen, story lines, argumenten, woordenkeus, positioneringen. Samen met andere takken vormen ze de discourse coalities. Door het bestuderen van takken, sub-takken en blaadjes(woorden) maken we het frame zichtbaar.

Frame (denkkader³⁶, paradigm³⁷, "multiple social realities³⁸") - zijn “brillen waardoor je de wereld bekijkt”, dus de opsomming van waarden, normen, regels, verwachtingen, overtuigingen, criteria, opvattingen, geworteld in iemand of iets. Door verschillende frames te bekijken creëren mensen verschillende werelden. Dit proces – framing (worldmaking³⁹) is door Rein & Schön beschreven als “a way of selecting, organizing, interpreting and making sense of a complex reality...”. Het is mogelijk dat er naar mate de tijd verloopt een verschuiving ontstaat van het denkkader (frame-schift⁴⁰). Een voorbeeld daarvan is het beleid over integratie⁴¹ dat in loop der jaren diverse keren ingrijpend is veranderd.

Tijdens het analyseren van politieke strijd kan onderscheid gemaakt worden tussen twee typen van conflicten. Wanneer men het oneens is over de argumenten en oplossingen, maar de problemen en de oorzaken wel vanuit dezelfde bron(frame) ziet, noemen wij dit “policy disagreements”⁴². Echter op het moment dat de frames van partijen verschillen en daarmee de manier waarop de partijen het probleem zien, kan er vaak niet tot een oplossing worden gekomen. Dit noemen wij “policy controverses”⁴³.

³⁶ Hajer, collegestof, 20.10.2007

³⁷ Begrip volgens Thomas Kuhn (1962), in Rein & Schön, 2007

³⁸ Begrip volgens Rein & Schön, 2007, p.103

³⁹ Begrip volgens Nelson Goodman(1978), in Rein & Schön, 2007, p.103

⁴⁰ Begrip volgens Rein & Schön, 2007, p.105

⁴¹ Hajer, collegestof, 20.10.2007

⁴² Begrip van Rein & Schön, 2007, p.104

⁴³ Begrip van Rein & Schön, 2007, p.104

Aan de hand van een frame analyse is dit proces te ontleden en uit te leggen door de structuren te onderzoeken die vorm geven aan processen van sociale wisselwerking en communicatie. Dus de uitgangspunten en de manier waarop dingen te zien zijn geven beiden vorm aan een frame. Omdat er veel macht zit in de taal (zoals gezien door stelling van docent Poorter en het experiment van Kahneman & Tversky) zou het verstandig zijn om taal te analyseren.

Discourse is “een ensemble van ideeën, concepten en categorisering/classificaties waardoor betekenis wordt gegeven aan fenomenen”.⁴⁴ ADA houdt in het analyseren van argumenten (discourse) en het “positioneren” van actoren aan de hand van de taal (meaning) en een analyse van “sites” – de plekken waar dit gebeurt (practices). Deze discourse, practices en meaning wordt ook wel de “Triangle van ADA”⁴⁵ genoemd.

In het onderstaande zetten we enige kernwoorden uiteen waarmee je het discours en het frame kunt vinden van waaruit mensen bepaalde processen benaderen.

Story Line (Titels) is een standpunt dat alle verhalen over iets samenvat in één zin. Men gaat ervan uit dat de ander wel weet wat je bedoelt en vaak wordt het hele frame erin samengevat. Een “storyline” helpt mensen die verschillende discourses gebruiken toch te communiceren – zgn. “communicatief wonder”. “A medium through which actors try to impose their view to others”⁴⁶. Een storyline leidt bijna altijd naar black-boxing: argumenten van een “andere familie” worden in een “black box” gestopt. Door amplificatie (versterken, vergroten), een term afkomstig uit de leer van retorica, ontstaat door het overdrijven van argumenten via taal waarin vaak metaforen voorkomen. Een voorbeeld daarvan is “John Kerry als “flip flop” die niet weet waar hij voor staat”. Amplificatie kan ook plaatsvinden door het gebruik van concrete acties, zoals het aanhalen van experts. Maar ook settings en dramaturgie zijn van belang om te onderzoeken. Iedere handeling vindt plaats in een specifieke context die ook geanalyseerd kan worden.

Het gebruik van metaforen - dus het spreektaal in beelden iets zeggen in termen van iets anders - is niet altijd even onschuldig. Uitdrukkingen zoals: “Nederland staat in brand”, “Verrommeling van Nederland”, “Er is een Deltaplan nodig voor...”, “zure regen”, “schone energie” en “groene energie” verbergen allerlei concepten/frames.

⁴⁴ Hajer, 2007, p.03

⁴⁵ Hajer, 2007, p.019

⁴⁶ Hajer, 2007, p.033

Als een groep van actoren die door hun activiteit in bepaalde praktijken een bepaald perspectief van de werkelijkheid deelt en produceert is er sprake van discourse coalitie: “Ensemble of a set of story lines, actors that utter these story lines, and the practices that conform to these story lines”⁴⁷.

Om een discours-coalitie te realiseren moeten de centrale actoren het discourse structuration accepteren en het discours moet zich uiten in instituties (discourse institutionalization). Op deze wijze ontstaat de “dominant discourse coalitie”⁴⁸.

Er is onderscheid gemaakt tussen de actoren van de conventionele en onconventioneel milieubewegingen en de politieke actoren. Door de symbolische “boom” te ontleden rond de kerngroepen zullen de volgende vragen aan bod komen. Wat zijn de wortels, de stam (frame) en de takken (discours) van de betrokken organisaties? Aan de hand van argumenten, metaforen, posities (standpunten) worden de frames bepaald. Om meer inzicht te krijgen in het structurele karakter van het denkkader van de actoren, zal gebruik worden gemaakt van een frameanalyse. Hiermee kunnen we vervolgens zien waardoor sommige organisaties meer overleg en invloed hebben gehad in de politiek.

2.4 Framing als onderzoeksmethode naar de invloed van buitenparlementaire actiegroepen.

Er zijn meerdere verschillende wijzen van onderzoek naar sociale bewegingen en de door hun gebruikte buitenparlementaire actievormen.

In een verkenning van onderzoeksmethoden naar sociale bewegingen worden verschillende methodes gebruikt, zoals de “New social movements approach” ofwel “Nieuwe sociale bewegingen benadering” en de “Resource mobilisation perspective” ofwel “Politieke mogelijkheden structuur”. Dit is ook de benadering die Van der Heijden in zijn artikel “Politieke mogelijkhedenstructuur en de institutionalisering van de milieubeweging” kiest. Deze methodes komen ook naar voren in onze behandeling van sociale bewegingen eerder in dit hoofdstuk. Deze onderzoeksmethoden geven ons geen beeld van de invloed van deze bewegingen, maar verklaart het ontstaan en de keuze voor hun doelen, middelen en strategieën. Daarnaast bestaat er kritiek op deze methodes. Zo stellen David A. Snow en Robert D. Benford in hun artikel: “Ideology, frame resonance,

⁴⁷ Hajer, 2007, p.021

⁴⁸ Hajer, 2007, p.022

and participant mobilisation” dat “both tend to treat meanings or ideas as given”. Hun kritiek luidt dat deze onderzoeksmethodes zich te weinig richten op de ideeën achter de acties en zich teveel richten op het verslag doen van acties en de uitkomsten daarvan. De achterliggende gedachten zijn echter van belang bij ons onderzoek .⁴⁹

Aangezien we invloed willen meten moeten we eerst het begrip invloed behandelen. De van Dale geeft o.a. de definities; inwerking van een persoon, zaak of omstandigheid op een andere en het vermogen om op anderen in te werken. Hierdoor worden we herinnerd aan de drie machtsdimensies van Lukes. Hij onderscheidt een eendimensionale, tweedimensionale en driedimensionale dimensie van macht. Bij de eerste dimensie van macht gaat het om de macht om beslissingen te maken, die meetbaar zijn aan de uitkomst van die beslissingen. Deze macht richt zich vooral op staatsmacht. In de tweedimensionale visie op macht wordt eveneens gekeken naar de macht om beslissingen te maken, maar ook naar de macht om de agenda te bepalen. Daarbij gaat het voornamelijk of bepaalde zaken besproken worden of niet. Deze macht bezit niet uitsluitend de staat en richt zich naast institutionele machtsstructuren ook op informele machtsstructuren. Hierbij gaat het om de vraag in hoeverre een sociale beweging in staat is om bepaalde onderwerpen zoals kernenergie op de politieke agenda te krijgen en binnen een door hun gewenste context. Bijvoorbeeld dat het debat gevoerd wordt over de gevaren van kernenergie. Ten slotte beïnvloedt de derde macht in de driedimensionale visie van Lukes de wensen en gedachten van mensen. Het is de macht om een denkkader te creëren, door bijvoorbeeld het stellen van normen en waarden of het vormen van een ideologie.⁵⁰ Het onderzoek zal zich vooral richten op de tweededimensionale visie van macht en op de mogelijkheid van sociale bewegingen, om invloed te hebben op maatschappelijke discussies en de politieke besluitvorming. In hoeverre zijn zij in staat tot “agenda-setting”. Maar ook de derde macht van Lukes zal worden onderzocht, aangezien ideologieën de motivatie kunnen vormen binnen sociale bewegingen en invloed kunnen hebben op de door hun gekozen strategieën.

Om de invloed van sociale bewegingen betreffende het kernenergie vraagstuk te onderzoeken zal gebruik worden gemaakt van een frameanalyse. Naast frameanalyse als methode binnen een onderzoek zien Snow en Benford “framing” ook als onderdeel van de strijd van Sociale Bewegingen. Sociale bewegingen houden zich bij uitstek bezig met

⁴⁹ Snow and Benford: 1988

⁵⁰ vrij naar Lukes: 1974

problemen in het maatschappelijk leven en het formuleren van kritiek en oplossingen betreffende deze problemen. Dit noemen zij dan ook “framing”. Zij onderscheiden drie “core framing tasks” van sociale bewegingen.

(1) “a diagnosis of some event or aspect of social life as problematic and in need of alteration.”

(2) “a proposed solution to the diagnosed problem that specifies what needs to be done.”

(3) “a call to arms or rationale for engaging in ameliorative or corrective action.”

We kunnen dus drie soorten framings door de sociale bewegingen onderscheiden:

- A. Diagnostic framing: De indentificatie van een probleem en het toedelen van schuld, oorzaak en gevolg.
- B. Prognostic framing: het opperen van oplossingen en het definiëren van strategieën, tactieken and doelen.
- C. Motivational framing: Het motiveren tot verzet en actie. De context en inhoud scheppen die mobilisatie teweeg brengt.

A en B richten zich op het mobiliseren van consensus en C op de motivatie om tot actie over te gaan.⁵¹

Door een historisch overzicht te creëren en onderzoek te doen naar buitenparlementaire actiegroepen, onderverdeeld in conventionele en onconventionele groepen, zal worden gekeken naar deze drie typen van framing en de door de groepen gebruikte frames. Dit zal gebeuren door het gebruik van bronnen onderzoek en interviews. Er zal een overzicht gegeven worden van de door hun aangeduide problemen, oplossingen, strategieën, tactieken en doelen. En hun beweegredenen om tot actie over te gaan. Vervolgens zal er gekeken worden wat de frames waren binnen de milieubewegingen en de parlementaire politiek. Daarbij zullen kamerstukken en partijprogramma's bestudeerd worden en interviews worden afgenomen. Er zal een poging worden gedaan om een aantal dominante frames binnen de milieubewegingen en het politieke debat te herkennen. Door het vaststellen van de door sociale bewegingen gehanteerde en beoogde frames en deze frames te vergelijken met de dominante frames in het politieke debat, willen wij bepalen in hoeverre deze frames terug te zien zijn in het politieke debat en in de positionering van politieke partijen rondom kernenergie.

⁵¹

vrij naar Gamson: 2000

3. Historisch perspectief

3.1 Inleiding

Er is gekozen voor voor de volgende deelvraag: ‘Wat was het beleid van de regering en wat deed de Anti-Kernenergie Beweging betreffende het kernenergievraagstuk, van 1950 tot 1996 in Nederland?’ Aan de hand van deze deelvraag gaan we een zo volledig mogelijk historisch overzicht te geven van het politieke beleid en de houding van Anti-Kernenergie Beweging ten opzichte van kernenergie.

3.2 Beleid betreffende kernenergie van 1950 tot 1996

De eerste keer dat de Nederlandse politiek geïnteresseerd raakte in kernenergie was in het jaar 1939. De regering hoorden berichten dat Duitsland en Frankrijk bezig waren met een revolutionaire ontwikkeling, genaamd kernenergie. Op aandringen van professor de Haas kocht Nederland uranium van het voormalige Belgische Kongo. Tot 1954 was er alleen nog niet de kennis en technologie om zelfstandig onderzoek te doen. Daarom moest er gewacht worden tot Amerika haar kennis betreffende kernenergie vrij gaf in datzelfde jaar. Langzamerhand werd de Haagse politiek meer betrokken bij ontwikkeling van kernenergie. Hierdoor was het noodzakelijk dat er een kernenergiewet zou komen. De Commissie voor de Atoomenergie werd in 1955 aangesteld om met een eerste opzet te komen voor deze wet.⁵² Het duurde tot 1963 voordat de wet in werking trad. Intussen, in het jaar 1957, kwam minister Zijlstra van Economische Zaken met een nota over de toekomst van kernenergie in Nederland⁵³. Hierin stond onder andere dat het energiegebruik met meer dan tweehonderd procent zal stijgen in 1975. Minister Zijlstra ontwikkelde een beleid, wat inhield dat er in 1962 een eerste kernreactor in gebruik zou moeten worden genomen. Het jaar daarop moesten er nog twee kerncentrales gebouwd worden. Deze nota bleek al snel achterhaald te zijn. Door de Suez-crisis werden er goedkope voorraden olie uit het Midden-Oosten gehaald en er werden grote gasvoorraden gevonden in Nederland. Het duurde tot 1962, toen de toenmalige minister van Economische Zaken, de Pous, met een volgende nota inzake Kernenergie kwam. In 1959 besloot de Raad van Commissarissen van de Samenwerkende Elektriciteits

⁵² Trepels, P. (1979) P.179

⁵³ Trepels, P. (1979) P.179

Producenten (SEP) een Commissie Kerncentrale op te richten.⁵⁴

Deze commissie kwam onder leiding te staan van de heer van Roodenburg. Het doel van deze commissie was, om te onderzoeken wat de mogelijkheden waren om een kerncentrale te bouwen in Nederland. De Commissie Kerncentrale kwam tot de conclusie dat dit tot een van de mogelijkheden behoorde. Maar door de lage kosten van fossiele brandstoffen leek dit plan op korte termijn niet haalbaar te zijn. In 1960 verscheen wel het eerste rapport van de Commissie Kerncentrale, waarbij de commissie de toezegging kreeg om plannen te maken voor een kerncentrale.

Ze kregen een bedrag van 600.000 gulden om de volgende plannen te maken, fase 1: het maken van een voorontwerp, fase 2: een definitief plan, tekeningen, begrotingen, fase 3: de bouw van de kerncentrale. In een tijdsbestek van ongeveer veertien jaar, 1955 tot 1969, had de Nederlandse regering al bijna 1 miljard gulden uitgegeven aan kerntechnologie.

Op 21 februari 1963 trad voor een gedeelte de 'Kernenergiewet' in werking met betrekking tot het vrijmaken van kernenergie (KEW). In deze wet wordt aan de hand van artikelen bepaald op welke manier de handelingen uitgevoerd moeten worden.⁵⁵ De verantwoordelijkheid ligt bij de overheid, die door verschillende commissies van deskundigen en adviescolleges wordt bijgestaan. Aan de hand van de Kernenergiewet kunnen vergunningen verleend worden die te maken hebben met nucleaire installaties.⁵⁶ Op 21 februari 1963 werd deze wet gepubliceerd in de Staatscourant; sinds 1 maart 1970 is de wet definitief van kracht. Aan de hand van de Kernenergiewet zijn er een aantal adviesorganen opgericht: de Centrale Raad voor de kernenergie 1963-1974 (CRK); de Wetenschappelijke Raad voor de Kernenergie 1963-1985(WRK); de Industriële Raad voor de Kernenergie 1963- 1985 (IRK).⁵⁷

Toen in 1985 de voorlopige Algemene Energieraad (AER 1976) werd omgezet in de Algemene Energieraad gingen de hier bovenstaande adviesorganen naar deze raad over. De AER is een adviesorgaan van het ministerie van Economische Zaken.⁵⁸

De CRK is volledig geregeld in de Kernenergiewet. De CRK bracht advies uit totdat de Kernenergiewet in 1970 van kracht werd, daarna had deze raad een

⁵⁴ Trepels, P. (1979) P.180

⁵⁵ <http://wetten.overheid.nl/cgi-bin/sessioned/browsercheck/continuation=24127-002/session=069330220095123/action=javascript-result/javascript=yesH>, 23-01-2008

⁵⁶ <http://www.vrom.nl/pagina.html?id=9399H>, 23-01-2008

⁵⁷ Uitham, C., Vries, B. de., Zijlstra, G.J. (1977) p. 27-28,

⁵⁸ Nota Energiebeleid p. 72

coördinerende taak waaraan de regering weinig behoefte had. In 1974 werd de CRK opgeheven, hiermee werd duidelijk dat een overheidsbeleid met verschillende aspecten, betreffende gezondheid, industrie en wetenschap, samen niet realiseerbaar bleek te zijn. De WRK had adviezen uitgebracht over nationale en internationale wetenschappelijke ontwikkelingen, in 1975 is deze raad opgeheven. De IRK was in 1962 al ingesteld en bracht in 1963 haar eerste advies uit⁵⁹. Hierin werden vier grote projecten beschreven:

1. het reactorproject van KEMA, bouw van een suspensie- test- reactor;
2. het NERO-project, gericht op ontwikkeling van een kernreactor voor scheepvaartvoortstuwing en voor een nucleaire onderzeeboot;
3. het ultracentrifugeproject van het RCN, uraniumverrijkingstechnologie;
4. bouw van een kleine kerncentrale in Nederland (Dodewaard);

Op 1 januari 1966 is er nog een wet in werking getreden; de Wet Aansprakelijkheid op het gebied van Kernenergie (WAK); deze wet is gebaseerd op internationale regelingen die in Parijs in 1964 werden vastgelegd waarin bepaalde hoofdbeginselen stonden beschreven omtrent de aansprakelijkheid voor kernenergieongelukken. Mochten er claims zijn, dan komen deze bij één verzekeringsmaatschappij terecht: de Nederlandse Atoompool. Sinds deze wet is aangenomen heeft zich in Nederland geen enkel kernongeluk voorgedaan.⁶⁰

In 1971 lag de verantwoordelijkheid van de bescherming tegen stralingsgevaar bij de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid, in de periode tot 1983 bij de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne en na 1983 bij de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM). Naast de VROM hebben ook de ministers van Economische Zaken, de ministers van Verkeer en Waterstaat, Defensie, Financiën, Sociale Zaken en Volksgezondheid, Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur bepaalde taken en zijn zij belast met handelingen die ze kunnen verrichten.⁶¹

Voor Nederland kan het jaar 1972 gezien worden als het begin van het Kernenergie debat, omdat in de 'Nota Inzake de Kernenergie', onder leiding van minister Langman van EZ, werd voorgesteld om het aantal kerncentrales uit te breiden tot 35. In 1969 was Dodewaard al geopend en in 1973 kwam de kerncentrale in Borssele.⁶² Er is

⁵⁹ Uitham, C., Vries, B. de., Zijlstra, G.J. (1977) p. 27-28,

⁶⁰ Loon, A.J. van, p. 27-30

⁶¹ Nota Energiebeleid p. 63

⁶² www.stopkernenergie.nl/node/50

lang een maatschappelijke discussie gevoerd over de kernenergie en door het voortdurende maatschappelijke verzet tegen kernenergie konden tegenstellingen binnen centrale overheid, plaatselijke gemeentes en binnen de verschillende ministeries niet meer worden genegeerd. Toen in 1963 de KEW gedeeltelijk inwerking trad, vroeg KEMA een bouwvergunning aan voor een reactor. Deze vergunning werd echter niet afgegeven. In september 1972 bleek de reactor in gebruik te zijn zonder de vereiste vergunningen en onder verantwoordelijkheid van minister Langman van EZ. Deze wilde het project niet stil zetten en pas in mei 1974 gaf minister Lubbers hier zijn toestemming voor. Dit gevoerde beleid geeft aan hoe dubieus de rol van de politiek kan zijn, omdat het project, ondanks de juridische aspecten, doorging.⁶³ Op 23 september 1974 is er een energienota geschreven waarin het te voeren energiebeleid tot 1985 werd geformuleerd. De nota diende niet alleen maar voor het te voeren beleid, maar ook als uitgangspunt voor discussie.⁶⁴ Na de Oliecrisis in 1973 werd gestreefd naar een voorzichtige uitbouw van kernenergie, maar het parlement verzette zich tijdens de behandeling tegen de wet 'Wet Financiering Snelle Kweekreactor'⁶⁵ (Kalkarheffing)⁶⁶. In 1979 besloot de regering de Brede Maatschappelijke Discussie (BMD) over de toepassing van kernenergie op te zetten, zodat men deze discussie onder controle kon houden.

De regering stelde de minister Van Aerdenne van Economische Zaken aan, deze vroeg advies aan de Algemene Energie Raad (AER). De AER kon niet tot een eenduidig advies komen.⁶⁷

Het doel van deze discussie was driedelig: ten eerste het objectiveren en aanvullen van de informatie over voor de toekomst reëel bestaande keuzen op energiegebied, ten tweede participatie van de bevolking bij de meningsvorming en ten derde het registreren van meningen op grond waarvan de regering en het parlement een beslissing zouden kunnen nemen.⁶⁸ Door de ontwikkelingen in het buitenland, bijvoorbeeld het kernreferendum in Oostenrijk en de Kernramp in Harrisburg, Three Mile Island (TMI), die plaats vond op 28 maart 1979, vond er wereldwijd een grote verandering plaats in de nucleaire industrie en nam in Nederland het aantal tegenstanders tegen kernenergie toe.⁶⁹

⁶³ . Ronken,W., Bogt, R. ter (1980) p. 43

⁶⁴ Idem p. 58

⁶⁵ Idem p. 59

⁶⁶ Zie stuk van Imaël Pagina stuk over Kalkarheffing

⁶⁷ Ronken,W., Bogt, R. ter (1980) p. 68-69

⁶⁸ Energiebeleid p. 67

⁶⁹ <http://www.nrc.gov/reading-rm/doc-collections/fact-sheets/3mile-isle.html>H, 23-

De nota Energiebeleid is het startpunt van de maatschappelijke discussie. Deze nota zou de discussie beperken doordat er maar een beperkte vraag beantwoord kon worden.⁷⁰ Na deze nota zouden er nog vele volgen waarin meer discussie zou plaatsvinden over de kernenergie.

In juli 1980 werd de nieuwe kernenergienota gepresenteerd.⁷¹ Hierin stond vermeld dat er binnen twee jaar drie kerncentrales gebouwd moesten worden. En vervolgens nog eens twee in het jaar 2000. Deze zouden volgens de nota gebouwd moeten worden in Urk en Borssele. Deze nota was aanleiding tot heftige acties tegen het gebruik van kernenergie (zie acties). In het jaar 1983 werd er een commissie in het leven geroepen, genaamd Commissie Beek.⁷² Zij hadden onderzocht wat de kosten, zouden zijn als de kerncentrales van Dodewaard en Borssele gesloten zouden worden. Na enige tijd deden ze verslag over de uitkomsten en het bleek dat het de Nederlandse staat 5 miljard gulden zou gaan kosten. In 1984 besloot het kabinet Lubbers, dat de twee kerncentrales gewoon open moesten blijven. Dit beleid werd voortgezet in maart 1984, toen de regering besloot om voorbereidingen te treffen voor een nieuwe kerncentrale.

In de planning stond, dat de bouw kon beginnen in 1988 en dat het in 1994 in gebruik kon worden genomen. Begin 1985 werden de plannen van de regering gepubliceerd. Er werden minimaal twee nieuwe kerncentrales gebouwd, waarvan een in Borssele moest komen. Voor de tweede kerncentrale had men meerdere locaties in gedachten, onder andere in de Noordoostpolder, Eemshaven, de Maasvlakte, Moerdijk en het Ketelmeer.⁷³ Deze plannen zorgden voor veel onrust in Den Haag. De VVD was voor deze plannen, maar het CDA was erg kritisch, omdat ze vonden dat er goede randvoorwaarden gecreëerd moesten worden om dit tot een succes te brengen. De Partij van de Arbeid zag deze plannen als iets negatiefs en besloot om dit een van de speerpunten te maken voor de verkiezingen in 1986. In dit jaar werden er concrete plannen gemaakt voor de bouw van twee extra kerncentrales. Maar op 26 april 1986 vond er een groot ongeluk plaats in Tsjernobyl, waarbij er een kerncentrale ontplofte. Dit had grote gevolgen voor de bouw van de kerncentrales in Nederland. In mei datzelfde jaar werd er een motie aangenomen waarin stond dat de besluiten betreffende de bouw

01-2008

70

Ronken,W., Bogt, R. ter (1980) p. 69

71

Energienota deel 3 brandstof inzet (1980)

72

PIVOT Ministerie van Economische zaken (2001) P. 67

73

PIVOT Ministerie van Economische zaken (2001) P.68

van de centrales werden opgeschort. Er moest eerst meer onderzoek gedaan worden, om zeker te weten wat er eigenlijk gebeurd was in Tsjernobyl. Er werd een commissie ingesteld die dit ging onderzoeken.

Na dit onderzoek had minister Nijpels het plan om in 1988 een definitief besluit te nemen of kernenergie wel de oplossing was voor Nederland.⁷⁴ Een meerderheid van de Kamer wilde dat er onderzocht werd of er geen andere mogelijkheden waren dan alleen kernenergie. Toen de deadline eindigde om een definitief besluit te nemen over de kerncentrales, werd het besluit opgeschort. Het was niet duidelijk hoeveel onderzoek er nog verricht moest worden, om tot een definitief besluit te komen. Er werd uiteindelijk besloten om geen nieuwe kerncentrales te openen. Bij een heftig Tweede Kamer debat in 1994 werd er besloten dat de kerncentrale in Dodewaard open zou blijven tot 2004 en daarna gesloten moest worden.⁷⁵

3.3 Het verzet tegen kernenergie in Nederland van 1950 tot 1996

Toen kernenergie in 1955 in Nederland werd geïntroduceerd met het Reactor Centrum Nederland,⁷⁶ was er aanvankelijk nog weinig protest tegen deze nieuwe energievorm. Er was enkel indirect protest, in de vorm van de brede Nederlandse vredesbeweging. In 1951 werd een nieuwe vredesbeweging opgericht die de 'Derde Weg' genoemd werd. Deze pleitte voor een totale uitbanning van atoomwapens wereldwijd.⁷⁷ Er zouden er nog velen volgen.

De ban-de-bom-beweging, die voortkwam uit een veel groter internationaal verband, kwam begin jaren '60 op in Nederland. Een stuk later dan in de haar omringende landen. Als gevolg van de vele acties die zij en andere vredesorganisaties voerden, werd de discussie rondom oorlog en vrede bij een toenemend aantal mensen besproken. Na 1965 kon men wel spreken van een zeer sterke toename van acties door de vredesbeweging, die met name werden aangezwengeld door de buitenlandse ontwikkelingen, met in het bijzonder die in Vietnam.⁷⁸ Eind jaren '60 tot aan begin jaren '70 leek de kernbewapening als probleem echter aan relevantie te hebben ingeboet. De link tussen het risico dat kernenergie ook voor niet-vreedzame doeleinden gebruikt kon

⁷⁴ PIVOT Ministerie van Economische Zaken (2001) P. 68

⁷⁵ PIVOT Ministerie van Economische Zaken (2001) P.68

⁷⁶ <http://geschiedenis.vpro.nl/>

⁷⁷ Duyvendak, J.W., en Huizen, R. van (1983: 16)

⁷⁸ Idem, p. 17

worden zou echter ook een rol van betekenis blijven spelen bij de latere Anti-Kernenergie-Beweging.

Vanaf 1973 verschoof het debat van anti-atoombewapening naar anti-kernenergie. In het voorjaar van dat jaar nam de Tweede Kamer namelijk de 'Wet financiering Snelle Kweekreaktor' aan. Het kabinet-Den Uyl had besloten samen met Duitsland een natriumtechnologie project in het Duitse Kalkar te financieren.⁷⁹ Om de bouw van de nieuwe kweekreaktor te kunnen bekostigen werd de zogenaamde Kalkarheffing ingevoerd: een 3%-heffing bovenop de gangbare elektriciteitsrekening voor alle Nederlandse huishoudens.

Voor de Anti-kernenergie-beweging (AKB), die tot dan toe niet veel meer was dan Vereniging Milieudefensie (VMD) en andere milieubewegingen die zich nauwelijks met de geïnstitutionaliseerde politiek bezig hielden, was nu echter het moment daar om in actie te komen. Op initiatief van de milieugroepen VMD en Actie Strohalm werden in circa 80 plaatsen Stroomgroepen Stop Kalkar (SSK's) opgericht, om zo tot een op elkaar afgestemde weigering te komen. In totaal weigerden zo'n 3000 huishoudens de 3 procent heffing te betalen, samen met nog een groot aantal protesterende betalende. Door te weigeren de stroomrekening te betalen riskeerde men echter afgesloten te worden van het energienet door haar elektriciteitsmaatschappij, dus het was van groot belang dat de weigeraars zich organiseerden en zich gesteund wisten door de actiegroepen.

Dit maakte het noodzakelijk om een landelijk overkoepelend orgaan in het leven te roepen. In 1973 ontstond dan ook de Landelijke Stroomgroep Stop Kalkar (LSSK), die bestond uit vertegenwoordigers van de al eerder genoemde lokale SSK's. Gezamenlijk gaven zij de 'Stop-Kalkar-krant' uit, die informatie verspreidde die gericht was tegen het Kalkar-project op grond van milieu bezwaren en de angst voor een mogelijk misbruik van nucleaire technologie voor militaire doeleinden, waaruit ook de invloed van de vredesbeweging nog eens bleek. Het was duidelijk: men was niet alleen tegen de financiering van dit project, maar tegen kernenergie in het algemeen.

Vanuit de politiek werd het Anti-Kernenergie-Komitee (AKK) opgezet, dat al snel een groot aantal landelijke afdelingen deed volgen, met als doel invloed uit te kunnen oefenen op de besluitvorming rond Kalkar. Belangrijk verschil tussen de SSK's en AKK's, was dat de eerste kernenergie resoluut afwezen, waar de AKK dat niet deed.⁸⁰

⁷⁹ Trepels, P. (1979: 154)

⁸⁰ Ronken, W., Bogt, R. ter (1980: 81 e.v.)

In september 1974 organiseerde de AKB een demonstratie in Kalkar tegen de aangekondigde Energiënota van toenmalige minister Lubbers van Economische Zaken waarin gepleit werd voor meer kernenergie in Nederland. Er kwamen ruim 10.000 betogers op af.⁸¹ Toen Lubbers rond die periode een 'potje' voor weigeraars van de Kalkarheffing instelde, waarvan, volgens de regering, onderzoek gedaan zou worden naar duurzame energiebronnen, betekende dat een sterke leegloop van actieve leden bij de LSSK. De K van Kalkar in LSSK werd veranderd in de K van Kernenergie. De AKK's verloren hun bestaansrecht en werden opgeheven.

Begin '76 werd het Landelijk Energie Komitee (LEK) opgericht door de LSSK, PPR en PSP, waarbij het besluit van de PPR en PSP om zitting te nemen in dit Komitee een reactie was op het verlies van invloed van de politieke partijen op de AKB nadat de AKK's waren opgeheven.

Qua organisatiestructuur was het LEK centralistisch van opzet, met afgevaardigden van de deelnemende politieke partijen, landelijke milieuorganisaties en de LSSK. Via deze brede basis werd zodoende geprobeerd de AKB weer te laten opleven. Deze bonte verzameling van groeperingen en politieke partijen waren het onderling eens over het afwijzen van kernenergie, maar qua visie op de maatschappij liepen de meningen sterk uiteen. Het eerste jaar waarin het LEK actief was, werd vooral gebruikt om de lopende zaken van de AKB af te handelen. Daarnaast werd er, met name via de PPR, gelobbyd in Den Haag. In datzelfde jaar ontstond bovendien min of meer toevallig contact tussen de Nederlandse AKB en haar Duitse tegenhanger.

Er werd een structuur opgezet om de contacten in de toekomst vloeiend te laten verlopen en eind '76 vond er een gezamenlijke demonstratie plaats, die bekend werd als de tweede grote Brokdorf-demonstratie. Het kwam hierbij tot een flinke confrontatie tussen de demonstranten, de politie en het leger. Het felle optreden van de laatste bracht een enorme verontwaardiging teweeg in Nederland en vanaf dat moment werd het hele thema kernenergie in verband gebracht met de risico's van een autoritaire staat.⁸² Er werd verwezen naar Orwell's '1984' en ook het woord 'politiestaat' viel regelmatig. De verontwaardiging bleef overigens niet beperkt tot Nederland, want in Frankrijk werd zelfs al gesproken van 'electro-fascisme'.⁸³ De AKB groeide uit tot een brede, pluriforme verzetsbeweging van gedecentraliseerde aard, die kon rekenen op brede steun vanuit de samenleving. Op 7 april

⁸¹ Vugt, F. van (2004: 42)

⁸² Ronken, W., Bogt, R. ter (1980: 84 e.v.)

⁸³ Interview dr. Heyden, A. van der (15 jan. 2008)

1978 organiseerde zij een demonstratie bij de kerncentrale van Borssele, als directe reactie op de problemen die zich op Three Mile Island in de Verenigde Staten hadden voorgedaan op 28 maart datzelfde jaar. Er kwamen ruim 5000 mensen op af, met nog eens 1500 anderen, die op dat moment een manifestatie in Utrecht bijwoonden.⁸⁴ Er zouden nog vele acties volgen.

In maart 1979 vond een ongeluk plaats in de kerncentrale van Three Mile Island, Harrisburg (Verenigde Staten). In de dagen na deze dramatische gebeurtenis ontstond er, onder invloed van radicale groepen, een splitsing binnen de Anti-Kernenergie Beweging (AKB). Al voor het incident in Harrisburg waren gangbare actiemiddelen ter discussie gesteld door verschillende lokale stroomgroepen. Zo vond men onder meer dat er te weinig bereikt werd door de conventionele acties van het Landelijk Energie Komitee (LEK). Als gevolg van deze discussie werd in 1979 binnen het LEK besloten dat het overkoepelende comité zich voornamelijk bezig ging houden met conventionele acties zoals lobbyen, en dat de stroomgroepen de demonstraties zouden organiseren.⁸⁵

Een kleine radicale groep actievoerders vond uiteindelijk dat ook deze demonstraties niet voldoende effectief waren. Eind 1979 richtten deze actievoerders Breek-Atoomketen-Nederland (BAN) op. Leden van BAN waren de eersten die begonnen met directe acties in de vorm van blokkades en bezettingen, welke weinig tastbaar effect hadden maar erg veel media-aandacht kregen. In 1980 ging BAN samen met andere actiegroepen op in de Dodewaard-Gaat-Dicht-beweging (DGD).⁸⁶ De oprichting van deze nieuwe beweging viel samen met een ontwikkeling binnen de AKB waar velen kernenergie niet meer als een geïsoleerd probleem zagen, maar als een uitwas van een kapitalistische maatschappijstructuur die bestreden moest worden.⁸⁷ In de strijd tegen deze kapitalistische maatschappij pleitte men voor het instellen van de basisdemocratie, een samenwerkings- en samenlevingsvorm die gekenmerkt werd door het ontbreken van een hiërarchische structuur en door een grote individuele autonomie voor de lokale groeperingen. In de praktijk waren het vriendengroepen van 10 tot 15 personen die relatief autonoom meededen aan de acties.⁸⁸ De DGD ging volgens dit principe functioneren. Dit was ook ingegeven uit onvrede over de als ondemocratisch ervaren werkwijze van het LEK. Toch was ook de basisdemocratie niet altijd even

⁸⁴ Ronken, W., Bogt, R. ter (1980: 94)

⁸⁵ Brinkman, G. (1983), p. 19,20

⁸⁶ <http://www.laka.org/geschiedenis.html>

⁸⁷ Brinkman, G. (1983), p. 19

⁸⁸ Stichting Afval (1981), nr. 1

succesvol. Dit vanwege de chaos tijdens de landelijke vergaderingen waar elke basisgroep een afgevaardigde had die betrokken moest worden in de besluitvorming.

In oktober 1980 vond de eerste belangrijke actie tegen de kerncentrale in Dodewaard plaats. Meteen was duidelijk dat een nieuwe generatie op de barricade stond, met actievoerders uit de kraak-, vredes- en de antimilitaire beweging, die zich geëngageerd hadden in de AKB. Deze generatie had een totaalvisie op de maatschappij in plaats van alleen een bezorgdheid over milieu en veiligheid.⁸⁹

De tweede grote actie in Dodewaard in september 1981 verliep minder vreedzaam dan de eerste. De als geweldloos gestarte demonstratie eindigde in een zware confrontatie met de ME.⁹⁰ Na deze gewelddadige ontsporing ontstond er binnen de DGD een discussie over het gebruik van geweld bij acties. De DGD was principieel tegen geweld, maar na de gebeurtenissen bij Dodewaard ontstond een groep die gebruik van geweld als bescherming tegen bijvoorbeeld de ME legitiem vonden.

In 1974 besloot Den Haag het plan op te vatten om drie nieuwe kerncentrales te bouwen.⁹¹ Als gevolg van het maatschappelijk protest tegen kernenergie in die dagen kwam het niet tot uitvoering van de plannen en besloot de overheid na een aantal jaren om voor de bouwplannen een moratorium in te stellen. De adviezen van onder andere de Bezinningsgroep Energie⁹² heeft mede bijgedragen tot dit besluit. In plaats van het doorzetten van de bouwplannen organiseerde de regering in 1979 de Brede Maatschappelijke Discussie (BMD).⁹³

Binnen de AKB kon men het niet eens worden of er meegedaan moest worden. De reden was de grote achterdocht jegens de regering, welke later terecht bleek. Uiteindelijk werd door het LEK de Werkgroep EnergieDiscussie (WED) opgericht speciaal met de bedoeling om in de discussie te participeren wat gebeurde door middel van een groots opgezette informatiecampagne.

De BMD liep tot 1984. Jonkheer De Brauw die door de regering was aangesteld om de discussie te leiden⁹⁴, bracht in 1985 advies uit aan de minister Van Aardenne. De Brauw adviseerde de minister om de voorgenomen bouw van drie nieuwe kerncentrales niet door te zetten. Ondanks dit negatieve advies besloot Van Aardenne kort daarna toch

⁸⁹ Brinkman, G. (1983), p. 57,58, Interview Dirk Bannink

⁹⁰ <http://www.laka.org/acties.html>

⁹¹ Brinkman, G. (1983), p. 28

⁹² Interview J. Müller

⁹³ Ronken, W. en Bogt, R ter (1980), p. 99

⁹⁴ Interview M. Hajer

om twee nieuwe kerncentrales te laten bouwen. Uiteindelijk zou de verschrikkelijke ramp in Tsjernobyl in 1986 de doodsteek beteken voor de plannen van de nieuwe centrales. De BMD had al snel het opmerkelijke effect dat het de vaart uit de Anti-Kernenergie Beweging haalde. Groepen binnen de beweging gingen zich ook met andere onderwerpen bezig te houden zoals alternatieve en duurzame energie. Hoewel de tweede grote Dodewaard-actie in 1981 nog zeer succesvol was en nog tienduizenden mensen op de been bracht, ging het daarna snel bergafwaarts met de betrokkenheid van actievoerders en de opkomst tijdens demonstraties.⁹⁵ De ramp in Tsjernobyl zorgde weliswaar voor een kleine opleving maar kon uiteindelijk de negatieve tendens niet keren.⁹⁶

Eind jaren '80 is de AKB zo goed als doodgebloed. Lokaal zijn er dan nog steeds groepen bezig met het organiseren van acties, maar de grote massa, nu georganiseerd in de grote natuur- en milieuorganisaties, geeft het onderwerp nog maar weinig aandacht. Men veronderstelde klaarblijkelijk dat het doel - kernenergie uit de wereld⁹⁷ – snel bereikt zou worden en het een kwestie van tijd was voordat alle kerncentrales in Nederland zouden sluiten.

3.4 Conclusie

Bij het beantwoorden van de deelvraag, waarin het beleid van de regering ten opzichte van kernenergie en de Anti-Kernenergie wordt onderzocht, zijn de volgende conclusies naar voren gekomen.

Vanwege het dreigende gebruik van atoomwapens in de jaren '50 ontstonden vredesbewegingen die later zijn veranderd in de eerste stroomgroepen binnen de Anti-Kernenergie Beweging (AKB). Pas tien jaar later, in 1963, werd de eerste wet ter regulering van het gebruik van kernenergie opgesteld, de zogeheten Kernenergiwet (KEW). Naar aanleiding van het kernenergie-debat ontstond de Nota Inzake Kernenergie waarin voorgesteld werd uit te breiden naar 35 kerncentrales. In 1973 kwam onder kabinet Den Uyl de Wet Financiering Snelle Kweekreactor tot stand, de zogeheten Kalkarheffing. Dit werd de aanleiding voor een van de eerste acties van de AKB, namelijk de weigering om de Kalkarheffing te betalen. Na een aantal acties begin jaren

⁹⁵ Zie voor meer cijfers de grafiek in bijlage

⁹⁶ Onder het motto 'Nooit Meer Tsjernobyl – Borssele Dicht!' gingen 4.000 demonstranten de straat op maar het bleek de laatste massale actie te zijn geweest.

⁹⁷ Duyvendak, JW en Huizen, R van (1983), p. 83

'70 was er een terugval te zien binnen de AKB. Eind jaren '70 groeide het aantal demonstranten weer onder andere in de twee grote Dodewaard-acties. Vanuit de regering werd de Brede Maatschappelijke Discussie gestart, wat de vaart uit de AKB haalde en wat achteraf het einde markeerde van de actieve AKB. De plannen van de regering over de bouw van twee nieuwe kerncentrales, tegen het negatieve advies in van de BMD, werden stopgezet mede als gevolg van de ramp in Tsjernobyl in '86. Na dit ongeluk werd het maken van beleid betreffende kernenergie, tot op heden, op de lange baan geschoven.

4. Onconventionele actiegroepen

Wat zijn de doelstellingen, middelen en strategieën van onconventionele actiegroepen in hun verzet tegen handhaving/uitbreiding van kernenergie in Nederland en waarom maken ze de keuze om onconventionele acties te gebruiken?

Onconventionele actiegroepen voeren acties uit die door hun uitvoering opvallen en zodoende, eventueel via de media, invloed hebben op het maatschappelijk debat.⁹⁸ Wij bakenen de afgelopen tien jaar af als onderzoeksperiode. In Nederland bestaan meerdere organisaties en groeperingen die op onconventionele wijze actie voeren tegen kernenergie. In het desbetreffende tijdsvak zijn er echter maar een aantal organisaties publiekelijk meerdere malen actief geweest. Het betreft de volgende organisaties: GroenFront, Onkruid Vergaat Niet, de Socialistische Partij, WISE en Greenpeace.

Andere milieu-, en politieke organisaties die op onconventionele manier actie voeren, zoals onder meer Milieudefensie en Stop Borssele!, zijn ook tegen het gebruik van kernenergie, maar hebben zich op dit onderwerp, dan wel in dit tijdsvak, niet veel laten zien. Deze zullen bij dit onderzoek dan ook buiten beschouwing worden gelaten.

Tot slot dient gezegd te worden dat WISE en Greenpeace zich door middel van actie voeren alsook middels lobbyen hardmaken in hun strijd tegen kernenergie. Om deze reden worden zij zowel onder de aandacht gebracht bij dit hoofdstuk over onconventionele actiegroepen alsook bij het hoofdstuk over conventionele actiegroepen. Om een goed onderscheid te maken tussen middelen en strategieën wordt een benadering van Hein-Anton van der Heijden aangehouden. De aspecten die volgens deze benadering onder middelen vallen zijn mankracht, geld, deskundigheid en contacten.⁹⁹ De overige aspecten worden als strategieën beschouwd.

4.1 GroenFront

Het idee voor de organisatie GroenFront ontstond in 1995 tijdens een

⁹⁸ Definitie nav theoretische kader, zie hoofdstuk 2

⁹⁹ Van der Heijden, tussen aanpassing en verzet, milieubeweging en milieudiscours

klimaatconferentie-tegengtop in Berlijn. Nederlandse milieuactivisten kwamen in contact met Britse EarthFirst! aanhangers. De activisten voelden zich aangetrokken tot de directe acties, actiekampen, bezettingen en sabotages waarmee EarthFirst! de natuurvernietiging tegen probeerde te houden. Niet lang daarna is GroenFront! als Nederlandse tak van Earth First! opgericht.¹⁰⁰

GroenFront ziet zichzelf niet als organisatie maar als netwerk. Iedere milieuactivist die actie wil voeren mag dit onder de naam van GroenFront doen, zolang er vanuit een aantal belangrijke uitgangspunten en waarden van het netwerk gewerkt wordt. Deze bestaan onder meer uit het afkeuren van geweld, het niet instemmen met compromissen, vanuit een horizontale organisatie opereren en afwijzen van het kapitalisme. Buiten deze basisprincipes staat GroenFront ook voor verzet tegen politieke macht.¹⁰¹

GroenFront, bij monde van woordvoerder Peter, legt uit waarom ze kiezen voor onconventioneel actievoeren. Peter: “Zodra je mee gaat lobbyen ben je ook gedwongen binnen bepaalde regels te werken, regels die door de machthebbers worden gemaakt, waar wij niet achter staan. Je komt in het hele kapitalistische systeem terecht, waar wij zo tegen zijn.”¹⁰²

4.1.1 Doelstellingen

GroenFront pleit voor een kernenergievrije wereld. Er zijn op dit punt geen compromissen mogelijk. GroenFront stelt als alternatief een lokale en autonome manier van energievoorziening voor. Volgens GroenFront zou energievoorziening per wijk geregeld moeten zijn omdat mensen in hun eigen wijk geen kerncentrale willen. Volgens GroenFront zou er dan vanzelf wel worden overgestapt op duurzame energie. En omdat een wijk dan maar een beperkte hoeveelheid energie heeft, moet er wel worden ingeperkt.

¹⁰³

4.1.2 Middelen

Het belangrijkste middel voor GroenFront is mankracht. Omdat het geen organisatie is maar een netwerk zijn er geen leden.¹⁰⁴ Vrijwilligers zijn degenen die actievoeren. Ook

¹⁰⁰ Site van GroenFront, specifieke pagina: <https://ssl.direkte-aktie.net/cms/groenfront.php?itemid=36>

¹⁰¹ Interview Peter, GroenFront, 15-01-2008

¹⁰² Interview Peter, GroenFront, 15-01-2008

¹⁰³ Interview Peter, GroenFront, 15-01-2008

¹⁰⁴ Site van GroenFront, specifieke pagina: <https://ssl.direkte->

kennis is een belangrijk middel. Vrijwilligers die al een tijd actievoeren hebben bijvoorbeeld veel kennis over de manier van actievoeren. Daarbij moet worden gedacht aan de werking van lock-ons maar ook aan de wetgeving wat betreft actievoeren.¹⁰⁵

4.1.3 Strategie

GroenFront heeft geen eenduidige strategie. Er wordt bij elk probleem opnieuw gekeken wat voor soort actie het meeste zin heeft. Het netwerk kiest voor blokkades, omdat deze voor veel publiciteit zorgen en het moeilijk is deze acties te stoppen.

GroenFront maakt veel gebruik van directe acties, met name blokkades. Directe acties houden in dat de acties direct effect hebben, symbolische acties hebben dat niet. Voorbeelden van directe acties zijn blokkades, maar ook bezettingen en sabotage. Symbolische acties zijn acties als demonstraties en petities.¹⁰⁶ Een goed voorbeeld van een directe actie van GroenFront is de actie op 25 januari 2001 waarbij GroenFront activisten zich vastketenden. Het doel hierbij was het kerntransport van Dodewaard naar Vlissingen te vertragen. Hier kwam veel media op af.¹⁰⁷ Soms worden er ook niet openlijke acties georganiseerd. Deze hebben tot doel het achterhalen van informatie en belangrijke documenten. Bijvoorbeeld over de risico's van kerncentrales.

GroenFront heeft een duidelijke media-strategie, de media wordt vooral gebruikt om mensen duidelijk te maken hoe ze het netwerk kunnen helpen. Bij elk actiekamp van Groenfront wordt via de media duidelijk gemaakt dat sympathisanten welkom zijn. GroenFront richt zich in het bijzonder op de regionale pers. Door middel van het regionale nieuws worden mensen uit de omgeving actief.¹⁰⁸ Peter legde ons uit waarom er voor bepaalde media wordt gekozen wanneer de media vantevoren wordt ingelicht. Er wordt geprobeerd betrouwbare journalisten te kiezen die de geplande activiteiten niet doorspelen aan de politie.¹⁰⁹ Ook wordt de media gebruikt om het imago van GroenFront hoog te houden: het netwerk wil hoe dan ook geloofwaardig blijven. Daarom wordt ervoor gekozen om niet te vaak te roepen dat er opgepast moet worden voor GroenFront. Wanneer er dan iets gezegd wordt, weet iedereen dat GroenFront zich

aktie.net/cms/groenfront.php?itemid=36

¹⁰⁵ Interview Peter, GroenFront, 15-01-2008

¹⁰⁶ Site van GroenFront, specifieke pagina: <https://ssl.direkte-aktie.net/cms/groenfront.php?itemid=36>

¹⁰⁷ Interview Peter, GroenFront, 15-01-2008

¹⁰⁸ Interview Peter, GroenFront, 15-01-2008

¹⁰⁹ Interview Peter, GroenFront, 15-01-2008

er echt in vastblijft, op die manier blijft GroenFront geloofwaardig.¹¹⁰

4.2 Onkruit

De wortels van Onkruit vinden we in de jaren '70-'80. Deze organisatie was antimilitaristisch en organiseerde veel onconventionele acties. Na de jaren 80 verdween de beweging, om in 1999 onder de naam Onkruit vergaat niet! weer op te duiken.¹¹¹ Twee jaar lang werden er onder deze naam verschillende acties gevoerd, maar in het tijdsvak 2001-2004 werd er toch weer terug gegrepen naar de oude naam Onkruit. Volgens Yvonne, actief bij Onkruit en GroenFront, zou je Onkruit het antimilitaristische zusje van Groenfront kunnen noemen. Onkruit is geen organisatie, maar een netwerk van mensen. Men heeft hiervoor gekozen omdat ze op deze manier moeilijker juridisch aan te pakken zijn, te denken aan schadeclaims. Verder is het makkelijker om actie te voeren, is er geen toestemming van een leider nodig en in een netwerk bestaat een grote vertrouwensband tussen de deelnemers, iets wat volgens Onkruit cruciaal is voor acties waar veel stress en spanning bij komt kijken.¹¹² Binnen dit netwerk is een grote overlap met het netwerk van Groenfront, sommige activisten zijn in beide netwerken actief.

De algemene ideologie van Onkruit vertoont grote overeenkomsten met die van Groenfront. Het netwerk is tegenstander van compromissen sluiten, geweld, lobbyen en parlementaire politiek.

Onkruit staat voor een gehele afschaffing van kernenergie. Naar hun mening is de totale keten van kernenergie, vanaf het moment dat grondstof uranium uit de mijnen wordt gehaald tot het eindafval, zeer gevaarlijk en brengt zoveel ellende met zich mee. Ook het risico van een kernexplosie is onacceptabel.¹¹³

4.2.1 Doelstellingen

De acties tegen kernenergie hebben niet tot doel om een kerntransport helemaal van de baan te krijgen, of een kernenergiecentrale meteen gesloten te krijgen. Dit zijn natuurlijk wel de ultieme doelstellingen van Onkruit, maar een actie is al geslaagd voor de actievoerders wanneer een transport een aantal uur opgehouden kan worden. Het subdoel voor Onkruit is het vertragen van de transporten of besluiten. Daarmee wordt

¹¹⁰ Interview Peter, GroenFront, 15-01-2008

¹¹¹ Interview Yvonne, onkruit vergaat niet!/Groenfront, 21-1-2008

¹¹² Interview Yvonne, onkruit vergaat niet!/Groenfront, 21-1-2008

¹¹³ idem

getracht aandacht te vragen en aan te tonen dat kernenergie niet goed is. Voor Onkruit is een actie geslaagd als deze aandacht en vertragingen veroorzaakt.¹¹⁴ Maar acties slagen ook niet altijd zo verteld Yvonne: “Soms mislukt het ook, we hebben een keer een te smalle blokkade gedaan omdat we niet genoeg mensen hadden. We dachten dat het transport niet langs ons zou rijden, omdat ze dan in de berm moesten rijden met een wagen vol plutonium. Maar dat deden ze dus wel, ze reden zo langs ons. Dan is de hele actie voor niks geweest.”¹¹⁵

4.2.2 Middelen

Voor Onkruit is mankracht het belangrijkste middel. Deze mankracht is niet in de vorm van leden, want Onkruit is geen organisatie, maar in de vorm van een groep vrijwilligers. Deze vrijwilligers komen zelf met acties en bellen dan rond in het netwerk om iedereen op de hoogte te brengen van de actie. De anderen in het netwerk kunnen dan voor zichzelf besluiten of ze met een specifieke actie wel al dan niet meedoen. Kennis is ook belangrijk, kennis van actie voeren maar zeker ook van kernenergie en beslissingen die daarover worden genomen. Zo kan Onkruit soms aan geheime documenten komen waarin belangrijke informatie staat over dingen die in een kerncentrale gebeuren. Dat ze aan deze documenten kunnen komen heeft ook te maken met hun contacten. Contacten zijn daarom ook erg belangrijk om aan de benodigde informatie te komen. Onkruit heeft goede contacten met onder andere Groenfront en WISE. Daarnaast hebben ze ook contacten met bepaalde parlementariërs en journalisten om belangrijke gevonden informatie door te spelen. Geld is geen belangrijk middel van Onkruit, er zijn geen vaste kosten en als er een actie wordt gepland wordt dat uit eigen zak betaalt.¹¹⁶

4.2.3 Strategieën

Het netwerk beschikt niet over eenduidige en afgesproken strategieën, dit komt onder meer doordat het geen organisatie is. Iedereen kan een actie beginnen en deze zijn niet aan bepaalde regels gebonden. Wel is het zo dat de actieform vrijwel altijd gelijk is, namelijk een onconventionele actie in de vorm van blokkades en bezettingen. Voor deze

¹¹⁴ idem

¹¹⁵ idem

¹¹⁶ Interview Yvonne, onkruit vergaat niet!/Groenfront, 21-1-2008

vorm wordt volgens Yvonne van Onkruit gekozen, omdat met dit soort acties het meest effectief druk wordt uitgeoefend op de bedrijven en via de publieke opinie indirect ook op de politiek. Ook de media wordt gebruikt. Er worden voorafgaande aan acties journalisten ingelicht die volgens Onkruit betrouwbaar zijn. Wanneer een onderwerp door de maatschappij gezien wordt als probleem, komt dat vanzelf bij de politiek terecht. Onkruit stelt dat de politiek tegenwoordig sterk reageert op wat zich in de media afspeelt.¹¹⁷

4.3 Socialistische Partij

De Socialistische Partij is een politieke partij die in 1972 is opgericht. De partij beschikt momenteel over 25 zetels in de Tweede Kamer en heeft landelijk meer dan 50.000 leden. De drie speerpunten van waaruit de SP werkt zijn gelijkwaardigheid, solidariteit en menselijke waardigheid.¹¹⁸

De socialisten zien zichzelf niet als een parlementaire partij, aldus tweede kamer lid Krista van Velzen. Door enkel je mening te laten horen in de Tweede Kamer, zal volgens de SP niet veel bereikt worden. Een maatschappelijke kwestie dient samen met de burgers te worden aangepakt, alleen dan kunnen er wezenlijke veranderingen bereikt worden.¹¹⁹ Om deze reden kiest de partij ervoor om ook buiten het parlement acties te voeren.

De SP is tegen kernenergie zolang er nog geen andere manier van afvalverwerking gevonden is en kerncentrales niet geheel veilig en risicoloos zijn. Daarom kiest de SP voor energiebesparing en duurzame energie.¹²⁰

In de afgelopen tien jaar heeft de SP zich op een aantal manieren buitenparlementair laten zien met betrekking tot het vraagstuk kernenergie. Bij de vier kernafvaltransporten vanuit Petten naar de centrale opslag voor radioactief afval (COVRA) in Borssele, heeft de partij transportblokkades en demonstraties georganiseerd. Toen kabinet Balkenende II besloot om Borssele, tegen oude afspraken in, ook na 2003 open te houden, demonstreerden SP-leden bij de centrale met de leuze: 'Fatsoen moet je doen'. Een uitspraak die de regering op dat moment zelf gebruikte in andere kwesties. Tot slot heeft de SP mee gedemonstreerd bij acties waaraan meerdere organisaties en

¹¹⁷ idem

¹¹⁸ www.sp.nl/overzicht/inhetkort/

¹¹⁹ Interview Krista van Velzen 19 januari 2008 Amsterdam

¹²⁰

http://www.sp.nl/milieu/standpunten/milieu/standpunten/cd_129/standpunt_over_kernenergie.html

groeperingen meededen.

Bijna alle acties van de SP aangaande kernenergie zijn georganiseerd vanuit de SP-afdeling Vlissingen. De kerncentrale Borssele en de COVRA bevinden zich nabij Vlissingen. Fractievoorzitter Trix de Roos is een groot voorstander van actievoeren. Zij is initiatiefneemster geweest voor de blokkades en demonstraties. Na 2004 hebben er ook enkele demonstraties vanuit de Socialistische Partij in Hengelo plaatsgevonden.¹²¹

4.3.1 Doelstellingen

Het voornaamste doel van de acties die door de SP georganiseerd zijn, is de aandacht vestigen op de kernenergieproblematiek. Ook de transportblokkades hadden dit als belangrijkste doel. “Het werkelijk slagen van de blokkades zou mooi meegenomen zijn”, maar van dit resultaat werd binnen de SP niet uitgegaan. De acties moesten veel aandacht krijgen, om op die manier een maatschappelijke discussie op te wekken.¹²²

4.3.2 Middelen

De SP Vlissingen is voor haar demonstraties erg afhankelijk van vrijwilligers. Door het hele land worden de geplande activiteiten bekendgemaakt bij de afdelingen, opdat SP'ers vanuit andere provincies mee komen helpen met actievoeren. De materialen waarvan gebruik gemaakt wordt bij de acties, worden zoveel als mogelijk geleend. Dankzij vrijwilligers en geleende materialen zijn de acties niet erg kostbaar.¹²³

Kennisbronnen die gebruikt worden zijn de leden die al vaker acties gevoerd hebben tegen kernenergie. Te denken valt hierbij aan Krista van Velzen en Trix de Roos. De aanwezigheid van kamerleden Krista van Velzen en Remi Poppe, zorgen hiernaast ook voor extra media aandacht bij de acties en demonstraties.

4.3.3 Strategieën

Bij meerdere acties heeft SP samengewerkt met andere groeperingen die tegen kernenergie strijden. Bij de eerste transportblokkade op de route van Petten naar de COVRA, waren de SP en Greenpeace aanwezig. Deze actie was georganiseerd op initiatief van Greenpeace. De daaropvolgende transportblokkades zijn door de SP Vlissingen georganiseerd en toen is samengewerkt met Onkruid en WISE. De SP kiest ervoor om samen te werken met andere organisaties, omdat er zo noodzakelijke

¹²¹ <http://www.laka.org/protest/jaar/1960-2006.pdf>

¹²² Interview Trix de Roos 25 januari 2008 Vlissingen

¹²³ Interview Trix de Roos 25 januari 2008 Vlissingen

informatie verkregen kan worden over transporten en kernenergie.¹²⁴ Een demonstratie zoals die op 30 oktober 2003, waar veel organisaties tezamen op de dijk bij Borssele stonden, zorgt voor extra aandacht voor de standpunten van de partij.¹²⁵

De geplande acties worden onder embargo via persberichten aan de media bekendgemaakt. Zowel lokale als landelijke media worden op de hoogte gesteld.¹²⁶ De media is van groot belang voor de acties van de SP, aangezien op deze manier de problematiek aan een grote groep mensen onder de aandacht worden gebracht.¹²⁷

4.4 WISE

De naam WISE staat voor World Information Service on Energy. WISE is een internationale organisatie en beschikt over een afdeling in Nederland. Als belangrijkste taak heeft de organisatie het verstrekken van informatie over kernenergie aan andere milieuorganisaties.

Daarnaast houdt WISE zich ook bezig met het voeren van directe acties tegen kernenergie. WISE werkt geregeld samen met andere milieuorganisaties en beschikt over een groot antikernenergie netwerk binnen Nederland.¹²⁸

WISE is een organisatie die zich enkel bezighoudt met energiekwesties. Over andere milieuproblemen worden geen standpunten naar buiten gebracht.

4.4.1 Doelstellingen

WISE streeft naar een wereld zonder kernenergie, radioactief afval, CO₂- uitstoot en straling.¹²⁹ Het doel van de directe acties tegen kernenergie is maatschappelijke en politieke druk uitoefenen. Volgens Peer de Rijk, directeur van WISE, zal de politiek zich niet over een onderwerp in de maatschappij buigen, als daarover geen ophef in het land bestaat. Maatschappelijke druk is hiertoe de eerste stap.¹³⁰

4.4.2 Middelen

De stichting beschikt over een ledenlijst, een grote groep vrijwilligers en werknemers die

¹²⁴ Interview Krista van Velzen 19 januari 2008 Amsterdam

¹²⁵ Interview Trix de Roos 25 januari 2008 Vlissingen

¹²⁶ Interview Trix de Roos 25 januari 2008 Vlissingen

¹²⁷ Interview Krista van Velzen 19 januari 2008 Amsterdam

¹²⁸ De site van WISE NL, <http://www.tegenstroom.nl>

¹²⁹ De site van WISE NL, <http://www.tegenstroom.nl>

¹³⁰ Interview Peer de Rijk, WISE, 23-01-2008

gezamenlijk helpen de doelen van WISE te verwezenlijken.

Geld wordt geleverd door een vaste groep donateurs, Amerikaanse subsidies en het patent dat de stichting op de stickers en buttons heeft. Op dit moment is WISE bijna failliet, maar WISE gaat vooralsnog door met actievoeren en informatie leveren.

4.4.3 Strategie

Naast het verstrekken van informatie, maakt WISE gebruik van het uitvoeren van directe acties. Een voorbeeld van een directe actie die WISE gevoerd heeft, is de actie van 26 februari 2003. WISE actievoerders tilden gele vaten met stralingstekens, die radioactief afval moesten voorstellen, het CDA-kantoor binnen. Het idee was om het kantoor als opslagruimte te laten overkomen. Op deze manier wilden zij duidelijk maken dat ze vonden dat het CDA koos voor het langer ophouden van de kerncentrale Borssele en daarmee ook voor het onopgeloste probleem van nog meer kernafval.¹³¹

WISE heeft de afgelopen jaren kennis vergaard over de dynamiek van de media. De organisatie geeft aan te weten welke soorten vormen van actievoeren de media aanspreken. Volgens WISE bereik je de media eerder als je jezelf ergens aan vastketent, dan wanneer je ergens met een spandoekje staat.¹³²

4.5 Greenpeace

Greenpeace is een onafhankelijke internationale organisatie die zich door onderzoek, milieulobby's en actievoeren hard maakt voor een duurzaam milieu. De eerste Greenpeace-actie vond plaats in 1971 en sindsdien is zij uitgegroeid tot een organisatie verspreid over 40 landen. In maart 1978 is de Nederlandse afdeling opgericht.

4.5.1 Doelstellingen

De stichting probeert de samenleving bewust te maken van milieuproblematiek en tevens streeft ze naar het voorkomen en stoppen van milieuschade.

In de statuten van Greenpeace Nederland uit 1995 staat beschreven dat de stichting voor een gehele stop van kernenergiegebruik is.¹³³ Als argumenten geven zij

¹³¹ De site van LAKA, <http://www.laka.org/protest/jaar/1960-2006.pdf>

¹³² Interview Peer de Rijk, WISE, 23-01-2008

¹³³ Site Greenpeace

onder meer dat een kerncentrale nooit volledig beveiligd kan worden en dat dit gevaar voor terroristische aanslagen met zich mee brengt. Bovendien blijft kernafval nog zo'n 240.000 jaar een gevaar voor de samenleving.¹³⁴

De doelstellingen verschillen enigszins per individuele actie, maar in het algemeen probeert Greenpeace de grootste nadelen van kernenergie onder de aandacht van het Nederlandse publiek te brengen.

4.5.2 Middelen

Greenpeace heeft de afgelopen tien jaar een full time campaigner op het onderwerp kernenergie gezet. Dit is een betaalde kracht die de acties en campagnes op dit onderwerp coördineert. Voor de uitvoering van de acties is Greenpeace afhankelijk van vrijwilligers. De stichting zegt dat de acties die ze de afgelopen tien jaar op het gebied van kernenergie hebben gevoerd over het algemeen weinig geld hebben gekost.¹³⁵

4.5.3 Strategie

Door Greenpeace wordt vaak samengewerkt met andere niet-gouvernementele organisaties om zo een beter resultaat te bereiken. De stichting kiest ervoor om zowel conventionele als onconventionele werkwijzen toe te passen. Als Greenpeace een onderwerp wil agenderen begint ze meestal te lobbyen bij overheden en bedrijven. Als daar geen gewenst resultaat mee bereikt wordt, voert Greenpeace actie.¹³⁶ Daarnaast is Greenpeace ook van mening dat maatschappelijk debat nodig is om kritische vragen in de Tweede Kamer te krijgen, dus dat is een tweede reden om actie te voeren.

4.5.4 Acties

In het tijdsvak dat onderzocht wordt, heeft Greenpeace vele buitenparlementaire acties tegen kernenergie gevoerd. Om de motieven en doelen achter het actievoeren te vinden, is er voor gekozen om een viertal acties verder uit te diepen. De gekozen acties zien wij als exemplarisch voor de manier waarop Greenpeace actie voert.

Op 19 mei 2005 drongen Greenpeace activisten het terrein van kerncentrale Borssele binnen. Ze schilderen een scheur op de koepel van de reactor waardoor het leek

¹³⁴ <http://www.greenpeace.nl/press/releases/Borssele-romeinen>

¹³⁵ Interview Rianne Teule 22 januari Amsterdam

¹³⁶ <http://www.greenpeaceweb.org/jaarverslag/2004/hoofdstuk4.htm>

alsof deze gebroken was. Met de ‘gebroken’ koepel wilde de organisatie laten zien dat de beveiliging van de kerncentrale onvolledig is. Greenpeace wees in zijn persbericht over deze actie meermalen op het gevaar voor terroristische aanslagen, op dat moment een actueel thema in de politiek en maatschappij.¹³⁷

Ook op 22 oktober 2005 drongen actievoerders van Greenpeace het terrein van Borssele binnen. Wederom wilden ze wijzen op het feit dat wel het erg makkelijk was om het terrein binnen te komen. Maar het hoofdthema was dit keer het feit dat we volgende generaties opzadelen met ons kernafval. De actievoerders waren daarom verkleed als Romeinen, met de boodschap: ‘als Romeinen kernafval hadden geproduceerd, zaten we er nu nog mee.’

Op 27 april 2006 plaatsen Greenpeace actievoerders een vaatje radioactieve aarde in de hal van het ministerie van VROM. De aarde uit dit vaatje kwam uit de buurt van Tsjernobyl, en verkreeg Greenpeace Nederland van Greenpeace International. Eerder hadden ook afdelingen in andere landen gebruik gemaakt van het vaatje. Officieel was het doel van deze actie om staatssecretaris van Geel te confronteren met de gevolgen van kernenergie¹³⁸, maar Rianne Teule, campaigner kernenergie van Greenpeace Nederland, geeft toe dat het eigenlijk een actie was om het publiek te bereiken. Rianne: ‘Je verwacht niet dat van Geel omgaat om dat moment.’¹³⁹

Op het CDA-congres van 30 september 2006 lukte het Greenpeace om tijdens de toespraak van Maxime Verhagen een spandoek met de tekst ‘240.000 jaar kernafval’ op het podium uit te hangen. Het CDA was hier niet blij mee, maar het doel van deze actie was ook niet om het CDA zelf te beïnvloeden. De actie was gericht om mogelijke CDA-kiezers bewust te maken van het standpunt van het CDA inzage kernenergie. Naar de mening van Rianne Teule zit het CDA op een politiek kantelpunt. Kernenergie is een gevoelig punt binnen de partij. Rianne: ‘Het CDA staat voor rentmeesterschap, (...) Om deze reden maakten we van de tekst op het spandoek gebruik’.¹⁴⁰

4.6 Conclusie

GroenFront en Onkruid zijn niet veel heil in de geïnstitutionaliseerde politiek. Om deze

¹³⁷ Persbericht Greenpeace over deze actie

¹³⁸ Persbericht Greenpeace deze actie

¹³⁹ Interview Rianne Teulen 22 januari 2008 Amsterdam

¹⁴⁰ Interview Rianne Teule 22 januari 2008 Amsterdam

reden kiezen zij bijna altijd voor onconventionele directe acties. De Socialistische Partij ziet zichzelf niet als parlementaire partij en is van mening dat er enkel door maatschappelijk debat wezenlijke veranderingen in het beleid kunnen worden gerealiseerd. Greenpeace en WISE opereren zowel op conventionele als onconventionele wijze, zij zijn van mening dat beide tot goed resultaat leiden.

Doelstellingen

De organisaties GroenFront, Onkruit, SP, Wise en Greenpeace streven allen naar een volledige stop in het opwekken van kernenergie.

Iedere organisatie streeft bij het uitvoeren van acties naar aandacht voor de kernenergieproblematiek bij het publiek. SP, WISE en Greenpeace hopen hiermee echter meer bij de parlementaire politiek door te dringen dan bewegingen als GroenFront en Onkruit. WISE heeft als belangrijkste doel informatie verstrekken aan andere organisaties.

Middelen

Als middelen worden gezien: mankracht, geld, deskundigheid en contacten. Een professionele organisatie als Greenpeace beschikt over veel mankracht, heeft meer geld te besteden aan acties en meer deskundigheid in huis, dan de andere besproken actiegroepen. Hierbij valt onder meer te denken aan fulltime campaigners. GroenFront en Onkruit zijn geen organisaties maar netwerken. Hierdoor zijn ze afhankelijk van wat individuele personen op ad hoc basis investeren.

Strategieën

De media zijn voor de vijf onderzochte organisaties zeer belangrijk. De acties van GroenFront en Onkruit zijn vaak lokaler gericht, en ze richten zich ook meer op de lokale media. Ze willen niet per se een maximaal aantal mensen bereiken, maar hopen daarmee mensen uit de buurt zover te krijgen om ook actie te gaan voeren. De SP en Greenpeace daarentegen willen hun standpunten bij een zo'n groot mogelijk publiek bekendmaken en focussen zich daarom meer op de landelijke pers. De laatste twee organisaties besteden veel tijd en aandacht om de acties mediageniek te maken.

De vijf onconventionele actiegroepen maken allen gebruik van acties om zo hun doelstellingen te bereiken.

Tot slot kan gesteld worden dat de organisaties samenwerken om de problematiek rondom kernenergie meer onder de aandacht te brengen.

5. Conventionele acties

5.1 Inleiding

Buitenparlementaire acties kunnen op zowel conventionele als onconventionele manieren gevoerd worden. In dit hoofdstuk onderzoeken we de conventionele acties, oftewel acties die direct aanspraak maken op de politiek, uitgevoerd door niet politieke groeperingen en op een geweldloze manier.¹⁴¹ Met niet politieke groeperingen wordt hier bedoeld dat zij geen zitting hebben in het parlement. We onderzoeken welke doelen deze conventionele actiegroepen nastreven, hoe zij deze doelen proberen te bereiken, welke middelen zij hiervoor gebruiken en waarom zij voor deze methode kiezen aan de hand van de volgende deelvraag:

Wat zijn de doelstellingen, middelen en strategieën van conventionele actiegroepen in hun verzet tegen handhaving/uitbreiding van kernenergie in Nederland en waarom gebruiken zij conventionele buitenparlementaire acties?

De opzet van dit hoofdstuk bestaat uit drie onderzoeken naar organisaties die op een conventionele manier actievoeren. De organisaties zijn onderzocht op wat hun doelen zijn en hoe zij deze proberen te bereiken. Derhalve is de opzet per organisatie ook zo ingedeeld waarna we aan het einde van dit hoofdstuk een vergelijking zullen maken tussen de drie organisaties.

Buitenparlementaire actiegroepen zijn te zien als een collectieve groep die parlementaire besluitvorming probeert te beïnvloeden. Dit kan zoals we in het eerste hoofdstuk hebben gezien op een conventionele manier en een onconventionele manier. In dit hoofdstuk doen we onderzoek naar de conventionele buitenparlementaire acties. We doen dit aan de hand van een analyse van drie organisaties. De organisaties waarnaar wij onderzoek hebben gedaan zijn WISE (World Information Service on Energy), de Stichting Natuur en Milieu en Greenpeace welke we hieronder in die volgorde zullen behandelen. We zullen kijken naar hun doelstellingen, hun manier van actievoeren en ook op welke en waarom zij dit doen. De organisaties welke hieronder besproken worden krijgen subsidie van de overheid, maar zijn ook steeds meer verankerd in de maatschappij. Ze dienen tegenwoordig als overlegorgaan, klankbordgroep en

¹⁴¹ Interview A. van der Heijden,

radicale acties zoals het vastketenen van mensen aan een kerncentrale zijn vrijwel een taboe geworden.

In een complexe maatschappij moet iedere individueel zijn tijd indelen terwijl er een overvloed aan keuzemogelijkheden is. Deelname aan de maatschappij kost tijd, en wanneer zij hun individuele wensen meer politiek afhankelijk willen maken zullen zij meer tijd moeten vrijmaken. De praktijk wijst echter uit dat men veelal “rationally ignorant” blijft.¹⁴² De actiegroepen kunnen derhalve klein zijn, wat bijvoorbeeld bij WISE het geval is. We hebben onderzocht of er nog meer verschillen tussen de organisaties zijn door te kijken naar de doelstellingen, strategie en middelen van de drie actiegroepen. Onlangs laaide de discussie rondom het kernenergievraagstuk weer op nadat staatssecretaris van milieu, Van Geel, onderzoek wilde laten doen naar mogelijke locaties voor een kerncentrale. We hebben derhalve ook onderzocht hoe de organisaties de toekomst van kernenergie in Nederland zien.

5.2 WISE

WISE is een organisatie die mensen en groepen voorziet van informatie met betrekking tot het kernenergievraagstuk. WISE werkt weliswaar samen met de grote milieuorganisaties, maar richt zich vooral op de kleine organisaties.¹⁴³ WISE heeft een heldere doelstelling met betrekking tot het energievraagstuk in Nederland, ze willen namelijk het onderwerp onder de aandacht houden, zowel op politiek, journalistiek en publiek vlak. Na de ramp van Tsjernobyl in '86 is het gebruik van kernenergie lange tijd taboe geweest. Het debat rondom het vraagstuk kernenergie is dan ook behoorlijk veranderd op zowel de maatschappelijke als de politieke agenda. Afgezien van enkele acties, houdt men zich tegenwoordig steeds minder bezig met het onderwerp. Peer de Rijk, directeur van WISE, stelt dat dit verschijnsel ook in de media tot uiting komt. Kernenergie wordt niet langer beschouwd als een hot item en wanneer het in de media wordt bericht, dan is het vaker pro-kernenergie dan anti-kernenergie.¹⁴⁴ De Rijk stelt dat WISE derhalve nog steeds zeer actief is op het gebied van het kernenergievraagstuk. WISE is een organisatie die zowel op conventionele manier als onconventionele manier actie voert en ook internationaal actief is. De onconventionele acties zullen in een

¹⁴² Kasper, W. Streit, M.E., Institutional economics, Edward Elgar Publishing, Cheltenham

¹⁴³ WISE, www.tegenstroom.nl

¹⁴⁴ Interview met Peer de Rijk, directeur van WISE, datum 23 januari 2008

volgend hoofdstuk besproken worden, daar wij ons in dit hoofdstuk uitsluitend richten op de conventionele van WISE.

5.2.1 Doelstellingen

Het voornaamste doel van WISE, zowel voor de conventionele als de onconventionele kant, ten aanzien van kernenergie is de afschaffing van deze vorm van energievoorziening. De Rijk geeft aan dat dit in casu op verschillende manieren getracht wordt te bereiken. Wanneer er een transport plaatsvindt van radioactief afval, welk uiteindelijk toch op de plaats van bestemming moet arriveren, omdat het immers niet oneindig op een wagon kan blijven staan, is het verkrijgen van media-aandacht het hoogst mogelijke doel.¹⁴⁵ Dit is echter totaal niet aan de orde wanneer er bijvoorbeeld onderzoek gedaan wordt naar de financiering van kerncentrales. De Rijk geeft aan dat een algemeen doel van WISE is om de maatschappij te informeren over kernenergie en de negatieve gevolgen daarvan. Dit gebeurt op zowel nationaal als internationaal niveau. De werkzaamheden van WISE bestaan momenteel voor circa tachtig procent uit internationale projecten. Hoewel de maatschappelijke discussie en interesse voor kernenergie in Nederland nauwelijks nog te herkennen is, zijn er internationaal gezien dezelfde situaties gaande als in Nederland enkele decennia geleden. Zo zijn er bijvoorbeeld plannen om een kerncentrale te bouwen in Zuid-Afrika, waarbij WISE de plaatselijke bevolking inlicht over de gevaren van kernenergie.¹⁴⁶ De Rijk stelt dat het niet ten alle tijde nodig is om hard op de trom te slaan. “Uiteraard moet je kritisch en alert zijn, maar om onmiddellijk, wanneer het woord kernenergie valt, jezelf vast binden aan de eerste de beste trein, hoeft niet direct voor grote veranderingen te zorgen”¹⁴⁷.

Wanneer een organisatie als WISE wordt uitgenodigd om te komen praten op een bepaald ministerie en duidelijk wordt dat de desbetreffende minister een compromis wil sluiten, dan heeft de organisatie geen interesse in het gesprek. Ze willen informeren, niet compenseren, omdat zij van mening zijn dat hun uiteindelijke doel dermate belangrijk is, dat er niet gecompenseerd kan worden.

¹⁴⁵ Interview met Peer de Rijk, directeur van WISE, datum 23 januari 2008

¹⁴⁶ Interview met Peer de Rijk, directeur van WISE, datum 23 januari 2008

¹⁴⁷ Interview met Peer de Rijk, directeur van WISE, datum 23 januari 2008

5.2.2 Strategie

“WISE is een organisatie die dwars is waar nodig”¹⁴⁸, zo staat op hun website prominent geschreven. Toch ligt hun voornaamste taak bij informatieverzameling en analysering van problemen die het kernenergie vraagstuk betreffen aldus De Rijk. WISE gaat uit van het ‘ kennis is macht ’ principe, en gelooft in het veranderen van onderaf. WISE probeert daarom de maatschappij te beïnvloeden door hun kennis, met betrekking tot kernenergie, te verspreiden. De Rijk is van mening dat wanneer ze een groot deel van de maatschappij kunnen overtuigen van de ernst van kernenergie, en alles wat daarbij komt kijken, dat door middel van deze maatschappelijke druk de politiek hiernaar zal luisteren. De politiek is, zo stelt De Rijk, gevoelig voor kiezersgedrag en door kennisoverdracht op de maatschappij is dit gedrag te beïnvloeden. In feite probeert men een soort domino-effect teweeg te brengen.

Een andere strategie die WISE toepast is het lobbyen of beter het proberen om bij politiek overleg met betrekking tot het kernenergievraagstuk deel te nemen aan het debat. Op deze manier, aldus De Rijk, kan WISE met de wetenschappelijke expertise die ze hebben kennis overdragen aan de politiek. WISE doet bijvoorbeeld veel onderzoek en publiceert de resultaten daarvan, om zo politieke besluitvorming te beïnvloeden. De Rijk, zelf nog aanwezig bij de klimaatop in Bali, stelt dat deze conventionele manier van actievoeren toch zeker wel effectief is. Zo krijgen ze daar diverse ministers te spreken, evenals mensen van de Verenigde Naties en nemen ze deel aan workshops om hun visie omtrent het kernenergievraagstuk te etaleren. Deze conventionele manier van actie voeren is zeer effectief omdat de politiek daar heel erg bereikbaar is, aldus De Rijk.

WISE houdt zich niet uitsluitend bezig met de grotere milieu bewegingen, juist de kleine basis organisaties kunnen rekenen op hun steun. Zo zijn ze op het moment zeer actief in Duitsland, Rusland, Taiwan en Zuid-Afrika, door daar ter plaatse voorlichting te geven over kernenergie, de gevolgen, de gevaren en de andere mogelijkheden op het gebied van energie. Ook leren ze de groeperingen aldaar hoe ze het beste actie kunnen voeren om hun doel te bereiken. WISE start daarom veelvuldig met het analyseren van de situatie door middel van een krachtveld analyse. Hierin onderzoeken zij wat het probleem is, wie de betrokken actoren zijn, wat het plan is en hoe zij hun belangen hierin het beste kunnen behartigen. Uiteraard geldt hier dat hoe groter de actie is, des te groter de afstemming dient te zijn. Zo zijn er acties waar WISE twee maanden voorbereiding

¹⁴⁸ [Hwww.tegenstroom.nl/wie_is_wise](http://www.tegenstroom.nl/wie_is_wise)

voor nodig heeft, maar ook grotere acties waar zo een half jaar voorbereiding aan vooraf gaat. Vaak zijn deze ‘grote acties’ in samenwerking met andere milieu organisaties: Greenpeace of Groen Front bijvoorbeeld. In tegenstelling tot Groen Front helpt WISE uitsluitend door het stellen van inhoudelijke vragen, uitwisseling van gedachten, overdracht van ervaringen, lezingen en strategische analyses. Hun kennis is hun kracht; zo komt het vaak voor dat WISE ingrijpt wanneer er een artikel is gepubliceerd in een krant en de content niet juist is. Dan zorgt WISE ervoor dat er een rectificatie komt. Wanneer blijkt tijdens de analyse dat het beste middel toch naar de radicale kant neigt: zoals het zich vast ketenen aan een trein, dan deinst WISE daar niet voor terug. “Het het lef om vervelend te zijn, maar we zijn er niet op uit,” aldus De Rijk.

Wat erg van belang is voor een kleine organisatie zoals WISE is de media: televisie, radio, kranten en journalisten, echter hierin erkent De Rijk ook direct een groot probleem. Wanneer de media zich niet interesseert in het kernenergievraagstuk, of zoals eerder aangegeven bij voorkeur bericht over de pro kernenergiebeweging, dan is het bijzonder ingewikkeld om iets gepubliceerd te krijgen. Daarnaast is het een veelvoorkomend probleem dat de media actiegroepen op een negatieve manier positioneert naar het publiek toe door bijvoorbeeld dieper in te gaan op het middel, welke niet altijd positief is, dan op de uitkomst. Wanneer er bijvoorbeeld een actie plaatsvindt waarbij mensen zich vast ketenen aan een trein, dan gaat de media vaak dieper in op hoe de activisten zich hebben vastgeketend dan op de uitkomst van de actie.

5.2.3 Middelen

WISE haalt zijn kennis voor onderzoek vooral uit externe organisaties. In het interview met De Rijk geeft hij zelf ook aan dat hij zonder afgeronde opleiding bij de organisatie terecht is gekomen. Hun onderzoeken besteden ze veelal uit en bestaat voornamelijk uit het overleggen van die kennis en informatie, aan bijvoorbeeld de politiek. Ze zijn daarom ook een kleine organisatie met weinig mankracht. Zo werken er op het bureau in Amsterdam slechts een handjevol medewerkers. Leden heeft WISE niet, ze ontvangen geld van enkele donateurs en de verkoop van posters en stickers. Een enkele keer ontvangen ze voor een project overheidssubsidie, “maar helaas dit jaar niet” aldus De Rijk, waardoor WISE bijna failliet is. Contacten daarentegen heeft WISE wel. Zo bestaat er uiteraard een goede band met mede-milieuorganisaties, maar ook naar de politiek toe is WISE toch een toegankelijke organisatie. Dit blijkt ook uit het feit dat WISE

bijvoorbeeld aanwezig was op de klimaatop afgelopen december in Bali.

5.2.4 Nederland en Kernenergie tegenwoordig

De afgelopen weken heeft staatssecretaris van Geel (CDA) de discussie betreffende de kernenergie weer laten opwaaien in Nederland. Hij meende dat de vraag niet is óf er een nieuwe kerncentrale moet komen in Nederland, maar waar deze moet komen te staan.

WISE ziet de toekomst niet somber in, maar gaat graag het gesprek aan. De Rijk zegt te zullen blijven vechten tegen kernenergie, omdat het nog steeds onveilig en milieuvervuilend is. Wel merkt hij op dat de organisatie het moeilijk heeft nu, milieu organisaties zoals WISE, worden uitgespeeld tegen andere organisaties. Dit gebeurt onder andere doordat er sprake is van belangenverstrengeling, wat samenwerking erg in de weg staat. Zo heeft bijvoorbeeld het Wereld Natuur Fonds een sponsorcontract met energiebedrijf Essent.¹⁴⁹ Daarnaast verschilt het huidige actievoeren in Nederland met de buitenparlementaire acties in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw. Volgens De Rijk is er tegenwoordig een zeer inactief maatschappelijk middenveld wat in de genoemde tijdsperiode juist wel het geval was. Wel geeft De Rijk aan dat daardoor de conventionele kant van de organisatie sterk is gegroeid, omdat zij op die manier momenteel meer succes oogsten dan met het organiseren van acties van onconventionele aard waar ze in de jaren zeventig en tachtig actief mee waren.

5.3 Stichting Natuur en Milieu

De Stichting Natuur en Milieu (SNM) is een non-gouvernementele milieuorganisatie opgericht in 1972. Non-gouvernementeel houdt in dat ze niet afhankelijk zijn van de overheid, niet op winst gericht zijn en een doel voor ogen hebben waar ze naar streven. De SNM is een stichting, waardoor ze geen leden hebben die invloed kunnen uitoefenen in het beleid van de stichting, zoals dat bijvoorbeeld gaat in een vereniging door middel van een algemene ledenvergadering. De SNM wordt deels door de overheid gesubsidieerd en ontvangt giften van particulieren, fondsen en bedrijven.

De SNM is in te delen als een conventionele actiegroep omdat zij via overlegorganen en lobbygroepen probeert politieke besluitvorming te beïnvloeden. Dat de SNM als een serieuze gesprekspartner wordt gezien blijkt uit de resultaten die ze in de afgelopen jaren

¹⁴⁹

<http://www.essent.nl/essent/corporate/essentcorporate/sponsoring/natuur.html>

hebben geboekt. Volgens Erik Honig, werkzaam op het gebied van kernenergie bij de SNM, is de stichting pragmatisch, blijven ze realistisch en proberen ze te bereiken wat er te bereiken valt.¹⁵⁰ In een vergelijking stelt hij dat Greenpeace wat dat betreft stugger is in de onderhandelingen en daarom niet vaak aan tafel zit met de politiek en niet dezelfde relatie heeft met het parlement. Volgens Honig is het Kyoto-protocol¹⁵¹ de reden waarom kernenergie weer op de publieke agenda staat. Hierin staat dat de Europese landen de uitstoot van broeikasgas CO₂ enorm moeten verminderen. Kernenergie is hierbij een alternatieve en bovendien schone energiebron, omdat daarbij weinig CO₂ vrijkomt. Steeds meer prominente politici –zowel in het binnenland en buitenland- maken zich hier sterk voor en de discussie begint een andere wending te krijgen doordat overheden, vanwege hoge olieprijsen en klimaatproblemen in het nauw worden gedreven.

5.3.1 Doelstellingen

Het probleem, aldus Honig, bij de discussie rondom het kernenergievraagstuk is dat zowel voorstanders als tegenstanders van kernenergie hetzelfde doel hebben, te weten het verminderen van emissies en CO₂ uitstoot. Echter verschillen deze groepen in de strategieën en middelen die ze daarvoor gebruiken of tot hun beschikking hebben, wat deze discussie gecompliceerder maakt. De overheden worden onder druk van de klimaatverandering en de hogere olieprijs gedwongen om naar alternatieven te kijken voor de steeds krimpende energietoever.¹⁵²

De doelstelling van de SNM is een mooie en gezonde wereld, daar dit belangrijk is voor de gezondheid van de mensen, aldus Honig. Deze gaat achteruit doordat wij niet milieuvriendelijk genoeg omgaan met de natuur. Bovendien leven mensen korter ten gevolge van vervuiling. Het is daarnaast volgens de SNM onze verantwoordelijkheid tegenover de volgende generaties om niet alle grondstoffen te gebruiken en de natuur te vervuilen. De SNM staat door de vervuiling dan ook negatief tegenover kernenergie. Zij stellen wel dat kernenergie ook voordelen heeft zoals de kleine uitstoot van CO₂ en de geringe emissie, maar ze vinden deze voordelen niet opwegen tegen de nadelen van kernenergie. De kerncentrales die energie moeten opwekken zouden te veel radioactief

¹⁵⁰ Interview met Erik Honig, werkzaam afdeling klimaat SNM, 24 januari 2008

¹⁵¹ Het Kyoto-protocol werd in 1997 opgesteld als aanvulling op het Klimaatverdrag. Industrielanden verbinden zich hierin om de uitstoot van broeikasgassen in 2008-2012 met gemiddeld 5% te verminderen ten opzichte van het niveau in 1990.
<http://www.vrom.nl/pagina.html?id=22990#b22074H>

¹⁵² Interview met Erik Honig, SNM, 24 januari 2008

afval moeten verwerken en opslaan. Radioactief afval blijft uit een ruwe schatting circa 100.000 jaar bestaan en de SNM vindt de risico's die daarmee verbonden zijn te hoog. Zij stellen immers dat het een vrijwel onmogelijke opgave is om zo'n grote hoeveelheid veilig te kunnen opslaan of te beschermen. Bovendien is er nog altijd het risico van ongelukken. Ook al stellen zij dat de kans op een ongeluk miniem is, maar dit weegt niet op, dat er een ongeluk gebeurt door het gebruik van kernenergie. SNM stelt ook dat in deze tijd van terrorisme het gevaar van proliferatie een reden tot zorg is wanneer het gaat om het gebruik van kernenergie. 'Foute' regimes zouden met deze technologie aan de haal kunnen gaan voor politieke dan wel militaire doeleinden. Zolang er niet iets aan deze zorgen worden gedaan, zal de SNM volgens Honig zich altijd tegen kernenergie blijven verzetten. Op de vraag of SNM zich niet zou willen inzetten voor een verbetering van de opslagplaatsen voor kernenergie en een verbetering in de veiligheidseisen met betrekking tot kerncentrales, stelt Honig dat ze daarmee de voorstanders van kernenergie in de kaart zouden spelen. Toch is hij van mening, dat wanneer er een inherent veilige kernreactor zou bestaan, dat SNM zijn zegen eraan zou geven.

5.3.2. Strategie

De SNM tracht invloed uit te oefenen op de politiek door beleid aan de wieg van de besluitvorming te doen veranderen. Omdat SNM een kleine organisatie is, is dat de effectiefste manier om invloed uit te oefenen. Het heeft niet de middelen waarover bijvoorbeeld Greenpeace beschikt. Daarom probeert SMN met de strategie van 'minimale inzet (in de vorm van geld, personeel), het maximale resultaat' optimale invloed te kunnen uitoefenen op de politiek. Zo proberen zij door aan de SER deel te nemen, de discussie binnen dat orgaan naar hun hand te zetten. Zo kunnen zij de uitkomsten van het nog op te stellen beleid proberen te veranderen. De SNM maakt ook sterk gebruik van lobbyen, zo is er regelmatig contact met Kamerleden, ministers, staatssecretarissen en ambtenaren. Deze contacten verlopen zowel formeel als informeel. Er is sprake van informeel contact, wanneer Kamerleden of politici stukken doorspelen naar SNM, maar omgekeerd stuurt de organisatie ook informatie door naar politici.

Ook heeft de SNM haar activiteiten sterk uitgebreid. Zo trachten zij niet alleen invloed uit te oefenen op de politiek, maar ook op het bedrijfsleven en het maatschappelijk middenveld. Zij proberen het voor het bedrijfsleven zo aantrekkelijk mogelijk te maken om duurzame goederen en middelen te gebruiken, of door in opdracht

van bedrijven te zoeken naar winstgevende oplossingen voor het produceren van goederen op milieuvriendelijke productiewijze. Doordat deze organisatie ook inspeelt op de consumenten, wordt het voor bedrijven aantrekkelijker om te investeren in duurzame goederen. Zij trachten invloed uit te oefenen op de consumenten door gebruik te maken van massamedia. Zij hebben goede contacten met de redacties van programma's zoals Radar en Kassa. Wanneer deze programma's onderzoek doen naar milieuvriendelijke artikelen, dan werken zij nauw samen met SNM. Hiermee proberen zij de consument aan het denken te zetten. Dit heeft zijn uitwerking in zowel de politiek als het bedrijfsleven.

Honig noemt de Stichting Natuur en Milieu de minst buitenparlementaire actiegroep. De SNM balanceert in tegenstelling tot Groen Front en Greenpeace niet op de rand van de wet maar is, zoals Honig zegt, "een fatsoenlijke organisatie". "De kracht van het argument" is volgens Honig het credo. Een ander verschil met bijvoorbeeld Greenpeace is dat het laatstgenoemde geen publieke gelden aanneemt, terwijl SNM deels afhankelijk is van overheids subsidie. De meningen verschillen in het gebruik van deze methode. Sommige beweren dat SNM zijn onafhankelijkheid hiermee kwijtraken. Tegenstanders hiervan beweren juist dat ze daarmee eerder in staat zijn om overheidsbeleid te kunnen veranderen en stellen dat de 'dwarse' houding van Greenpeace er toe leidt dat ze niet door de overheid betrokken zullen worden bij het opstellen van beleid.

De SNM heeft veel contact met Kamerleden, zowel formeel als informeel. Daarnaast probeert de stichting in zo veel mogelijk adviesraden deel te nemen, zoals bijvoorbeeld de Sociaal Economische Raad (SER), één van de belangrijkste adviesorganen in Nederland. Vaak zijn ze vanaf het begin van het traject betrokken bij de ontwikkeling van wetgeving. Ze praten mee over concepten, hebben goede netwerken en er vindt veel informatie uitwisseling plaats tussen de stichting en het parlement. Op deze manier krijgen zij bijvoorbeeld vertrouwelijke documenten toegestuurd. SNM bekritiseert de overheid en bedenkt ook alternatieven, maar wordt ook gevraagd door de overheid voor onderzoeken en raadgeving. In die zin worden ze serieus genomen door diezelfde overheid. Dit blijkt ook uit het feit dat de SNM op een informele manier met de politiek aan tafel zit om vertrouwelijke documenten te bespreken en gaat hier dusdanig mee om, dat ze invloed kunnen uitoefenen en hun doelen kunnen bereiken.

Een andere strategie die de SNM toepast, is om te verduidelijken dat mensen

milieuvriendelijker kunnen zijn in hun dagelijks leven door kleine veranderingen aan te brengen. Door de maatschappij bijvoorbeeld te informeren welke auto's zuiniger zijn en beter voor het milieu, zodat mensen de keuze voor een auto daarop kunnen afstemmen. Zodra er een draagvlak ontstaat binnen het maatschappelijk veld, doordat bedrijven en burgers bewust worden van het milieu en milieuvriendelijker worden is dat ook een manier om de politiek te beïnvloeden.

De Stichting Natuur en Milieu heeft meetbare winsten geboekt met hun werk. Zo heeft na het verschijnen van het door de SNM opgestelde rapport over het gebruik van bestrijdingsmiddelen bij consumptiegoederen, een aantoonbare verschuiving plaatsgevonden in het gebruik hiervan. De commotie die na dit rapport ontstond heeft ertoe geleid dat het gebruik van deze middelen drastisch is afgenomen. Een ander succes die deze organisatie heeft geboekt is dat na het verschijnen van het rapport over Biomassa er een motie in de kamer is aangenomen, die de criteria voor deze goederen heeft verscherpt.

5.3.3 Middelen

Stichting Natuur en Milieu beschikt over verschillende middelen. Zo maken zij gebruik van factfinding missies. SNM heeft dan ook de beschikking over enkele wetenschappers die actief bij de organisatie betrokken zijn. Zij doen onderzoek over uitlopende zaken met betrekking op milieu. Zo doen zij momenteel nog aanvullend onderzoek naar de verschillende alternatieven voor de fossiele brandstof. Daarbij proberen ze ook de schadelijke gevolgen of mogelijke gevolgen van kernenergie te onderzoeken. Zij hebben anders dan Greenpeace geen groot ledenbestand. Dit komt omdat zij een stichting zijn en dus niet hiervan afhankelijk zijn. Zij hebben enkel beschikking over 85 werknemers die proberen zich hard te maken voor deze zaak. Ze hebben minder mankracht dan Greenpeace en kunnen dan ook niet dezelfde middelen gebruiken die bijvoorbeeld Greenpeace tot haar beschikking heeft. Ze zijn aangewezen op de steun van donateurs en van subsidie van de overheid. Zo ontvingen zij in het jaar 2006 meer dan zes miljoen euro aan subsidie en donaties.

Van dit deel was het grootste deel afkomstig van de overheid, zo gaf de overheid in 2006 meer dan drie miljoen euro aan SNM.¹⁵³ Van dit bedrag gaf SNM iets minder dan het ontvangen bedrag weer uit aan hun activiteiten.

¹⁵³

Stichting Natuur en Milieu, Jaarbericht 2007, Libertas, Bunnik

Deze bedragen lijken hoog, maar vallen in het niet wanneer men kijkt naar de bedragen die bijvoorbeeld Greenpeace heeft. Toch is de SNM wel erg effectief, vooral wanneer je kijkt naar de contacten die de organisatie heeft. Ze nemen plaats in diverse adviesorganen zoals de SER, en kunnen derhalve op hoog politiek niveau hun invloed laten gelden.

5.4. Greenpeace

Greenpeace is een internationale milieuorganisatie die door onderzoek, overleg, milieulobby's en acties werkt aan een duurzaam evenwicht tussen mens en milieu. Nadat de eerste actie van Greenpeace plaatsvond in 1971 is zij uitgegroeid tot een internationale organisatie die zich verspreidt over 40 landen, waarvan de Nederlandse afdeling is opgericht in maart 1978. Greenpeace kiest ervoor om zowel conventionele als niet-conventionele werkwijzen toe te passen, echter dit is afhankelijk van het betreffende probleem. Hoewel Greenpeace beide werkwijzen hanteert zal het waarschijnlijk de onconventionele manier van actievoeren zijn waaraan de mensen de organisatie herkennen; echter is (professioneel) lobbyen net zo een belangrijke taak van Greenpeace als het actievoeren. Welke vorm van actievoeren er gehanteerd wordt is totaal afhankelijk van het desbetreffende probleem. Uiteindelijk streeft de stichting altijd naar bewustwording van de problematiek en naar het stoppen van milieuschade.¹⁵⁴

Voor onderzoek naar deze organisatie spraken we met Diederik Samsom, Tweede Kamerlid van de PvdA en tevens oud campagneleider van Greenpeace, over het vraagstuk kernenergie in Nederland.

5.4.1 Doelstelling

Greenpeace is van mening dat een maatschappelijk debat nodig is om kritische vragen in de Tweede Kamer te krijgen en om dit maatschappelijke debat op gang te krijgen is actievoeren noodzakelijk. Als doel heeft Greenpeace een gehele stop van kernenergie, zoals het staat opgesteld in de statuten van Greenpeace in 1995.¹⁵⁵ Hoe de kernenergie ramp in het stadje Harrisburg in Amerika toendertijd de mensen wakker schudde en voor behoorlijk wat politieke en publieke ophef zorgde, zo was het kernenergie vraagstuk in de tijd van en na Tsjernobyl aanzienlijk wat plaatsen gezakt op de politieke agenda. De

¹⁵⁴ <http://www.greenpeace.nl/about>H, 28-01-2008

¹⁵⁵ <http://www.greenpeace.nl/about>H, 28-01-2008

jaren '80 waren de tijden van het echte actie voeren in Nederland, in vergelijking met deze periode is het huidige actievoeren weinig intensief, en gaat het voornamelijk over de kerncentrale Borssele en de desbetreffende afvalverwerking, aldus Samsom.¹⁵⁶ Om als milieuorganisatie je doelstelling goed aan het licht te kunnen brengen, zijn factoren als de Media (televisie, kranten, interviews e.d.) zeer belangrijk. Hoe effectiever de media, des te effectiever de actie¹⁵⁷.

5.4.2 Strategie

Bij de acties van Greenpeace wordt getracht om de nadruk steeds op een ander nadeel te leggen.¹⁵⁸ Wanneer we Samsom vragen naar de effectiviteit van acties van een organisatie zoals Greenpeace is het volgens hem vergelijkbaar met het gooien van een steen in een vijver, nooit wetende waar de golven uitkomen. Het enige waar een actie groep op zo'n moment macht over heeft is wáár ze de steen gooien.

Het is een constante zoektocht naar het streven van een balans tussen de voorspelbaarheid en onvoorspelbaarheid van acties, aldus Samsom.

Vaak is het zo dat wanneer Greenpeace merkt dat d.m.v lobbyen en overleg geen (gewenst) resultaat wordt bereikt ze overgaan op actieve actievoering.¹⁵⁹ De conventionele vorm van actievoeren, kunnen we stellen, is dus de primaire vorm van actievoeren en bij geen resultaat kiest de organisatie voor het inzetten van andere middelen. Volgens Samsom zijn de acties rondom kernenergie nog lang niet zo uitgesproken als de acties rondom Schiphol, en de walvissenjacht bijvoorbeeld. Een reden hiervoor is de invloed van de media en andere externe factoren welke veelal sterker zijn dan de actiegroeperingen zelf. Externe factoren als zijnde de toenemende klimaatverandering en de rol van de kernenergie, en de stijgende veiligheid hiervan. Het draagvlak stijgt alsmaar, de mensen denken steeds meer te weten van het onderwerp en acties rondom het onderwerp baren zodoende ook steeds minder zorgen¹⁶⁰.

Nog een ander belangrijk punt is de institutionalisering van de milieubeweging in het algemeen volgens Samsom. Het is allemaal veel minder spannend dan de voorgaande decennia; de rumoer rondom kerncentrales, afval verwerkin en de nucleaire

¹⁵⁶ Interview D. Samsom, 28-01-2008, Universiteit van Amsterdam

¹⁵⁷ Interview D. Samsom, 28-01-2008, Universiteit van Amsterdam

¹⁵⁸ <http://www.greenpeaceweb.org/jaarverslag/2004/hoofdstuk4.htm>

¹⁵⁹ <http://www.greenpeaceweb.org/jaarverslag/2004/hoofdstuk4.htm>

¹⁶⁰ <http://www.greenpeace.nl/about>, 28-01-2008

infrastructuur. Betreffende de effectiviteit van de acties die Greenpeace inzet blijft het een constante zoektocht naar het streven van een balans tussen de voorspelbaarheid en onvoorspelbaarheid van acties, aldus Samsom.

5.4.3 Middelen

Leidraad voor Greenpeace is een wereld waarin mensen elkaar en het milieu geen geweld aandoen. Geweld lokt geweld uit en zorgt niet voor verandering en veiligheid. Daarom is één van de belangrijkste principes van Greenpeace: geweldloosheid¹⁶¹. Dit is dus ook de reden waarom de organisatie actief aan lobbyen en overleg doet: wanneer geen geweld nodig om het gewenste resultaat te bereiken dan verkiest Greenpeace een conventionele aanpak boven een onconventionele aanpak.¹⁶² Echter is het veel voorkomend, mede door de eerder vermelde externe factoren welke van grote invloed zijn, dat een onconventionele actie wordt gevoerd. Greenpeace heeft 580.000 donateurs in Nederland, wereldwijd over de 2,5 miljoen. De organisatie opereert onafhankelijk en accepteert principieel geen giften van bedrijven en geen subsidie van de overheid. “Alleen zo kunnen wij onafhankelijk ons werk blijven doen,” aldus het team van Greenpeace.¹⁶³ Het hoofdkantoor van Greenpeace Nederland bevindt zich in Amsterdam, en er zijn daar 130 mensen werkzaam.¹⁶⁴

5.4.4 Diederik Samsom

Samsom is van mening dat tegenwoordig juist externe factoren een grote rol spelen en veelal sterker zijn dan actiegroeperingen zelf. Volgens Samsom is het doel van de actiegroepen om te informeren over de gevaren van kernenergie om zo een breed maatschappelijk draagvlak te creëren en politieke druk te kunnen zetten, maar hebben externe factoren als zijnde de toenemende klimaatverandering en de stijgende veiligheid van kernenergie simpelweg een zwaardere invloed. Ook het maatschappelijk draagvlak stijgt waardoor acties rondom het onderwerp zodoende steeds minder zorgen baren. Ook stelt Samsom dat een belangrijk punt in de verschuiving van het debat rondom het kernenergievraagstuk de institutionalisering is van milieuorganisaties en actiegroepen. Samsom ziet in de toekomst echter geen rol weggelegd voor kernenergie in Nederland.

¹⁶¹ [Hhttp://www.greenpeace.nl/about](http://www.greenpeace.nl/about)H, 28-01-2008

¹⁶² Interview D. Samsom, 24 Januari, Universiteit van Amsterdam

¹⁶³ [Hhttp://www.greenpeace.nl/about](http://www.greenpeace.nl/about)

¹⁶⁴ Greenpeace vragen lijn: 0800-4223344, 28-01-2008

Het is geen logische keuze aangezien het produceren van kernenergie ruimte nodig heeft, iets waar het dichtbevolkte Nederland geen overvloed aan heeft. Ook bespreekt hij het gebrek aan de nucleaire infrastructuur in Nederland, en zelfs in heel Noord-West Europa: “ het kernenergie vraagstuk is simpelweg groter dan Nederland en het wordt tijd dat we dat accepteren”.¹⁶⁵

5.5 Conclusie

Wanneer we kijken naar de redenen waarom de organisaties op een conventionele manier actie voeren dan is er, gezien het feit dat allen geen voorstander zijn van kernenergie, onderling redelijke overeenstemming. Vrijwel alle organisaties zitten op dezelfde lijn betreffende hun positie ten opzichte van het gebruik van kernenergie. Het uiteindelijke doel op de lange termijn van Greenpeace en WISE zijn duidelijk, kernenergie moet verdwijnen. De SNM deelt deze mening, welliswaar op een minder expliciete manier, maar is ook van mening dat wanneer kernenergie volledig veilig zou kunnen worden toegepast, zij dit wel als een bruikbare duurzame energiebron zien. De strategieën van de organisaties om hun doelen te bereiken verschilt onderling echter wel duidelijk. WISE doet bijvoorbeeld wetenschappelijk onderzoek en probeert de maatschappij en belangengroepen, zoals politici, hiermee te overtuigen van de negatieve gevolgen van kernenergie. Ook zijn zij van mening dat verandering beter van onderaf kan gebeuren waardoor zij proberen om kiezersgedrag met betrekking tot kernenergie te beïnvloeden om zo politieke druk uit te oefenen. De SNM probeert juist politieke besluitvorming te beïnvloeden door in adviesorganen plaats te nemen welke op de besluitvorming een grote impact hebben. Zij geloven in de kracht van het argument en proberen op een zo direct mogelijke manier de politiek van de gevaren van kernenergie bewust te maken. Greenpeace daarentegen maakt veelal een zorgvuldige afweging of ze een actie organiseren, of toch om de tafel gaan zitten.

Hieruit volgt dat wanneer een tafeloverleg niet werkt, deze organisatie vrijwel altijd overgaat tot een onconventionele manier van actie voeren.

Interessant is te zien dat zowel WISE als Greenpeace van mening zijn dat de media een belangrijk medium is om hun boodschap uit te dragen om zo via maatschappelijke bewegingen de politiek onder druk te zetten. De SNM gebruikt dit medium in veel mindere mate omdat zij overleg voert op hoog politiek niveau door hun

¹⁶⁵

Interview D. Samsom, 28-01-2008, Universiteit van Amsterdam

deelname in de SER.

Dit terwijl organisaties als WISE en Greenpeace vaker zelf aan de bel moeten trekken met een eigen onderzoek. Wel zijn de organisaties het erover eens dat de media niet erg happig is op het vraagstuk kernenergie. Wanneer de media al bericht over kernenergie dan is het veelal pro-kernenergie wat het werk voor WISE en Greenpeace ingewikkelder maakt.

Als laatste valt te concluderen dat alle organisaties aangeven dat het debat rondom kernenergie niet erg leeft in Nederland, waardoor WISE zich juist op internationaal gebied is gaan oriënteren. Ook Samsom is van mening dat het niet de meest voor de hand liggende keuze is om in Nederland kernenergie verder uit te breiden. Het produceren van kernenergie kost ruimte, waar in het dichtbevolkte Nederland toch een gebrek aan is, ook voor eventuele nucleaire infrastructuur.

6. Politiek kader

6.1 INLEIDING

Nu de middelen, doelen en strategieën van de milieubewegingen zijn onderzocht, is het van belang om de posities en standpunten van de politieke partijen in het debat te onderzoeken. Hierbij wordt onderzocht welke frames de politieke partijen en de milieubewegingen hebben gebruikt om het debat naar hun hand te zetten. Ook wordt onderzocht of de partijen de probleemstelling rondom het kernenergievraagstuk op een bepaalde manier neerzetten. Om dit te onderzoeken is er de volgende deelvraag gekozen: *Wat waren de standpunten van de politieke partijen in de tweede kamer met betrekking tot het kernenergievraagstuk in de afgelopen tien jaar, wanneer zijn deze gewijzigd en op welke manier zijn in deze standpunten en het politieke debat de frames van conventionele en niet-conventionele actiegroepen terug te zien?*

Allereerst worden de standpunten en de wijzigingen daarin van zes belangrijke politieke partijen bekeken in de afgelopen tien jaar. Voor deze periode is gekozen omdat in de eerste tien jaar na het ongeluk in Tsjernobyl er geen ruimte voor discussie was over kernenergie. Ten tijde van de ontmanteling van kerncentrale Dodewaard kwamen er voor het eerst weer voorstanders van kernenergie aan het woord. De partijen die aan bod komen zijn CDA, VVD, PvdA en D66. Ook de SP en GroenLinks zullen onderzocht worden, omdat deze partijen in de vele discussies rond kernenergie ook een grote stem hadden.

Vervolgens worden drie belangrijke casussen van de afgelopen tien jaar bekeken. In maart 1997 is de eerste Nederlandse kerncentrale, Dodewaard, gesloten. In de jaren die hierop volgden, ontstond er een discussie rondom de ontmanteling van de kerncentrale. De politiek moest besluiten nemen over het transporteren en verwerken van het kernafval. Deze probleemstellingen zijn dan ook veelvoudig in de Tweede Kamer behandeld.

Tevens wordt de discussie rond de eventuele sluiting en het uiteindelijk openblijven van de kerncentrale Borssele onderzocht. De centrale werd geopend in 1973 en zou een levensduur van dertig jaar hebben. Na het ongeluk met de kerncentrale in Tsjernobyl werden de Europese veiligheidsmaatregelen aangescherpt en Borssele moest

verbouwd worden. Deze verbouwing was dermate expansief, dat het rendabeler bleek te zijn om de centrale langer open te houden. Hierdoor ontstond er discussie over de toekomst van Borssele in zowel de politiek als in de milieubewegingen.

Tot slot wordt de hernieuwde discussie over het gebruik van kernenergie, ingeleid door staatssecretaris van het ministerie van VROM, Pieter van Geel onderzocht. Op 13 februari 2006 sprak van Geel in het programma Buitenhof over het eventueel bouwen aan een nieuwe kerncentrale in Nederland. Deze uitspraken waren aanleiding voor een nieuwe discussie over kernenergie. Deze casussen geven in grote lijnen de algemene discussie over kernenergie in Nederland weer. In deze casussen zijn ook duidelijke voor- en tegenstanders van kernenergie te ontdekken en hebben milieubewegingen zich in de discussie gemengd.

Er wordt een frameanalyse gemaakt van de politieke partijen door kamerdebatten en verkiezingsprogramma's te onderzoeken. Ook wordt een frameanalyse gemaakt van de actiegroepen aan de hand van de resultaten van het onderzoek naar hun doelen, middelen, en strategieën. Daarna worden beide frameanalyses vergeleken, om te zien of er door de politiek frames zijn overgenomen naar aanleiding van een of meerdere buitenparlementaire acties.

Bij het maken van de frameanalyse wordt er gebruik gemaakt van schema's, zodat er een duidelijk overzicht wordt gegeven van de standpunten, de wijze waarop het probleem gedefinieerd wordt, de gebruikte argumenten, mogelijke oplossingen en eventuele metaforen die gebruikt worden in het politiek debat. Uit al deze gegevens worden de frames van de politieke partijen en milieubewegingen beschreven en in de tabellen verwerkt. Vervolgens worden de gebruikte frames en casussen kort toegelicht en zal in de conclusie een antwoord worden gegeven op de deelvraag.

6.2 Standpunten politieke partijen van de afgelopen tien jaar met betrekking tot kernenergie

D66:

In het verkiezingsprogramma van D66 uit 1998 blijkt dat deze partij zich hard maakt voor de afbouw van kernenergie in Nederland. De partij ziet kernenergie als een grote bedreiging voor de volksgezondheid en het milieu. Ook is D66 voorstander van de afbouw van kerncentrales in Oost-Europa en hulp aan deze landen voor de ontwikkeling

van duurzame energie.¹⁶⁶ In 2002 blijft deze mening ongewijzigd. “Kernenergie is onacceptabel”, luidde het standpunt destijds. D66 ziet kernenergie niet als een optie om de klimaatverandering tegen te gaan.¹⁶⁷ Één jaar later wordt toegevoegd dat de Nederlandse kerncentrale Borssele dicht moet.¹⁶⁸ In het laatste verkiezingsprogramma uit 2006 is dit standpunt gewijzigd. Nog steeds hebben kerncentrales niet de eerste voorkeur en krijgen ze geen financiële steun van de overheid. Echter bestaande kerncentrales hoeven niet per direct gesloten te worden, maar kunnen “een rol spelen in het overbruggen van de tijd naar een duurzame energiehuishouding”. Zij zouden op een later moment wel moeten sluiten.¹⁶⁹

GroenLinks:

Het verkiezingsprogramma van GroenLinks uit 1994 stelt dat er geen nieuwe kerncentrales in Nederland worden gebouwd en dat de bestaande kerncentrales worden gesloten. Dit beleid zou volgens de partij ook in de rest van Europa moeten worden gevoerd.¹⁷⁰ In 1998 stelt GroenLinks dat de laatste Nederlandse kerncentrale binnen vier jaar moet sluiten. Daarnaast moet er een milieudiplomatiek offensief komen om het gebruik van kernenergie binnen Europa te stoppen.¹⁷¹ Vier jaar later, in 2002, wil GroenLinks dat Nederland stroom uit kerncentrales uit het buitenland moet weigeren en dat er een afbouwprogramma moet komen voor kernenergie in heel Europa. Ook is de partij voor een etikettering van energie, waarbij kernenergie als “zwarte stroom” zal worden bestempeld. De kerncentrale in Borssele moet sluiten per 1 januari 2004.¹⁷² In 2006 is GroenLinks nog steeds van mening dat Borssele zo snel mogelijk moet worden gesloten. De bouw van nieuwe kerncentrales is uitgesloten, er moet worden geïnvesteerd in duurzame energiebronnen zoals zonne- en windenergie. Kerncentrales leveren volgens de partij serieuze veiligheidsproblemen op en kernenergie is niet duurzaam.¹⁷³

VVD:

¹⁶⁶ <http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/d66/vp/2ekamer/vpdef98.pdf>

¹⁶⁷ <http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/d66/vp/2ekamer/vp02.pdf>

¹⁶⁸ <http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/d66/vp/2ekamer/vp03.pdf>

¹⁶⁹ <http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/d66/vp/2ekamer/vp06.pdf>

¹⁷⁰ <http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/groenLinks/verkiezingsProgrammas/2ekamer/vp94.pdf>

¹⁷¹ <http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/groenLinks/verkiezingsProgrammas/2ekamer/vp98.pdf>

¹⁷² <http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/groenLinks/verkiezingsProgrammas/2ekamer/vp2002-2006.pdf>

¹⁷³ <http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/groenLinks/verkiezingsProgrammas/2ekamer/vp06.pdf>

De VVD staat in 1998 niet negatief tegenover kernenergie. Voorwaarden zijn wel “een veilige opslag en duurzame verwerking van kernafval”. Toename van het gebruik van veilige kernenergie moet worden opgehouden. Omdat fossiele brandstoffen op den duur op kunnen raken, stelt de VVD dat energiebesparing centraal moet staan bij het milieu en energiebeleid.¹⁷⁴ In het verkiezingsprogramma van 2002 is de VVD kort maar bondig over kernenergie. “Kernenergie, indien veilig, blijft een optie en wordt niet bij voorbaat uitgesloten.”¹⁷⁵

In 2006 stelt de VVD dat men zich de komende decennia moet voorbereiden op een forse afname van fossiele brandstoffen. “Het is onverantwoord een of meerdere bronnen van energiewinning voor de toekomst uit te sluiten.” Nieuw onderzoek naar duurzame energiebronnen moet worden gestimuleerd, maar kernenergie moet een belangrijk onderdeel zijn van de Nederlandse energiehuishouding. Daarnaast stelt de VVD dat “Goed milieubeleid een bron kan zijn van innovatie en een motor van economische groei”.¹⁷⁶

CDA:

In 1998 staat er in het verkiezingsprogramma van het CDA niets vermeld over kernenergie.¹⁷⁷ In 2002 staat er in het verkiezingsprogramma van het CDA “Om tijdig aan de Kyoto-doelstelling te kunnen voldoen kiest het CDA voor het openhouden van de kerncentrale te Borssele zolang deze veilig kan functioneren. Gezien de afvalproblematiek zijn nieuwe kerncentrales echter niet aan de orde.”¹⁷⁸ In 2006 neemt het CDA het standpunt in dat Nederland de CO₂ uitstoot moet verminderen en “blijft kernenergie gedurende de transitie naar duurzame energie een van de opties om de CO₂ uitstoot te verminderen.”¹⁷⁹

¹⁷⁴ <http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/vvd/verkiezingsProgrammas/2ekamer/vp98.pdf>

¹⁷⁵ <http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/vvd/verkiezingsProgrammas/2ekamer/vp02.pdf>

¹⁷⁶ <http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/vvd/verkiezingsProgrammas/2ekamer/vp06.pdf>

¹⁷⁷H <http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/1998/CDA/cda-vp-98.pdf>

¹⁷⁸H <http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/2002/CDA/cda02.pdf>

¹⁷⁹H <http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/2006/cda/vp06.pdf> 4.2.11

PvdA:

In 1998 stelt de PvdA: “De PvdA wijst het uitbreiden van het opgestelde vermogen aan kernenergie af zolang intrinsiek veilige kerncentrales nog niet beschikbaar zijn en het vraagstuk van veilige opslag van radioactief afval nog niet is opgelost.”¹⁸⁰ In 2002 staat de PvdA nog steeds negatief tegenover kernenergie en streeft ernaar om “kernenergie in Nederland en andere Europese landen onnodig te maken”¹⁸¹ In 2003 wordt hieraan toegevoegd dat de centrale in Borssele moet sluiten.¹⁸² De PvdA neemt in 2006 het standpunt in dat voor het bereiken van een lagere CO2 uitstoot kernenergie niet noodzakelijk is.¹⁸³

SP:

In het verkiezingsprogramma van de SP in 1998 staat dat Nederland geen behoefte heeft aan kernenergie vanwege de gevaren die ermee gepaard gaan.¹⁸⁴ Nederland zou moeten investeren in schone, milieuvriendelijke energie. In 2002 vindt de SP dat Nederland zich niet voor de gek moet laten houden omdat kernenergie qua CO2 uitstoot niet milieuvriendelijk is. Voor het kernafval heeft niemand nog een goede oplossing.¹⁸⁵ Het verkiezingsprogramma van 2003 herhaalt het standpunt uit 2002.¹⁸⁶ 2006 is voor de SP het jaar om in de verkiezingsprogramma's een beroep te doen op het zuiniger omgaan met energie. Het gebruiken van kernenergie is geen verantwoorde oplossing omdat er nog geen oplossing is gevonden voor het kernafval probleem.¹⁸⁷

180 <http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/1998/PvdA/vp-98.pdf>
181 <http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/2002/PvdA/vp02.pdf>
182 <http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/2003/PvdA/vmanif03.pdf>
183 <http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/2006/PvdA/vp06.pdf>
184 <http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/1998/SP/vp98.pdf>
185 <http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/2002/SP/vp02.pdf>
186 <http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/2003/SP/actieprog03.pdf>
187 <http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/2006/SP/SP-verkiezingsprogramma2006.pdf>

Schema Frameanalyse van de casus Dodewaard

Actoren	Standpunten	Probl. Def.	Argumenten	Oplossing	Metaforen	Frames
<i>SP</i>	Tegen kernenergie	-Kernenergie en kernafval zijn te gevaarlijk, te schadelijk en te duur	-Ondeskundig personeel na 40 jaar	Steunt motie GL en PvdA.	-Zwakke schakel -onbetrouwbaar	Veiligheidsframe
<i>GroenLinks</i>	Tegen kernenergie	Kernenergie en kernafval zijn te gevaarlijk, te schadelijk en te duur		Motie om Deens voorstel tot verbod van opwekking van kernenergie te steunen		Veiligheidsframe
<i>VVD</i>	Kernenergie is een optie, mits het veilig is.		-energiebehoefte -beter voor het milieu - economisch belang	Motie PvdA wordt overgewogen en motie GL verworpen		Klimaat frame, economische frame

<i>CDA</i>	Kernenergie is een optie	Langzame ontmanteling	-energiebehoefte -beter voor het milieu - economisch belang	Ontmanteling na 40 jaar, steunt motie van PvdA en GL niet, transport snel hervatten	Onveilige situaties	Klimaat frame, Economisch frame
<i>PvdA</i>	Tegen kernenergie	-onmiddellijke ontmanteling	-veiliger -medische toepassingen kunnen worden hervat	Motie over Sellafeld.		Veiligheidsframe
<i>D66</i>	Voor kernenergie, als er wordt voldaan aan OSPAR voorwaarden en garantie daarop	Kernenergie is een optie, mits de voorwaarden van OSPAR worden nageleefd.	- fossiele brandstoffen raken op	Onmiddellijke ontmanteling, motie over Sellafeld gesteunt		Economisch frame
<i>GroenFront</i>	Tegen kernenergie		- risicovol om langer te blijven staan	Onmiddellijke ontmanteling, zonenergie en windenergie, per	De politiek brengt ons in gevaar, levensgevaarlijk	Veiligheidsframe Ideologisch frame

wijk energie
geregeld

Greenpeace Tegen kernenergie

Natuur en Milieu Tegen kernenergie

-radioactiviteit
400 tot 500 keer
lager
-deskundiger
personeel

Langzame
ontmanteling

Doodlopende
weg, gezondheid
voorop,
veiligheid boven
alles

Veiligheidsframe,
gezondheidsframe

WISE Tegen kernenergie

Onveilig, zeer
slecht voor het
milieu en

-veiligheid gaat
boven geld
-onveilig als het
blijft staan

Onmiddellijke
ontmanteling,

smerig

Veiligheidsframe

6.3 Casus 1: De ontmanteling van kerncentrale Dodewaard

Na de sluiting van de kerncentrale Dodewaard heeft de ontmanteling van de kerncentrale veel stof doen opwaaien. De discussie ontstond rondom de vraag of Dodewaard per direct of na veertig jaar zou moeten worden ontmanteld. Zowel de politiek als de milieubeweging waren over dit onderwerp verdeeld. Wanneer de buiten werking gestelde centrale veertig jaar met rust zou worden gelaten, zou de radioactieve straling sterk afnemen. Bij een onmiddellijke ontmanteling werden de splijtstoffen zo snel mogelijk verscheept naar een verwerkingsinstallatie in Sellafield. De kosten voor dit besluit echter 130 miljoen gulden meer bedragen dan wanneer de centrale veertig jaar bleef staan.¹⁸⁸ Deze discussie is regelmatig met de Kamer gevoerd waarbij de toenmalige minister van VROM, Jan Pronk, en de minister van Economische Zaken, Annemarie Jorritsma, namens het kabinet spraken. De regering heeft uiteindelijk besloten om Dodewaard pas na een periode van veertig jaar te ontmantelen. Tijdens de debatten die hierop volgden hebben de verschillende politieke partijen hun standpunt over kernenergie kenbaar gemaakt. Tevens zijn er verschillende moties ingediend en hebben de partijen hun positie aangegeven, met betrekking tot het direct of langzaam ontmantelen.¹⁸⁹

Wanneer we de standpunten van de politieke partijen vergelijken vallen een aantal zaken op. Allereerst zijn de linkse partijen tegen kernenergie. GroenLinks heeft tijdens het Tweede Kamerdebat van 31 mei 2000 een motie ingediend tegen kernenergie. De partij verzocht de regering om tijdens de OSPAR conferentie van 2000 een Deens voorstel te steunen. Dit voorstel moet ervoor zorgen dat de opwerking van radioactief materiaal zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk in 2005, wordt verboden. Kernenergie en kernafval zijn te gevaarlijk, te schadelijk en kost teveel geld volgens de partij. Uit deze bewoordingen en uit de oplossing van GroenLinks met betrekking tot het kernenergievraagstuk is het frame veiligheid te herkennen. Daarnaast was de PvdA uit veiligheidsoverwegingen een voorstander van een onmiddellijke ontmanteling. Ook had de heer Feenstra(PvdA) een motie ingediend met betrekking tot Sellafield, omdat eerdere incidenten bij deze verwerkingsinstallatie de veiligheid van de opwerkingsinstallatie in twijfel trokken. Hierin is wederom het frame veiligheid te herkennen. Tevens steunt de SP de motie van GroenLinks en PvdA, waardoor ze te kennen geven tegen kernenergie te zijn en zich zorgen maken om de veiligheid van Sellafield. De partij wenst een snelle

¹⁸⁸ Telegraaf, 27-11-2000, De ontmanteling van Dodewaard
¹⁸⁹ Tweede Kamer, Vergaderjaar 1999-2000, 26800XI, nr. 69

ontmanteling en noemt de opwerking van plutonium de zwakke schakel in het kernenergievraagstuk. Hieruit volgt dat ook de SP het frame veiligheid gebruikt.

Anderzijds beschouwen de overige partijen die destijds in de Tweede Kamer zaten kernenergie als een mogelijke optie. Het CDA steunt derhalve de moties van GroenLinks en de PvdA niet. Hoewel de partij tevreden is met de veertigjarige veilige insluitingsoptie, zien ze ook graag dat de transporten naar Sellafield zo snel mogelijk worden hervat, daar bij een langer uitstel van transporten de procedures en de veilige insluiting van de kerncentrale nog langer op zich laten wachten. Verder beschouwt het CDA kernenergie als een oplossing voor de energiebehoefte en vermindering van de CO₂ uitstoot. Ook ziet de partij het economische belang van het gebruik van kernenergie. Hieruit kunnen we concluderen dat het CDA het klimaatframe en het economische frame gebruikt. Ook de VVD benadrukt dat kernenergie een optie is, mits het veilig is. Hierbij gaat het om een veilige opslag en duurzame verwerking van het kernafval. Er wordt geen voorkeur uitgesproken met betrekking tot een onmiddellijke of langzame ontmanteling. De partij overweegt het gebruik van kernenergie om dezelfde redenen als het CDA. Als we deze overwegingen nagaan, herkennen we duidelijk dat het probleem in het frame van de economie en het klimaat geplaatst wordt. Ook spreekt D66 zich tijdens het Tweede kamerdebat van 31-05-2000 uit vóór het gebruik van kernenergie. Wel is de partij van mening dat het alleen toelaatbaar is als er wordt voldaan aan de voorwaarden van OSPAR uit 1998. Verder had D66 een voorkeur uitgesproken voor de onmiddellijke ontmanteling. De partij vreesde voor een arbeidstekort wanneer de ontmanteling langer zal duren. Bij D66 herkennen we duidelijk het frame van de economie, omdat er wordt gevreesd voor het opraken van de fossiele brandstoffen en een toename van de energiebehoefte. Verder wordt er ook waarde gehecht aan veiligheid. Hieruit kunnen we concluderen dat ook D66 het probleem in het veiligheidsframe plaatst.¹⁹⁰

Binnen de milieubewegingen zijn de meningen betreffende de ontmanteling verdeeld. Wel zijn alle milieubewegingen in het onderzoek tegen het gebruik van kernenergie. De onconventionele actiegroep GroenFront vindt dat Dodewaard onmiddellijk ontmanteld moet worden, omdat het risico van het langer openhouden te groot is. Ook moet het energiegebruik per wijk geregeld worden, aangezien niemand een kerncentrale in zijn leefomgeving wil hebben. Verder benadrukt GroenFront dat de

¹⁹⁰

Tweede Kamer debat, 31 Mei 2000, nr. 82

politiek de burgers in gevaar brengt en dat kernenergie levensgevaarlijk is. Hieruit kunnen we concluderen dat GroenFront het probleem in het veiligheidsframe plaatst.

De actiegroep WISE is van mening dat kernenergie zeer onveilig is en daarnaast bijzonder schadelijk voor het milieu. WISE is dan ook voor onmiddellijke ontmanteling van de kerncentrale in Dodewaard. WISE stelt dat veiligheid boven alles gaat en pleit daarom voor een snelle start van de ontmanteling. Wanneer de centrale nog veertig jaar zou blijven bestaan, zo stelt WISE, bestaat er nog veertig jaar de kans op grote problemen met de centrale. Daarnaast wegen de kosten voor de directe ontmanteling niet op tegen dit veiligheidsbelang. WISE benadrukt dat kernenergie “smerig” is wat een duidelijk voorbeeld is van een frame. Er bestaat namelijk geen “schone” of “groene” energie.¹⁹¹ Het is een instrument van organisaties om het probleem zodanig te framen dat deze een positieve of negatieve klank krijgt. In de manier waarop WISE over het probleem spreekt herkennen we duidelijk het klimaatframe en het veiligheidsframe.

Een andere conventionele actiegroep, de Stichting Natuur en Milieu(SNM) is ook geen voorstander van kernenergie, behalve wanneer dit absoluut veilig zou zijn. Bij de discussie rondom de sluiting van Dodewaard hebben zij weinig van doen gehad. Wel is de SNM voorstander van de ontmanteling na 40 jaar. Hierdoor zal de radioactiviteit van het afval dat nog in de centrale is opgeslagen sterk verminderd zal zijn. Echter, gelet op de energiebehoefte, de al bestaande import van door kerncentrales gegenereerde energie en de zorg voor het milieu, wordt uitbreiding van kernenergie in hun afweging betrokken. We kunnen stellen dat SNM zich zowel op het frame veiligheid als op het frame klimaat beroept.

Hier is te concluderen dat de linkse partijen tegen kernenergie zijn en dat de overige partijen deze mogelijkheid openhouden. De linkse partijen plaatsen het probleem vooral in het frame veiligheid, terwijl D66, CDA en VVD het probleem ook in het economische en klimaat frame plaatsen. De meeste milieubewegingen die aan bod komen plaatsen het probleem in het frame veiligheid en willen een onmiddellijke ontmanteling. Enige uitzondering vormt de stichting Natuur en Milieu, die het gebruik van kernenergie in de toekomst niet uitsluit. Vanwege de energiebehoefte en de vermindering van CO2 uitstoot herkennen we hier het klimaat frame.

191

Interview M. Poorter, onderzoeker UvA sectie Politicologie, 21 Januari 2008

Schema Frameanalyse van de casus Borssele

Actoren	Standpunten	Probl. Def.	Argumenten	Oplossing	Metaforen	Frames
<i>SP</i>	Borssele moet zo snel mogelijk dicht	Kernenergie is een milieuprobleem op zich	- Het ene milieuprobleem (klimaatsverandering) niet oplossen met andere (kernenergie)	Tegengaan grootverbruik, duurzame energie bevorderen	Nederland moet zich niet voor gek laten houden. Kernenergie is niet nodig.	Radioactief afval Veiligheidsframe
<i>GroenLinks</i>	Borssele moet dicht per 1 januari 2004	Kernenergie is een milieuprobleem op zich	- Kernenergie zadelt toekomstige generaties op met radioactief kernafval - Kernenergie geeft serieuze veiligheidsproblemen	Windenergie, zonnenergie, meer investeren in kenniseconomie	Kernenergie is “zwarte stroom”	Radioactief afval Veiligheid
<i>VVD</i>	Borssele blijft open tot 2013	Door groeiende economie, meer energie nodig	- Het is onverkoopbaar tegenover consument dat Borssele moet sluiten terwijl er	Gebruik van kernenergie en onderzoek naar nieuwe energiebronnen	“alles doen wat politiek mogelijk is om Borssele open te houden”	Economisch frame Energietekort Veiligheidsframe

			Franse stroom wordt geïmporteerd			
<i>CDA</i>	Borssele blijft open tot 2013		<ul style="list-style-type: none"> - Centrale staat er al - Levert stroom zonder CO2 uitstoot - Kennis van nucleaire technologie behouden 	Zolang aan strikte veiligheidsnorm voldoet is het veiligheid en essentieel om Borssele te behouden	Strikte regels, CO2-reductie.	<ul style="list-style-type: none"> D. Economisch E. Energietekort F. Veiligheid
<i>PvdA</i>	Borssele wordt gesloten eind 2003	Kernenergie is een milieuprobleem op zich	<ul style="list-style-type: none"> - Kerncentrale niet veilig - Opslag radioactief afval ook niet veilig 	Energiebesparing, gebruik van duurzame energie, fossiele energie moet schoon en efficiënt worden opgewekt	“Onnodig” en “niet Noodzakelijk”	<ul style="list-style-type: none"> -Radioactief afval -Veiligheid
<i>D66</i>	Borssele moet dicht, kernenergie is onacceptabel,		(voor RA) - Kernenergie is geen optie om	(voor RA) energie uit wind, zon, biomassa,		<ul style="list-style-type: none"> 1. Energietekort 2. Economisch

	(voor regeerakkoord); Borssele niet modificeren (na regeerakkoord)		klimaatverandering tegen te gaan (na RA) - Sluiting zou staat 1,8 miljard aan schadeclaims kosten	waterkracht etc.		
<i>Stichting Borssele</i>	Borssele moet openblijven	Mogelijke sluiting/ wil in de politiek om Borssele te sluiten	- De kans op een eventuele ongeluk is vrijwel nihil, door de strenge veiligheidseisen die de centrale stelt. - Mocht een ongeluk zich toch voordoen dan zal de straling die vrijkomt beperkt blijven tot de kerncentrale.. - De structuur van het centrale is er zo op gericht dat het staal in	Alternatieven voor kernenergie zijn niet reëel. Kernenergie is de toekomst	De kans dat iemand echter overlijdt aan de gevolgen van een kernramp is één op vijfduizend jaar	- Veiligheid - Economisch - Energietekort
<i>Stichting Borssele</i>						

			de wanden en de plafonds de straling zullen tegenhouden en de schade zich zal beperken tot het gebouw. - Schoner, zuiniger en goedkoper.			
<i>Greenpeace</i>	Borssele moet zo snel mogelijk sluiten	Kernenergie is een milieuprobleem op zich	<ul style="list-style-type: none"> - Borssele is niet veilig - Borssele heeft een illegale licentie - Borssele is niet noodzakelijk 	<ul style="list-style-type: none"> - Schone alternatieven - Duurzame alternatieven 	“als men in de Romeinse tijd gebruikt had gemaakt van kernenergie, zaten wij daar nu nog mee opgezaald”	<ul style="list-style-type: none"> - Kernafval - Veiligheid
<i>Natuur en Milieu</i>	Negatief over het in bedrijf houden van de kernreactor in Borssele.	- Borssele is een probleem voor de natuur en schaadt het milieu.	- De kans op een ongeluk is klein, maar de gevolgen van een eventueel ongeluk zullen zo onevenredig	SNM heeft met betrekking tot de oplossing van het energievoorraad	“als men in de Romeinse tijd gebruikt had gemaakt van kernenergie,	<ul style="list-style-type: none"> - Kernafval - Veiligheid

		<p>- Bang voor een nieuw Tsjernobyl of een kernramp die een deel van Nederland voor een lange periode onbewoonbaar maakt.</p> <p>- Natuur kan op de lange termijn schade oplopen door het gevaar van langdurige opslag.</p>	<p>groot zijn, dat SNM ervoor kiest van zich tegen het gebruik van kernenergie te verzetten.</p> <p>- Wanneer er een inherent veilige kernreactor zou bestaan, dan zouden zij er hun zegen aan geven.</p> <p>- Gebrek aan opslagplaatsen radioactief afval</p>	<p>probleem tot doel om dit probleem op te lossen met duurzame middelen. Zo hebben zij het 'schoner energieplan' gepresenteerd, die het hoofd moet bieden aan dit probleem.</p>	<p>zaten wij daar nu nog mee opgezadeld”</p>	
<i>WISE</i>	Tegen Borssele en kernenergie in het algemeen	De politiek wil niet inzien dat je de behoefte aan energie ook op	- Het is mogelijk om over te stappen op duurzame energie maar het gebeurt niet	Duurzame energie, het is heel goed mogelijk maar		<ul style="list-style-type: none"> - Kernafval - Veiligheid

	een andere manier kan invullen ipv met kernenergie.	er zijn nog altijd geen oplossingen.	de politiek ziet het niet.		
--	---	--------------------------------------	----------------------------	--	--

6.4 Casus 2: De eventuele sluiting van kerncentrale Borssele

Na de sluiting van Dodewaard in 1997 werd ook de toekomst van de kerncentrale in Borssele ter discussie gebracht. In 1994 werd met de Minister van Economische Zaken Weijers (D66) afgesproken dat Borssele in 2003 zou sluiten. In juni 1993 is besloten dat Borssele aan de verscherpte veiligheidseisen van de EU moest voldoen, wat hoge kosten met zich meebracht en veel vertraging. Hierop antwoordde de SEP (Samenwerkende Electriciteitsproducenten) dat de centrale langer dan de afgesproken dertig jaar moest openblijven om de verbouwingskosten eruit te kunnen halen. Op 20 december 1994 werd na een lang kamerdebat besloten dat Borssele verbouwd moest worden maar alsnog in 2003 moest sluiten. De overheid stelde hiervoor zeventig miljoen gulden beschikbaar. In de zomer van 1997 was de verbouwing gereed. Desondanks stelde de regering in 1998 alsnog vast dat Borssele in 2003 moest sluiten. In de 1998 en 2002 waren er alsnog heftige discussies over het openhouden van Borssele, waarbij de Elektriciteits-Produktiemaatschappij Zuid-Nederland (EPZ) zich niet aan de gemaakte afspraken met de overheid hield (het sluiten van Borssele in 2003)^{192 193}. In de casus Borssele staan de actoren Borssele, de milieubewegingen en de politieke partijen zoals vermeldt in het schema centraal.

Tijdens de verkiezingen van 1998 was er voor de problematiek rondom Borssele weinig aandacht. In de verkiezingsprogramma's van de PvdA, SP, CDA, D'66, GroenLinks en de VVD is niets terug te vinden over de sluiting van Borssele¹⁹⁴. PvdA, SP, GroenLinks en D'66 zijn wel tegen het gebruik van kernenergie, en pleiten voor een kernenergie-vrij Nederland. VVD en CDA pleiten vóór het gebruik van kernenergie zolang dit aan de vastgestelde veiligheidsnorm voldoet. Het kabinet Kok II (PvdA, D66 en VVD) besloot dat Borssele op 31 december 2003 gesloten moet worden. Dit besluit werd genomen naar aanleiding van een rechtszaak die Greenpeace in 1997 had aangespannen over het modificatieprogramma en de vergunning van Borssele¹⁹⁵. Hier is zowel onder de Nederlandse bevolking als de Nederlandse politiek het veiligheidsframe te zien. De maatschappelijke druk op de politiek en het politieke besluit zelf is de geringe

¹⁹² <http://www.greenpeace.nl/campaigns/kernenergie-kernwapens/kerncentrales/chronologie-van-de-kerncentral>

¹⁹³ <http://www.tegenstroom.nl/node/133>

¹⁹⁴ <http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/root/programmas/Verkiezingsprogramma/1998/>

¹⁹⁵ <http://www.greenpeace.nl/campaigns/kernenergie-kernwapens/kerncentrales/chronologie-van-de-kerncentral>

nasleep van de Tsjernobyl ramp van 1986¹⁹⁶.

Op 17 januari 2001 bezet Greenpeace het dak van kerncentrale Borssele als protest tegen het transport van gebruikte splijtstofstaven die per trein van de kerncentrale naar Frankrijk worden vervoerd.¹⁹⁷ Naar aanleiding van deze protestactie worden er in de Tweede Kamer vragen gesteld over de mogelijkheid van terroristische acties bij de centrale.¹⁹⁸ Veiligheid blijkt een randvoorwaarde voor het opwekken van kernenergie.

In de verkiezingen van 2002 zijn de standpunten van de PvdA, SP, D66, VVD, CDA en GroenLinks over het opwekken van kernenergie ongewijzigd ten opzichte van 1998. Ditmaal wordt de sluiting van Borssele echter wel op de verkiezingsprogramma's genoemd.¹⁹⁹ Zolang er geen alternatieve duurzame oplossingen zijn tegen de uitstoot van CO2 wil het kabinet Balkenende I (CDA, VVD en LPF) Borssele openhouden, mits dit veilig is²⁰⁰. Het Kyoto verdrag uit 2002, waarin was opgenomen om in Nederland de uitstoot van CO2 met zes procent te verlagen, heeft de toon gezet voor het klimaatframe waarbij de nadelen uit het veiligheidsframe worden afgewogen tegen de internationale druk om de uitstoot van CO2 te verlagen.²⁰¹ De nieuwe coalitie van CDA, VVD en D66 besluit in januari 2003 dat Borssele open mag blijven tot 2014.²⁰² D66, de partij die voorheen tegen kernenergie was, is overstag gegaan tijdens het regeerakkoord. Volgens deze partijen is de uitstoot van CO2 een enorm probleem en zien kernenergie als een mogelijke oplossing. De centrale mag tot 2013 openblijven. Nog steeds voert Greenpeace juridische acties tegen Borssele, maar de Raad van State heeft besloten dat de regering niet een vergunning tot 31 december 2003 hoeft te verstrekken. De vergunning die Borssele op dat moment heeft is voor onbepaalde tijd. Conventionele en onconventionele acties blijven doorgaan. Op 30-10-2003 bestond Borssele dertig jaar en daarom werd binnen een feestje gehouden. Greenpeace, GroenLinks, Milieudefensie, Partij van de Arbeid, WISE, SP, Stichting Natuur en Milieu en de Zeeuwse Milieufederatie hielden buiten de centrale een actie met zeshonderd onechte kernafvalvaten²⁰³. Het frame van de

196 Interview met Krista van Velzen (SP Tweede Kamerlid) 20 januari 2008.

197 Volkskrant, 18 januari 2001, Vergeefs protest tegen kernrelin

198 <http://parlando.sdu.nl/cgi/showdoc/session=anonymous@3A3969943193/action=doc/pskey=KVR13160/KVR13160.pdf>

199 <http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/root/programmas/Verkiezingsprogramma/2002/>

200 <http://archieftrouw.nl/artikel?REC=c062a5056110a87db0f8d931281e9149>

201 <http://www.milieulinks.nl/index.asp?menu=0206&id=3&id=27>

202 <http://www.parlement.com/9291000/d/regak03.pdf>

203 <http://www.greenpeace.nl/news/stapel-mee-met-greenpeace-spe>

kernafvalproblematiek herrijst, echter volgen er geen Kamerdebatten²⁰⁴.

Op 19 mei 2005 dringen actievoerders van Greenpeace het terrein van Borssele binnen en schilderden een scheur in de koepel van de centrale.²⁰⁵ Dit valt in het “veiligheidsframe” waar ook de oppositiepartijen zich zorgen om maken. Ook hier is er geen response van de coalitie in het politieke debat.²⁰⁶ Op 22 oktober 2005 dringen actievoerders van Greenpeace wederom het terrein van Borssele binnen. Ze hangen spandoeken op met daarop de tekst “als de Romeinen kernafval hadden geproduceerd zouden we er nu nog mee zitten. 240.000 jaar, geen oplossing.”²⁰⁷ Ook op deze actie volgden geen Kamerdebatten²⁰⁸.

Tijdens de verkiezingen van 2006 zijn de standpunten van de partijen, D66 uitgezonderd, tegenover kernenergie hetzelfde als de standpunten in 1998. De naam van de kerncentrale Borssele blijft uit de verkiezingsprogramma's. In juni 2006 wordt een convenant getekend dat de kerncentrale tot 2033 mag openblijven.²⁰⁹ Het energietekortframe en het economische frame blijken belangrijker dan het veiligheidsframe en de andere frames waar de milieuorganisaties mee probeerden de noodzaak van het sluiten van de kerncentrale te beargumenteren. De actiegroepen en de partijen die tegen kernenergie zijn hebben de zaak verloren. De noodzaak om Nederland aan de internationale afspraken over de uitstoot van CO2 te houden heeft gewonnen en neemt daarmee op de valreep de risico's mee die de kerncentrales met zich meebrengen.

204 Zoekopdracht van datum tot 2 maanden erna op <http://parlando.sdu.nl/>

205 <http://www.greenpeace.nl/photosvideos/photos/greenpeace-activists-paint-two>

206 Zoekopdracht van datum tot 2 maanden erna op <http://parlando.sdu.nl/>

207 <http://www.greenpeace.nl/press/releases/Borssele-romeinen>

208 Zoekopdracht van datum tot 2 maanden erna op <http://parlando.sdu.nl/>

209 <http://www.greenpeace.nl/campaigns/kernenergie-kernwapens/kerncentrales/chronologie-van-de-kerncentral>

Schema Frameanalyse van de casus Van Geel

Actoren	Standpunten	Probl. Def.	Argumenten	Oplossing	Metaforen	Frames
<i>SP</i>	-Kernenergie geen optie	is -Kernenergie niet duurzaam en kernafval is gevaarlijk	is - Niet duurzaam - Kernafval is gevaarlijk	Geen kernenergie Borssele sluiten		-Radioactief afval Veiligheid
<i>GroenLinks</i>	-Kernenergie geen optie	is Kernenergie kernafval zijn te gevaarlijk, schadelijk en te duur	en -Niet duurzaam -Kernafval te gevaarlijk	Geen kernenergie Borssele sluiten		-Radioactief afval -Veiligheid
<i>VVD</i>	-Meer kernenergie, meer kerncentrales	Kernenergie als oplossing voor CO2 uitstoot en energietekort Kernenergie als economisch goed	als -Ergietekort -Innovatie -terugdringen CO2 uitstoot	Nieuwe kerncentrales		-Economisch -Klimaatframe
<i>CDA</i>	-Kernenergie noodzaak voor de	is Kernenergie als oplossing voor	als -Ergietekort -terugdringen	Kernenergie behouden,		-Klimaatverandering -Ergietekort

	energievoorziening	CO2 uitstoot en energietekort	CO2 uitstoot	eventueel nieuwe centrale	
<i>PvdA</i>	-Kernenergie is geen optie	Kernenergie is niet duurzaam en gevaarlijk.	-Radioactief afval is niet duurzaam en niet veilig	Geen kernenergie	-Radioactief afval -Veiligheid
<i>D66</i>	Tegen kernenergie	Kernenergie is niet duurzaam en gevaarlijk.	-Niet duurzaam -Kernafval gevaarlijk	Geen kernenergie	-Radioactief afval -Veiligheid
<i>GreenFront</i>	Tegen kernenergie, tegen de politiek	De uitspraken van Van Geel zijn verontrustend, maar nog geen ramp. Het zal niet zo snel tot een nieuwe centrale komen.		- Zeker geen nieuwe kerncentrale - Duurzame kernenergie moet dood. Geen kernenergie compromissen.	-Radioactief afval -Ideologisch -Veiligheid
<i>Greenpeace</i>	Tegen Kernenergie	Kernafval is gevaarlijk en niet	-Niet duurzaam -Gevaarlijk	-Geen kernenergie in	-NIMBY-gedrag -Onverantwoordelijk

		duurzaam	kernafval	Nederland en de wereld	omgaan met de aarde (met het oog op latere generaties)
<i>Stichting Natuur en Milieu</i>		Kernenergie is niet schoon en niet veilig.	Kernenergie is geen oplossing voor de vermindering van CO2-uitstoot.	-Radioactief afval -Onveilig -Terrorisme	-Investeren in duurzame energie Energiebesparing -CO2 opslag
				in Nederland en de wereld	Weinig concrete maatregelen, Van Geel verschuilt zich achter nieuwe plannen en onderzoek om echte besluiten te vermijden.
<i>Onkruit Niet!</i>	<i>Vergaat</i>	Tegen kernenergie	“De uitspraken van Van Geel zijn verontrustend, maar we kunnen er nog niets mee omdat het niet concreet is. Het zal zo’n vaart	Kernenergie is altijd slecht	-Andere soorten (duurzame) energie Zeker geen nieuwe kerncentrale.
					-Veiligheid -Kernafval -Ideologisch

wel niet lopen.”

WISE

Tegen een nieuwe discussie over kernenergie, dus ook tegen de uitspraken van Van Geel. Tegen een nieuwe discussie over kernenergie, dus ook tegen de uitspraken van Van Geel. Van Geel doet als of kernenergie een oplossing is, maar dat is niet het geval. Kernenergie is slecht, en kan nooit een duurzame oplossing zijn. Kernenergie vormt een risico voor de bevolking. Stoppen met kernenergie is de enige veilige keuze. “Kernenergie is niet veilig, het is een zonde van de natuur, en het is een ideologisch spelletje om het geld van de bevolking te verdienen.”²¹⁰

²¹⁰

Interview met Peer de Rijk, Directeur van WISE

6.5 Casus 3: Pieter van Geel stelt open discussie over kernenergie voor

Op 12 februari 2006 gaf staatssecretaris van VROM, Pieter van Geel, een interview in het tv-programma Buitenhof. Hierin kondigde hij aan dat hij “binnen vijf of tien jaar minstens één nieuwe kerncentrale wil bouwen”.²¹¹ Dit is een totale omslag van het beleid dat de voorgaande jaren is gevoerd. Er is altijd sprake geweest van sluiting van Borssele, de enige kerncentrale in Nederland. Van Geel stelt dat er weer een open discussie over kernenergie gevoerd moet worden. Hij is van mening dat er zonder het gebruik van kernenergie niet aan de klimaatdoelstellingen kan worden voldaan. Hij wil geen principiële discussie, hij wil een praktische oplossing voor de klimaatverandering. Volgens Van Geel dreigt er in Nederland een energietekort te ontstaan en bieden andere duurzame energiebronnen zoals wind- en zonne-energie geen oplossing. Derhalve dat hij pleit voor de bouw van een nieuwe kerncentrale. De oppositiepartijen PvdA, GroenLinks en SP zijn fel tegen en ook regeringspartij D66 is niet enthousiast over de plannen van de staatssecretaris. Minister Brinkhorst(D66) van Economische Zaken is geen voorstander van een nieuwe kerncentrale. In een fragment van het tv-programma NOVA zegt hij dat kernenergie een optie is, maar dat de prioriteiten liggen bij “energiebesparing en verduurzaming”.²¹²

De milieubewegingen zijn absoluut niet blij met de mogelijke bouw van een nieuwe kerncentrale. Greenpeace zet op 27 april 2006 een vaatje radioactieve aarde uit Tsjernobyl neer in de hal van het ministerie van VROM om het ministerie te wijzen op het probleem dat er nog geen oplossing is voor de verwerking van het radioactieve afval. Ook de directeur van WISE, Peer de Rijk, reageert in de pers: “Er is simpelweg geen oplossing voor het kernafval, dat een grote bedreiging kan vormen”²¹³, stelt hij in het Algemeen Dagblad.

Er worden verschillende frames gebruikt door de actoren rondom Van Geel en door Van Geel zelf. De belangrijkste actoren in deze casus zijn staatssecretaris Van Geel, de zes politieke partijen en de milieuorganisaties zoals vernoemd in het schema. De politieke partijen die tegen de bouw van een nieuwe kerncentrale zijn, praten veelal in dezelfde bewoordingen en gebruiken dezelfde argumenten. De frames die gebruikt worden om het vraagstuk neer te zetten komen met elkaar overeen. Alle partijen wijzen

²¹¹ www.buitenhoftv.nl

²¹² www.novatv.nl

²¹³ Algemeen Dagblad, 14/2/2006

op het gevaar van radioactief afval. Ook onderstrepen ze dat de milieuproblematiek niet wordt opgelost met het bouwen van een nieuwe kerncentrale. Het argument dat het radioactief afval een groot probleem is, is een belangrijk frame van de tegenstanders om te laten zien dat kernenergie niet duurzaam is en dat veiligheid van kerncentrales een groot probleem is. Ook de milieubewegingen gebruiken dat argument als frame om de maatschappij bewust te maken van de gevaren van kernenergie.

Naast het frame over radioactief afval is er sprake van het veiligheidsframe. De milieubewegingen en de politieke partijen wijzen op het gevaar van terrorisme en op het gevaar van een ongeluk met een kerncentrale. Het veiligheidsframe probeert in te spelen op de angst van de maatschappij voor een ongeluk als in Tsjernobyl. Het eerder genoemde vaatje kernafval van Greenpeace wordt gebruikt om de politiek duidelijk te maken dat kernafval een reëel probleem is. NIMBY(Not In My Back Yard) gedrag is een frame dat door Greenpeace gebruikt wordt om de politiek in een negatief kader neer te zetten.

Daarnaast wordt door de extreme onconventionele actiegroepen, GroenFront en “Onkruid Vergaat Niet!” een “ideologisch frame” gecreëerd. Zij beweren dat de politiek een systeem verdedigt dat niet werkt. Deze actiegroepen geloven niet in de effectiviteit van lobby's, maar zijn ervan overtuigd dat harde actie de enige manier is om invloed uit te oefenen op het politieke debat.²¹⁴ Door de politiek af te schilderen als een instituut waar geen beweging in zit, proberen deze bewegingen rechtvaardiging te zoeken voor hun acties.

De belangrijkste voorstander van kernenergie is de VVD. De VVD ziet kernenergie in een economisch frame. De VVD schrijft in haar partijprogramma dat “een innovatief milieubeleid bijdraagt aan economische groei”.²¹⁵ Een ander frame dat de VVD gebruikt is het klimaatframe. Klimaatverandering is de afgelopen jaren een veelbesproken thema en de VVD presenteert kernenergie als een antwoord op het probleem van de uitstoot van CO₂. Evenals de VVD is ook het CDA een voorstander, echter in mindere mate. Het CDA ziet de problemen van het kernafval, maar is tevens overtuigd dat kernenergie de beste oplossing is om klimaatverandering, en in het bijzonder de uitstoot van CO₂, tegen te gaan. Het CDA is er ook van overtuigd dat kernenergie noodzakelijk is om te zorgen dat Nederland in de toekomst zich van voldoende energie kan blijven voorzien. Dit energietekort frame dat het CDA gebruikt, is

²¹⁴ Interview met GroenFront

²¹⁵ VVD verkiezingsprogramma 2006

een manier om de maatschappij te laten zien dat kernenergie het beste alternatief is. Wind- en zonne-energie leveren vooralsnog nog niet genoeg energie om aan de vraag hiervan te voldoen. Het CDA ziet kernenergie dan ook als dé oplossing.

Zoals eerder al beschreven, gebruiken de politieke tegenstanders van kernenergie en de milieubewegingen dezelfde frames. Uit ons onderzoek blijkt niet dat de gebruikte frames rondom de “casus Van Geel” door de politieke partijen van de milieubewegingen zijn overgenomen of andersom. Er is geen sprake geweest van een actie van een van beide partijen waarna de casus in een ander licht is geplaatst. De tegenstanders gebruiken hoofdzakelijk het milieuframe en het veiligheidsframe. De voorstanders proberen de voordelen kernenergie en de eventuele bouw van een nieuwe kerncentrale naar voren te laten komen door kernenergie te presenteren in het klimaatframe.

6.6 Conclusie

Het onderzoek geeft een beeld van de situatie rond het kernenergievraagstuk in de afgelopen tien jaar. Daarbij is het politieke debat onderzocht, dat in het afgelopen tien jaar door de belangrijkste politieke partijen is gevoerd en de wijze waarop de partijen gebruik hebben gemaakt van frames om de discussie een in bepaalde richting te sturen. Hierbij zijn een aantal frames te onderscheiden. De meest voorkomende frames zijn benoemd als veiligheidsframe, economische frame en klimaatframe. Ook onderscheidt het onderzoek het terrorisme frame, hoewel het geen prominente rol heeft gespeeld in het politieke debat. Partijen die het veiligheidsframe hebben gebruikt, wijzen op mogelijke gevaren voor de samenleving en de volksgezondheid. Verder wijzen partijen op de mogelijke voor- of nadelen van kernenergie op de economische groei van Nederland. Hier is gebruik gemaakt van het economische frame. In het huidige debat van de klimaatproblematiek, hebben partijen steeds meer de nadruk gelegd op kernenergie als duurzame energiebron. Dit beschrijft het onderzoek als het klimaatframe. Na een radicale actie van Greenpeace, waarbij actievoerders plotseling verschenen op het dak van Borssele, is er vanuit de politiek gereageerd over kerncentrales als mogelijke doelwitten van terroristische acties. Concluderend blijkt dat het kernenergievraagstuk anders geframed wordt dan voorheen.

De politieke partijen die zijn onderzocht, hebben zich in de afgelopen tien jaar op verschillende manieren gepositioneerd rondom het kernenergievraagstuk. Het politieke debat kende oplevingen rondom drie casussen. Het onderzoek vergelijkt de casussen

Dodewaard, de eventuele sluiting van kerncentrale Borssele en de uitspraken van Van Geel. Hieruit volgt dat de SP, GroenLinks en de PvdA tegen kernenergie zijn. Ze plaatsen het probleem in het veiligheidsframe en maken zich voornamelijk zorgen over de verwerking van radioactief afval.

De VVD wordt gelang de periode steeds positiever ten aanzien van het kernenergievraagstuk. Ten tijde van de ontmanteling van kerncentrale Dodewaard ziet de VVD de opwekking van kernenergie als een optie, mits het veilig is. In de periode die volgt komt bij de VVD steeds meer het economische frame ter sprake. Na de uitspraken van Pieter van Geel, staatssecretaris VROM, pleit de VVD voor meer kerncentrales om de Nederlandse economie te stimuleren.

Bij het CDA blijkt eveneens een positievere instelling ten opzichte van kernenergie. De partij heeft het steeds meer over de noodzaak om de CO2 uitstoot te reduceren. De partij maakt gebruik van het klimaatframe. Tijdens de eerste twee casussen houdt de partij zich echter meer op de achtergrond. Bij de discussie rondom de uitspraken van Pieter van Geel geeft juist het CDA een nieuwe input aan de discussie. De partij pleit voor een open discussie en benadrukt de noodzaak van een goede energievoorziening. Er is over deze gehele periode een frameshift te herkennen. Het CDA benadrukt dat er meer energie nodig is, maar waar de partij eerst spreekt over energiebehoefte, hebben ze het nu over energietekorten.

Tot slot heeft D66 een aantal opmerkelijke wijzigingen aangebracht in hun standpunt ten aanzien van de opwekking van kernenergie in Nederland. Tijdens het Tweede Kamer debat over Dodewaard pleit D66 voor kernenergie, zolang er wordt voldaan aan de OSPAR voorwaarden. Deze voorwaarden stellen eisen aan ondergrondse opslag van CO2. Ten tijde van de verkiezingen van 2003 was het opwekken van kernenergie onacceptabel. Echter, in het regeerakkoord van 2003 tekent de partij voor het langer openhouden van kerncentrale Borssele. Het onmiddellijk sluiten van de centrale zou de staat 1,8 miljard euro aan schadeclaims kosten. Tijdens de eerste twee casussen maakt D66 voornamelijk gebruik van het economische frame, terwijl tijdens de discussie naar aanleiding van de uitspraken van Van Geel de partij gebruik maakt van het veiligheidsframe. Ze passen daarbij dezelfde argumenten toe als de linkse partijen.

Daarnaast is uit het onderzoek gebleken dat ook de milieubewegingen het kernenergievraagstuk op verschillende manieren hebben geframed. Naar aanleiding daarvan is onderzocht in hoeverre de frames die de conventionele en onconventionele

bewegingen gebruikt hebben, terug te vinden zijn in het politieke debat.

In de drie casussen blijkt dat de milieubewegingen hun frames niet veranderd hebben. De afgelopen tien jaar hebben zowel de conventionele als onconventionele milieubewegingen de nadruk gelegd op het veiligheidsrisico voor de samenleving als het grote nadeel van kernenergie. Zowel conventionele als onconventionele actiegroepen wijzen op het probleem van het radioactieve afval. Het veiligheidsframe is bij de actiegroepen dominant. Een uitzondering hierop vormt de Stichting Natuur en Milieu. Hoewel de SNM tegen de opwekking van kernenergie is, willen deze dit wel in overweging nemen wanneer de energiebehoefte toeneemt. Hier wijst het SNM op het economisch belang van voldoende energiebronnen en hanteert zij het economisch frame. Greenpeace heeft als toevoeging hierop gewezen op het gevaar van kerncentrales als mogelijke doelwitten voor terroristische acties. Greenpeace heeft hiermee een nieuw frame geïntroduceerd in het debat rondom kernenergie. De acties van Greenpeace vormen een directe aanleiding voor de politiek dit frame over te nemen in haar kamerdebatten. De meest onconventionele bewegingen hebben een anti-politieke houding aangenomen en distantiëren zich daarmee van de geïstitutionaliseerde politiek. Hun anti kernenergie standpunt maakt deel uit van een bredere ideologische overtuiging,. Hierbij tonen zij een groot wantrouwen ten aanzien van de geïstitutionaliseerde politiek. Deze actiegroepen vertrouwen het kernenergievraagstuk niet toe aan de politiek, omdat deze de burgers in gevaar zou brengen. Hun scherpe uitlatingen en wantrouwen in de politiek classificeert dit onderzoek dan ook onder het ideologische frame. Dit frame is logischerwijs niet terug te vinden in het politieke debat, omdat het zich af zet tegen de geïstitutionaliseerde politiek.

Wanneer er een vergelijking gemaakt wordt tussen de manier van framen van zowel de actiegroepen als de politieke partijen, wordt duidelijk dat deze voor een groot deel overeenkomen. Bij beiden is het veiligheidsframe dominant. Daarnaast maken de zij beide gebruik van het economisch frame. Wel is dit frame meer voorkomend aan de zijde van de politiek dan aan de kant van de actiegroepen. De afgelopen jaren heeft de klimaatverandering gezorgd voor een opleving van het klimaatframe binnen de discussie rondom kernenergie. Verschillende politieke partijen maken gebruik van dit frame om de discussie rondom het handhaven of uitbreiden van kernenergie in Nederland nieuw leven in te blazen. In de negentiger jaren vrijwel iedereen er van overtuigd dat kernenergie geen toekomst meer had in Nederland. Daarentegen wordt de afgelopen periode de

duurzaamheid van kernenergie als reden gezien om de mogelijkheden voor het opwekken van kernenergie toch open te houden. Dit frame is dus in het bijzonder in de afgelopen jaren dominant geweest.

Concluderend blijkt uit het onderzoek dat de sociale bewegingen en politiek partijen die zich rondom het kernenergievraagstuk gepositioneerd hebben voor een groot deel gebruik hebben gemaakt van dezelfde frames. Het is echter niet mogelijk om ook te concluderen dat de politieke partijen bewust of onbewust de frames van de milieubewegingen hebben overgenomen. In een enkel geval, zoals bij de introductie van het terrorisme-frame door Greenpeace, is dit wel het geval. In andere gevallen is te concluderen dat de milieubewegingen hun best hebben gedaan om het debat rondom kernenergie op een bepaalde manier te framen en daardoor de uitkomsten ervan te beïnvloeden. Gezegd kan worden dat zij een belangrijke input hebben geleverd op de manier waarop er in de afgelopen tien jaar over kernenergie in Nederland is gesproken.

Het lijkt erop dat er een wisselwerking is tussen de gebruikte frames van de linkse politieke partijen en de frames van de milieubewegingen die tegen kernenergie zijn. Verder is er ook sprake van een wisselwerking tussen de frames die Stichting Natuur en Milieu gebruikt en de frames die de overige politieke partijen gebruiken. Zowel de stichting, de VDD als het CDA maken op dezelfde wijze gebruik van het klimaat frame. Kernenergie kan volgens deze partijen een bijdrage leveren aan de reductie van CO₂ en een beter milieu.

7. Conclusie

In dit onderzoek is getracht een antwoord te vinden op de volgende hoofdvraag:

Op welke manier verschillen onconventionele en conventionele actiegroepen rondom het kernenergievraagstuk wat betreft hun doelstellingen, middelen en strategieën en op welke wijze zijn de gebruikte frames van de milieubewegingen terug te zien in het politieke debat en de positionering van politieke partijen rondom de wenselijkheid van handhaving van kernenergie en de opwekkingsmogelijkheden hiervan in Nederland.

Om tot een antwoord te komen, zijn onconventionele en conventionele actiegroepen in de afgelopen tien jaar onderzocht. De onconventionele actiegroepen die in dit tijdsvak publiekelijk het meest op de voorgrond waren, zijn GroenFront, Onkruid, de Socialistische Partij, WISE en Greenpeace. Bij de conventionele zijn dit Stichting Natuur & Milieu, WISE en Greenpeace. De laatste twee organisaties maken gebruik van zowel onconventionele als conventionele werkwijze en zijn om deze reden bij beide onderzocht.

Doelstellingen

Er valt overeenstemming te herkennen in de doelen die worden nagestreefd. De voornaamste doelstelling van de onconventionele en conventionele actiegroepen omtrent het kernenergievraagstuk is verzet voeren tegen het gebruik van kernenergie. Het onder de aandacht brengen van de kernenergie problematiek bij het publiek, wordt als tweede belangrijk doel gezien.

Middelen

De middelen zijn afgebakend tot vier aspecten, te weten mankracht, geld, deskundigheid en contacten. Er vallen verschillen te ondervinden in de gebruikte middelen tussen onconventionele netwerken als GroenFront en Onkruid en professionele stichtingen als Greenpeace en Stichting Natuur & Milieu. Zo heeft de Stichting Natuur & Milieu beschikking over enkele wetenschappers die onderzoek voor de organisatie doen. Greenpeace heeft een fulltime campaigner kernenergie in dienst. De conventionele groepen beschikken daarnaast over vaste werknemers, leden en vrijwilligers. De onconventionele netwerken zijn bewust niet georganiseerd en hebben hierdoor geen vast

ledenbestand. Zij zijn meer afhankelijk van de onderlinge contacten.

Strategieën

De vijf onconventionele actiegroepen maken allen gebruik van buitenparlementaire acties tegen kernenergie om zo hun doelstellingen te bereiken. WISE en Greenpeace proberen echter ook op conventionele wijze hun doelen te bereiken. WISE probeert de maatschappij en belangengroepen te overtuigen door middel van wetenschappelijk onderzoek. Als Greenpeace een onderwerp wil agenderen begint ze meestal te lobbyen bij overheden en bedrijven. Als daar geen gewenst resultaat mee bereikt wordt, voert Greenpeace actie. Stichting Natuur & Milieu, de enig geheel conventionele organisatie die onderzocht is, neemt zitting in adviesorganen en poogt zo de politieke besluitvorming te beïnvloeden.

Iedere organisatie gebruikt de media als strategie. De onconventionele netwerken gebruiken ze om mensen voor hun acties te lokaliseren. De SP, Greenpeace en WISE willen via de media voornamelijk de problematiek rondom kernenergie bij het publiek bekendmaken. Enkel de Stichting Natuur & Milieu gebruikt de media in mindere mate. Doordat deze op hoog politiek niveau overleg voert en zo de doelen probeert te bereiken.

De organisaties werken op meerdere fronten nauw samen, om zo meer aandacht te verkrijgen en betere informatie over kernenergie te verwerven.

Wanneer de gebruikte frames van de conventionele en onconventionele milieubewegingen met de frames van de politieke partijen vergeleken worden komen ze vrij overeen. Bij beiden is het 'veiligheids' frame dominant. Daarnaast maken zij beiden gebruik van het 'economisch frame', al is dit frame meer voorkomend aan de zijde van de politiek dan aan de zijde van de bewegingen. Een frame die niet terug te zien is in het politieke debat, is de ideologische frame. Onconventionele bewegingen, zoals GroenFront hebben een anti-politieke houding aangenomen en zich daarmee gedistantieerd van de geïnstitutionaliseerde politiek. Hun anti-kernenergie standpunt maakt deel uit van een bredere ideologie, die de geïnstitutionaliseerde politiek wantrouwt. De afgelopen jaren heeft de klimaatverandering gezorgd voor een opleving van het 'klimaat' frame binnen de discussie rondom kernenergie. Verschillende politieke partijen maken gebruik van dit frame om de discussie rondom het handhaven of uitbreiden van kernenergie in Nederland nieuw leven in te blazen. Een aantal milieubewegingen maakt ook gebruik van het "klimaat frame", omdat dit onderwerp

momenteel veel aandacht verkrijgt. Was in de jaren 90 haast iedereen er van overtuigd dat kernenergie geen toekomst meer had in Nederland, in de afgelopen jaren wordt de duurzaamheid van kernenergie als reden gezien om de mogelijkheden voor het opwekken van kernenergie toch open te houden. Dit frame is dus in het bijzonder in de afgelopen jaren dominant geweest en wordt door zowel de politieke partijen als de milieubeweging gebruikt, om het opwekken van kernenergie in een nieuwe frame te plaatsen.

Concluderend kan gesteld worden dat de sociale bewegingen en politieke partijen, die zich rondom het kernenergievraagstuk gepositioneerd hebben, voor een groot deel gebruik hebben gemaakt van dezelfde frames. Het gaat echter te ver om ook te concluderen dat de politieke partijen bewust of onbewust de frames van de milieubewegingen hebben overgenomen. Ook is het onmogelijk om te stellen dat de frames van de milieubewegingen invloed hebben gehad op de positionering van de politieke partijen rondom het kernenergievraagstuk. In enkele gevallen, zoals bij de introductie van het terrorisme-frame door Greenpeace, herkennen we een frame van een milieubeweging terug in het politiek debat. Voor alle andere gevallen moeten we concluderen dat de milieubewegingen hun best hebben gedaan om het debat rondom kernenergie op een bepaalde manier te framen en daardoor de uitkomsten ervan te beïnvloeden. Gezegd kan worden dat zij een belangrijke input hebben geleverd op de manier waarop er in de afgelopen tien jaar over kernenergie in Nederland gesproken is. Maar het is moeilijk om te zeggen hoe groot hun invloed daadwerkelijk is geweest.

Literatuurlijst

Beleidsnota:

- PIVOT Ministerie van Economische Zaken (2001) *Energiebeleid*. Den Haag
- Energie Nota deel 3 van ministerie van economische zaken

Boeken:

- Della Porta, D., en Diani M. (1999) *Social movements: an introduction*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Duyvendak, J.W., en Huizen, R. van (1983) *Nieuwe sociale bewegingen in Nederland. Een onderzoek naar de kraakbeweging, de vredesbeweging en de anti-kernenergiebeweging*. Zwolle: Stichting Voorlichting Aktieve Geweldloosheid
- Eckersley, R., (1992), *Environmentalism and political theory*, Albany NY: State University of New York
- Goldstone, J. A., (2003) "Introduction: Bridging Institutionalized and Noninstitutionalized Politics" in: J. A. Goldstone (red.) *States, Parties, and Social Movements*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hague, R. en Harrop M., (2004) *Comparative Government and Politics. An Introduction*. Hampshire/New York: Palgrave MacMillan (6^e editie).
- Hajer, M., (2007), "Argumentatieve Discourse Analysis; Searching for Coalitions, Practices and Meaning", In: Hajer, M., *Reader inleiding Bestuur en Beleid*, Amsterdam: UvA
- Hajer, M., (1995), *The Politics of Environmental Discourse*, Oxford: Clarendon Press
- Heijden, H.A. van der, (2000), *Tussen aanpassing en verzet. Milieubeweging en milieudiscours*. Amsterdam: AMBO.
- Kasper, W. Streit, M.E., (1998), *Institutional economics*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham
- Loon, A.J. van, (1981) *Kernenergie: voor of tegen?* Utrecht/Antwerpen: Het Spectrum B.V
- McHoul, A. en Grace, W., (1995), *A Facoult Primer: discourse, Power and the Subject*, London: UCL Press Limited
- Meyer, D. S. en Tarrow S., (1998), 'A Movement Society: Contentious Politics for a New Century' In: Meyer, D. S., en Tarrow S. (red.) *The Social Movement Society. Contentious Politics for a New Century*, New York: Rowman & Littlefield Publishers,

Inc.

- Rein, M., en Schön, D., (2007), "Reframing: Policy Discourse", In: Hajer, M., *Reader inleiding Bestuur en Beleid*, Amsterdam: UvA
- Tarrow, S., (1998), *Power in Movement. Social Movements and Contentious Politic*, Camebridge: Cambridge University Press (2^e editie).
- Tilly, C. (2004) *Social Movements, 1768-2004*, Londen: Paradigm Publishers.
- Uitham, C., Vries, B. de., Zijlstra, G.J. (1977) *Kernenergie in Nederland. Een onderzoek naar machtstructuren*. Groningen: Xeno

Interviews:

- Bannink, Dirk. Laka, 18 januari 2008.
Geïnterviewd door Derek van Dael en Emma van den Eynde.
- Duijn, van Roel. 21 januari 2008,
Geïnterviewd door Derek van Dael en Emma van den Eynde.
- Hajer, Maarten. Lid VROMraad en professor aan de UvA, 22 januari 2008.
Geïnterviewd door Bram van Steen en Laurens Pollmann.
- Heijden, van Hein Anton. Professor aan de UvA, 17 januari 2008.
Geïnterviewd door Sarie Muijs, Titus Kretzschmar, Lisa Franke.
- Heijden, van Hein Anton. Professor aan de UvA, 15 januari 2008.
Geïnterviewd door Derek van Dael en Imaël Snijders.
- Honig, Erik. Stichting Natuur en Milieu, 24 januari.
Geïnterviewd door Sahel Setorg en Ghassan Dahhan
- Möller, Jannie. 25 januari 2008.
Geïnterviewd door Esther Vaders en Imaël Snijders.
- Peter (achternaam geheim). GroenFront, 15 januari.
Geïnterviewd door Jeroen Ruyter en Lotte Meijborg.
- Yvonne (achternaam geheim). Onkruit, 21 januari 2008.
Geïnterviewd door Jeroen Ruyter en Lotte Meijborg.
- Poorter, Maarten. Docent en onderzoeker Politicologie aan de UvA, 21 januari 2008.
Geïnterviewd door Veselinka Tujanjanin, Luna van Velzen en Nadina Konstantini.
- Rijk, de Peer. directeur van WISE op 23 januari.
Geïnterviewd door Jeroen Ruyter en Lotte Meijborg en door Roos Lodewijks en Bart van Osch.
- Roos, de Trix. Fractievoorzitter SP Vlissingen op 25 januari 2008.

Geïnterviewd door Carola Zandbergen en Cas van Kleef.

- Samson, Diederik. PvdA kamer lid en oud Greenpeace campagne leider op 25 januari 2008.

Telefonisch interview. Afgenomen door Bart van Osch en Ghassan Dahhan.

- Teule, Rianne. Greenpeace, 21 januari 2008.

Geïnterviewd door Carola Zandbergen en Cas van Kleef.

- Velzen, van Krista. Tweede kamerlid SP, 20 januari 2008

Telefonisch interview. Afgenomen door Carola Zandbergen en Luna van Velzen.

Jaarverslag:

3. Jaarverslag Stichting Natuur en Milieu, 2007, Libertas Bunnik

Kamerstukken:

4. Kamerstuk Tweede Kamer, Vergaderjaar 1999-2000, 26800XI, nr. 69
5. Tweede Kamer debat, 31 Mei 2000, nr. 82

Krantenartikelen:

Redactioneel artikel, *Geen oplossing kernafval*, 14/2/2006, Algemeen Dagblad

Maandblad:

- G. Stichting Afval (1981) *Afval : maandelijks blad van en voor de anti kernenergie beweging / Stichting Afval*. Amsterdam

Scriptie:

- Brinkman, G. (1983) *De val van de akb*. [Kampen](#): [Brinkman](#), Doctoraal-scriptie politicologie Katholieke Universiteit Nijmegen
- Ronken, W., Bogt, R. ter (1980) *De atoomlobby in het moeras der anti's. Een politieke-ekonomies analyse van de kernenergieperikelen in Nederland*. Nijmegen: eigen beheer
- Trepels, P. (1979) *Kernenergie en politiek. Doktoraalscriptie politikologie*. Nijmegen: eigen beheer

Verkiezingsprogramma:

VVD Verkiezingsprogramma 2006

Websites:

- Website ECN: Energieonderzoek Centrum Nederland:
Vugt, F. van (2004) *De hardheid van de nucleaire optie in Nederland. Een onderzoek naar de doorgang van een verguisde technologie.*
<http://www.ecn.nl/docs/library/report/2004/i04001.pdf>, 25-01-2008
- Website Greenpeace:
<http://www.greenpeace.nl/campaigns/kernenergie-kernwapens/kerncentrales/chronologie-van-de-kerncentral>, 22-01-2008
<http://www.greenpeace.nl/campaigns/kernenergie-kernwapens/kerncentrales/chronologie-van-de-kerncentral>, 22-01-2008
<http://www.greenpeace.nl/news/stapel-mee-met-greenpeace-spe>, 23-01-2008
<http://www.greenpeace.nl/photosvideos/photos/greenpeace-activists-paint-two>,
23-02-2008
<http://www.greenpeace.nl/press/releases/Borssele-romeinen>, 23-01-2008
<http://www.greenpeace.nl/campaigns/kernenergie-kernwapens/kerncentrales/chronologie-van-de-kerncentral>, 23-01 2008
<http://www.greenpeaceweb.org/jaarverslag/2004/hoofdstuk4.htm>, 25-01-2008
<http://www.greenpeace.nl/press/releases/Borssele-romeinen>, 25-01-2008
- Website Groenfront:
<https://ssl.direkte-aktie.net/cms/groenfront.php?itemid=36>, 23-01-2008
- Website Laka:
<http://www.laka.org/geschiedenis.html>, 28 januari 2008
<http://www.laka.org/acties.html>, 28 januari 2008
<http://www.laka.org/protest/jaar/1960-2006.pdf>, 26-01-2008
www.laka.org/, 26-01-2008
- Website Milieulinks:
<http://www.milieulinks.nl/index.asp?menu=0206&id=3&id=27>, 23-01-2008
- Website Nova:
http://www.novatv.nl/index.cfm?ln=nl&fuseaction=artikelen_details&achtergrond_id=8352,
24-01-2008
- Website Overheid:
<http://wetten.overheid.nl/cgi-bin/sessioned/browsercheck/continuation=24127-002/session=069330220095123/action=javascript-result/javascript=yes>,

23-01-2008

- Website Parlando:

<http://parlando.sdu.nl/> , 23-01-2008

- Website Parlement:

<http://www.parlement.com/9291000/d/regak03.pdf>, 23-01-2008

- Website Rijksuniversiteit Groningen:

<http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/d66/vp/2ekamer/vpdef98.pdf>,

18-01-2008

<http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/d66/vp/2ekamer/vp02.pdf>, 18-01-2008

<http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/d66/vp/2ekamer/vp03.pdf>, 18-01-2008

<http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/d66/vp/2ekamer/vp06.pdf>, 18-01-2008

<http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/groenLinks/verkiezingsProgrammas/2ekamer/vp94.pdf>, 18-01-2008

<http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/groenLinks/verkiezingsProgrammas/2ekamer/vp98.pdf>, 18-01-2008

<http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/groenLinks/verkiezingsProgrammas/2ekamer/vp2002-2006.pdf>, 18-01-2008

<http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/groenLinks/verkiezingsProgrammas/2ekamer/vp06.pdf>, 18-01-2008

<http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/vvd/verkiezingsProgrammas/2ekamer/vp98.pdf>, 18-01-2008

<http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/vvd/verkiezingsProgrammas/2ekamer/vp02.pdf>, 18-01-2008

<http://www.rug.nl/dnpp/politiekePartijen/vvd/verkiezingsProgrammas/2ekamer/vp06.pdf>, 18-01-2008

<http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/1998/CDA/cda-vp-98.pdf>, 18-01-2008

<http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/2002/CDA/cda02.pdf>, 18-01-2008

<http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/2006/cda/vp06.pdf>, 18-01-2008

<http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/1998/PvdA/vp-98.pdf>, 18-01-2008

<http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/2002/PvdA/vp02.pdf>.

[pdf](#), 18-01-2008

<http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/2003/PvdA/vmanif03.pdf>, 18-01-2008

<http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/2006/PvdA/vp06.pdf>, 18-01-2008

<http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/1998/SP/vp98.pdf>, 18-01-2008

<http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/2002/SP/vp02.pdf>, 18-01-2008

<http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/2003/SP/actieprog03.pdf>, 18-01-2008

<http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/programmas/Verkiezingsprogramma/2006/SP/SP-verkiezingsprogramma2006.pdf>, 18-01-2008

<http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/root/programmas/Verkiezingsprogramma/1998/>,
22-01-2008

<http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/root/programmas/Verkiezingsprogramma/2002/>,
23-01-2008

– Website SNM: **Stichting Natuur en Milieu:**

<http://www.snm.nl/page.php?pageID=55>, 15-01-2008

<http://www.snm.nl/page.php?pageID=56>, 15-01-2008

<http://www.snm.nl/page.php?pageID=88&itemID=3324>, 17-01-2008

– Website SP:

<http://www.sp.nl/>, 27-01-2008

www.sp.nl/overzicht/, 27-01-2008

– Website Stopkernenergie:

<http://www.stopkernenergie.nl/node/50>, 27-01-2008

– Website Trouw:

<http://archieftrouw.nl/artikel?REC=c062a5056110a87db0f8d931281e9149>,
22-01-2008

– Website U.S. NRC:

:

<http://www.nrc.gov/reading-rm/doc-collections/fact-sheets/3mile-isle.html>,
23-01-2008

– Website VPRO:

<http://www.vpro.nl/programma/buithof/afleveringen/25675734/items/26939746/>, 24-01-2008

<http://geschiedenis.vpro.nl/artikelen/28071450/>, 25-01-2008

– Website VROM:

<http://www.vrom.nl/pagina.html?id=9399>, 23-01-2008

– Website WISE:

http://www.tegenstroom.nl/wie_is_wise, 18-01-2008

<http://www.tegenstroom.nl/node/133>, 22-01-2008

<http://www.tegenstroom.nl/>, 24-01-2008

<http://www10.antenna.nl/wise/>, 24-01-2008

Bijlagen

I	Interview met Dirk Bannink
II	Interview met Roel van Duijn
III	Interview met Maarten Hayer
IV	Interview met Hein-Anton van der Heyden
V	Interview met Hein-Anton van der Heyden
VI	Interview met Erik Honig
VII	Interview met Jannie Moller
VIII	Interview met Peter (Groenfront)
IX	Interview met Yvonne (Onkruit)
X	Interview met Maarten Poorter
XI	Interview met Peer de Rijk
XII	Interview met Peer de Rijk
XIII	Interview met Trix de Roos
XIV	Interview met Diederik Samson
XV	Interview met Krista van Velzen

**Interview met Dirk Bannink van het Laka,
door Derek van Dael en Emma van den Eynde
18 januari 2008**

“In welke hoedanigheid hield u zich bezig met het kernenergievraagstuk? Over welke tijd hebben we het dan? Bent u nog steeds op enige manier actief binnen de anti-kernenergie beweging, buiten Laka om?

Ik was en ben nog steeds een activist, dit vond voornamelijk in Duitsland plaats want ik woonde vlakbij de grens. Ik ben vooral actief geweest in de Dodewaard-Gaat-Dicht-beweging in de jaren '80 en '81 en daarvoor nog een beetje in de BAN. Vanaf '79/'80 ben ik onderzoek gaan doen, zowel lokaal als internationaal.

In de Ban-de-bom-beweging ben ik niet echt actief in geweest, dit was vooral in de jaren '50/'60. De activisten van de Ban de bom beweging waren in de eerste helft van de jaren '70 nog wel actief binnen de anti-kernenergie beweging maar later werd deze overgenomen (de directe acties) door een nieuwe, jongere generatie.

Kernenergie werd enorm gepolitiseerd. Kernenergie hoorde bij de ontwikkeling van een partij waar we niet naar toe moesten, technologisch, technocratisch en grootschalig. Wat zal leiden tot een atoomstaat, een 'controlstaat'. Door deze visie had men meteen aansluiting bij de human rights beweging, anti-militaire, vredesbeweging, krakers en solidariteitsbewegingen, Aboriginals, waardoor je de outreach van de beweging vergrootte.

Wat is uw positie binnen het Laka?

Laka is documentatie centrum en informatiecentrum over kernenergie, dat we een jaar of 30 geleden opgericht hebben. Ik doe hier met name onderzoek.

Heeft u deelgenomen aan specifieke acties (bv. Dodewaard, Almelo, Kalkar, Borssele, Petten?) en hoe was de sfeer tijdens deze demonstraties, bijvoorbeeld saamhorigheid? (N.a.v. blokkade bij Borssele, geweldloze demonstranten werden door ME uiteen geslagen, Van Agt en Wiegel stelden geen onderzoek in naar het genoemde geweld.)

Ik heb meegedaan aan allerlei verschillende bekende en belangrijke acties.

Uit documentatiemateriaal is te vinden dat er twee verschillende kanten aanwezig waren tijdens de acties. Uit deze bronnen blijkt enerzijds een vredelievende, vrolijke kant maar ook de EM was aanwezig met knuppels, die ze ook gebruikte. De sfeer was onderling erg goed, vooral aan het einde van de langdurige acties. Daarnaast zorgde het overheidsoptreden wel voor wat 'ongemakken'. Dit

overheidsgeweld heeft zijn hoogtepunt gehad in '81 tijdens de tweede grote Dodewaard-actie. Daar ging natuurlijk wel wat aan vooraf. In Nijmegen, een belangrijke stad voor AKB, was een ontruiming geweest van een aantal kraakpanden waar ook een heleboel akb-ers aanwezig waren. In ieder geval was de kraakbeweging en de akb onderling verbonden. Tijdens deze ontruiming werd enorm hard opgetreden door de ME, terwijl het om een geweldloze actie ging. Dat heeft wel een verandering in denken teweeggebracht ten opzichte van het geweld; "Laten we ons weer in elkaar knuppelen of doen we wat terug?" Daarnaast was er op dat moment ('80, '81) ook veel geweld tegen de krakers in Amsterdam. In die tijd was je namelijk nooit álleen met kernenergie bezig, ook altijd met bijv. krakers en/of de vredesbeweging.

Het feit dat Wiegel en Van Agt geen onderzoek instelde naar de zeer gewelddadige acties van de ME, was niet verbazingwekkend voor de meeste mensen binnen de akb. Publicitair werd er wel een punt van gemaakt maar binnen de organisatie geloofde niemand echt in de eis voor een onderzoek.

Wat hield de splitsing 'autonomen' en 'beleidsbeïnvloeders' precies in?

Deze splitsing had te maken met de professionalisering van de beweging. De naam 'autonomen' is eigenlijk een naam die ze in eerste instantie zelf niet gebruikte maar opgeplakt kregen door media en overheid. Later gebruikten ze de naam zelf wel, maar meer als geuzennaam. De splitsing is er altijd wel geweest maar werd groter doordat de 'radicalen' radicaler werden. Er is altijd een groep geweest die zich bezig hield met het beïnvloeden van parlementariërs, door middel van brieven schrijven en opiniestukken schrijven. Eerste directe actie, en ook het eerste geweld, was in '75/'76.

De opsplitsing was in principe ook logisch, het was een verdeling van de taken. Beiden soorten acties waren nodig en de ene persoon voelde zich meer aangetrokken tot directe acties en de ander meer tot brieven schrijven. Op een bepaald moment was er zo veel te doen dat één persoon niet meer beide kon doen. Het was alle twee even belangrijk dat het gebeurde.

Hoe was de verhouding tussen deze verschillende groepen binnen de beweging?

In die tijd was er een verschil tussen *principiële* geweldlozen en de *in principe* geweldlozen. Deze 'in principe' geweldloze waren een grote groep, en kózen niet voor het geweld maar als de ME op hen insloeg dan bleven ze niet ingehaakt op de dijk zitten maar sloegen ze wel terug. Ikzelf was het langste deel van mijn tijd als activist *in principe* geweldloos te zijn. Het was ook een groei die de beweging doormaakte. De meesten begonnen principieel geweldloos maar nadat bijvoorbeeld de principieel geweldloze BAN-actie in Borssele met zeer veel geweld uiteen was geslagen veranderde veel mensen naar de 'in principe' geweldloze groep. Het is ook eigenlijk een logische verandering die de beweging doormaakte. Er waren maar weinig mensen die, nadat ze in elkaar waren geslagen tijdens een geweldloze actie, de volgende actie weer principieel geweldloos waren.

Welke middelen koos u? En waarom?

Naast actievoeren en blokkeren werden er ook veel brieven geschreven. Dit werd vaak ook door dezelfde mensen gedaan. Er werd bijvoorbeeld ook heel veel les gegeven over kernenergie

Bent u tevreden over de effecten destijds en hoe staat u daar nu tegenover?

Nee, je was natuurlijk niet echt tevreden met de dingen die je bereikte, het kon altijd beter. Pas later zie je wat je bereikt hebt. Je merkte op dat moment ook wel dat er meer aandacht kwam voor kernenergie zowel door het volk als de politieke partijen en het begon te spelen in de publieke opinie. Als je bedenkt dat Langman, minister Economische Zaken, begin jaren '70 alleen nog maar kernenergie wilde gaan gebruiken en dat er nu nog maar 1 kerncentrale in Nederland staat, dan hebben we toch verbazingwekkend veel bereikt in zo'n relatief korte tijd.

Wat vond u van de houding van de politiek en wederom, toen en nu?

"Ik heb me nooit zo heel erg bezig gehouden met de politiek. Natuurlijk las je alles wel maar je had een heleboel vooroordelen. Er bestond een heel grote kloof tussen de politiek en de radicalere activisten, waar ik dan deel van uitmaakte. 'De' politiek kwam je ook zelden tegen, behalve op discussiebijeenkomsten. Je kwam ze tegen, maar je ging er niet mee om.

Hoe kwamen jullie (de verschillende anti-kernenergie bewegingen) aan de deskundigheid over kernenergie?

Dat was wel een probleem, de informatiestroom werd heel erg bepaald door wat de kernenergie-industrie kwijt wilde. Er was eigenlijk heel weinig onafhankelijk onderzoek en dat is de reden waarom WISE en Laka begonnen zijn; om de informatie toegankelijk te maken voor iedereen. Om eigen onderzoek mogelijk te maken. Toentertijd kregen we veel informatie vanuit het buitenland. Vanaf '72/'73 waren in Nederland ook wel wetenschappers bezig. Strohalm was in het begin veel met kernenergie bezig. En er waren wel internationale contacten waardoor rapporten uit de VS, Engeland, Duitsland ook naar Nederland kwamen. Die moesten dan door iemand begrijpelijk gemaakt worden.

Akb, hoe zat dan precies in elkaar? Hoe was de organisatiestructuur van de akb? De suborganisaties, eventuele splitsingen of andere organisaties? Hoe waren de verhoudingen tussen de lokale (en nationale) bewegingen/groeperingen? Waarom waren er zo veel verschillende groepen?

Dé akb is iedereen die tegen kernenergie is. Eigenlijk kon je er lid van worden door tegen kernenergie te zijn. Je deed alleen nooit iets námens de akb, hoogstens namens de akb Arnhem. Maar meestal waren dat dan weer groepen die zich op dat moment anders gingen noemen, zoals Dodewaard, Borssele.

Hoe waren de verhoudingen tussen de lokale (en nationale) bewegingen/groeperingen?

De hoogtepunten van de actiegroepen waren van ongeveer '74 t/m '75 en van eind jaren 70 tot en met het begin van de jaren '80. De eerste jaren waren er weinig nationale actiegroepen. De LSSK bestond wel. Het was meer op individueel niveau, bijvoorbeeld een treinbezetting.

Tijdens de tweede periode kwam Milieudefensie en andere nationale groepen. Hierdoor werd er veel vergaderd onderling en werd er professioneel gekeken naar het actievoeren.

Waarom waren er zo veel verschillende groepen?

Bij grote acties werd er samengewerkt met de kleinere groeperingen, maar de politieke partijen werden soms buitengesloten. De CPN (politieke partij) was tegen Kalkar en de PSP was tegen kernenergie. Minister Trip van de PPN had regelmatig contact met de diverse groeperingen.

In hoeverre stond de Nederlandse bevolking achter de acties en veranderde dit door de jaren heen?

De opinie over kernenergie was negatief. Het was ook afhankelijk van het soort krant je las. Het was een periode van maatschappelijk verzet, de bevolking was wantrouwend tegen autoriteit.

Tegenwoordig is dit veel minder en kijk bijvoorbeeld naar celebraties.

In hoeverre werd er gedemonstreerd tegen het 'probleem' kernenergie of tegen de hele gevestigde maatschappij?

Het ging niet alleen over de nieuwe technologie, het ging over het democratiseren van Nederland en in wat voor samenleving we willen leven. Dit is ook te zien bij de demonstraties van krakers etc.

Wat was de Brede Maatschappelijke Discussie (BMD) nou precies? Van wie kwam dit initiatief? Was dit effectief? In wat voor mate werd er aan meegedaan door de verschillende groeperingen en politieke partijen?

De Brede Maatschappelijke Discussie was een moratorium van 5 jaar, opgezet door minister van Aardenne. In die 5 jaar werden er geen beslissingen genomen. Het was mede opgezet door verschillende adviezen, onder andere van de Bezinningsgroep Energie waar Jannie Muller actief in was. De akb vond de brede maatschappelijke discussie niet bepaald effectief. Het werd zelfs gezien als propaganda, waarbij de akb heel negatief werd neergezet.

Wanneer was de akb 'dood'? Slonk de aanhang of bleef die gelijk? Het aantal acties bleef lang hoog maar werd deze telkens georganiseerd door dezelfde groep of veranderde de samenstelling steeds?

Het aantal, dat meededen met acties werd steeds minder. Na de Tjernobyl ramp werden burgers weer enigszins actiever. Een dieptepunt in de sociale bewegingen waren de jaren '90. Sinds die periode

wordt er in de media weinig aandacht besteed, waardoor het de laatste jaren geen hot-item meer is. Sinds Tjsernoby1 is de situatie te omschrijven als status quo”

**Interview Roel van Duijn, 21 januari 2008,
door Derek van Dael en Emma van den Eynde**

Wat heeft u gedaan om kernenergie tegen te houden tijdens uw wethouderschap ('74-'76)

Ik was toen inderdaad wethouder en ik heb wat boekjes uitgeven over dit onderwerp, bijvoorbeeld het *'Energieboekje'*. Daarnaast heb ik ook het boek *'Bloed'* geschreven die uiteindelijk ook verfilmd is. En ik was ook verantwoordelijk voor de Kalkarheffing (3%). Ik moest zorgen dat die daadwerkelijk geïnd werd terwijl ik tegen kernenergie was. Ik heb toen een nieuwe regeling voor energie-besparing voorgesteld. Jammer genoeg werd ik ontslagen voordat ik de mogelijkheid had die plannen door te zetten.

Bent u op dit moment nog steeds actief met actievoeren tegen kernenergie?

Op dit moment ben ik niet echt actief, betreffende kernenergie. Dit komt omdat het op dit moment geen hot-item is. Ik hou me nu vooral in de deelraad (oud-zuid) bezig met integratie. Maar ook wel zet ik me in voor energiebesparing.

Hoe hoog stond kernenergie op de politieke agenda toen u actief was in de politiek?

In die tijd stond kernenergie niet hoog op de agenda, maar naarmate er meer informatie kwam, werd dit meer. En gelukkig hebben wij hier een inbreng in gehad. Het hoogtepunt betreft de aandacht voor kernenergie was rondstreeks 1980.

Bent u tevreden met wat u heeft bereikt betreffende kernenergie?

Ja, ik ben er wel trots op wat er in die tijd allemaal gebeurd. En wat er uiteindelijk bereikt is. Maar je ziet dat kernenergie weer op de politieke agenda komt, omdat de fossiele brandstoffen opraken. En ik verwacht ook dat het weer gebruikt zal worden, zeker door de klimaatsverandering problematiek.

Deed u mee aan de Brede Maatschappelijke Discussie?

Ik heb weinig meegekregen van een zogenaamde breedmaatschappelijke discussie. Destijds was ik boer in Groningen. Eigenlijk geloof ik niet dat het echt bestond, het was iets wat georganiseerd werd door de regering.

Interview met Maarten Hajer, lid VROMraad en professor UvA, 22 januari 2008.

Door Abraham van Steen, Laurens Pollmann

Wat is momenteel de rol van de VROM raad met betrekking tot adviezen aan de overheid over kernenergie?

Op dit moment is de VROM raad niet bezig met kernenergie, een paar jaar geleden is er voor het laatst een advies uitgekomen, samen met AER, over kernenergie.

Wat is precies de invloed van de VROM raad?

De VROM raad geeft een gemeenschappelijk advies over een bepaald onderwerp, hierin komt de mening naar voren van alle mensen die er op dat moment inzitten.

Gebruikt de VROM raad ook advies van rapporten van milieubewegingen?

De VROM raad is heel ingewikkeld samengesteld. Er wordt dan ook niet een specifiek iemand van de milieubewegingen geconsulteerd, maar er zijn expertmeetings. Hierbij worden mensen van bijvoorbeeld stichting Natuur en Milieu en Milieudefensie geraadpleegd.

Zijn er specifieke rapporten die u zo kan benoemen over kernenergie

Nee, kernenergie is niet echt ons thema, volgens mij is de kernenergie weggedefinieerd met Tjernobyl, ten tijde van Brede Maatschappelijke Discussie. De sociale beweging op de straat die keihard tegen kernenergie ging is geprobeerd te kanaliseren door een brede discussie op te zetten, eigenlijk bedoeld om de angel eruit te halen. Milieubewegingen vonden dit verkeerd, je moet naar alternatieven kijken, volgens hun was dat energiebesparing.

Toen ging de voorzitter van de Brede Maatschappelijke Discussie, jonkheer de Braauw, het hele project herdefinieren. Blijvende betekenis van de BMD was dat door het geld dat beschikbaar was, het centrum voor energiebesparing in Delft, gelieerd aan de milieubeweging, kon voor het eerst doorrekenen op hun stelling dat energiebesparing een optie was.

Het bleek echt een concurrerende optie, een alternatief scenario. Toen raakte de milieubeweging van een ideologische protestbeweging naar een organisatie die een alternatief beleidsscenario gaf. Jonkheer de Braauw en de BMD leidde ertoe dat de regering niet veel anders kon dan dat advies te volgen. Iedereen was daar blij mee en toen zei de Braauw dat het eigenlijk geen goed idee was. Toen is er een heel klein moment geweest dat van Ardenne zei "we moesten toch maar eens..." maar die kon zijn zin niet afmaken en toen ontplofte tjernobyl. Vanaf toen was helemaal duidelijk dat we het niet meer zouden doen.

Sinds toen komt de discussie af en toe nog een beetje op, maar er is eigenlijk geen draagvlak meer voor.

Van Geel van VROM heeft geprobeerd de discussie nieuw leven in te blazen, nav het rapport van ECN, aangestuurd door VROM, wat weet u daarvan?

Het rapport is niet aangestuurd door de VROM, energie zit bij Economische Zaken, wij brengen binnenkort wel een rapport uit over CO₂, waarin we concluderen dat we de norm niet halen. Dan rijst de vraag "moet je nucleaire optie weer openen?"

Denkt u dat van Geel de discussie weer opnieuw opgestart?

Hij heeft het geprobeerd, maar ik vermoed dat er geen groot verschil is in aandacht van bijvoorbeeld aandacht van de media. Het is meer een proefballon, maar niet zo heel erg goed.

In de politiek is de discussie wel opgelaaid

Dan heb je het wel over het openhouden van de kerncentrale bij Borssele. Er bestaat natuurlijk een significant verschil tussen het openhouden van bestaande centrale en suggereren van bouwen van nieuwe.

Frameanalyse van bv deze casus van Geel, in hoeverre herkent u er frames in? En van verschillende partijen?

cruciale frame issue is “kan CO2 worden bestreden met kernenergie” dat is een frameissue. Dat is geen optie, hun frame is “er zijn grote milieuproblemen niet opgelost met kernenergie” hoe kan je kernenergie nou als oplossing voor een milieuprobleem definiëren. Dat frame moeten zij aan vast houden, als ze praten over specifieke technologieën hebben ze verloren want dan gaan ze mee in dat frame. Afvalvraagstuk moeten ze centraal houden. Altijd issue van milieubewegingen: “echte kosten van kernenergie zijn nooit echt berekend”.

Typische storyline: “een nieuwe generatie generators” “veilige kerncentrales”

Interview Hein-Anton van der Heijden op 17 januari 2008

Aanwezig zijn: Sarie Muijs, Titus Kretzschmar, Lisa Franke en natuurlijk Hein-Anton van der Heijden.

- De milieubeweging kunnen we niet meer typeren als een nieuwe sociale beweging als we kijken naar de kenmerken van een nieuwe sociale beweging zoals vermeld staat in het boek van Van der Heijden. Sommige organisaties binnen de milieubeweging komen nog wel overeen met de nieuwe sociale bewegingen, zoals Groen Front. Kunnen we deze organisaties nog zien als gelijk?

In de jaren 60 komen de onconventionele actievormen op, manier van actievoeren van de nieuwe sociale beweging in tegenstelling tot de meer conventionele actievormen als praten en lobbyen. In plaats van de focus op het verwezenlijken van een doel verschuift dit meer naar het vormen van een identiteit van de organisatie en van de leden individueel. In de jaren erna is de milieubeweging geïnstitutionaliseerd, de oude actievormen en kenmerken van de milieubeweging verdwijnen nog (groepen als Groenfront blijven trouw). Ze zijn meer gericht op het politieke doel nu. Maar de milieugroeperingen blijven wel strijden voor het zelfde onderwerp, hoe ook gedefinieerd. Dit is de reden dat we nog wel kunnen stellen dat ze onderdeel uitmaken van dezelfde beweging.

- In het boek van Van der Heijden wordt een uitleg gegeven over wat nieuwe sociale beweging is. De arbeidersbeweging van het begin van de twintigste eeuw lijkt hier sterk op. Is er wel sprake

van een nieuwe beweging?

Ook zij hadden hun eigen identiteit enzovoorts (symbolen, dingen samen doen in verenigingen, clubs, staken). Dit verdween na de tweede wereldoorlog. Arbeidersbeweging is toen geatomiseerd. Kleine onderdelen bleven behouden vooral in de omgeving van de communistische partij. Maar er kwam een nieuwe witte boorden cultuur. De nieuwe sociale beweging pakt iets op van deze oude arbeidersbeweging/ andere oudere bewegingen (er is dus overeenkomst).

- Petities aanbieden is onconventioneel, alles wat mensen gewoon vinden is onconventioneel?

Er bestaat een spectrum van radicaliteit tegenover conventionele actievormen. Middelen kunnen op een bepaald moment onconventioneel zijn maar later heel gewoon worden. Een radicale actie kenmerkt zich door de kosten die eraan verbonden zijn. Kosten betekent in dit geval niet speciaal geld, maar bijvoorbeeld de moeite die ervoor gedaan moet worden of het idee dat maar een paar mensen een dergelijke actie uit zouden willen/kunnen voeren. En of een partij zich een dergelijke actie kan permitteren. Als we het probleem rond conventioneel onconventioneel historiseren kunnen we zeggen dat hier een verschuiving in plaats vindt. Onconventionele acties daar kijken mensen van op, het staat in de schijnwerpers. Groeperingen bedenken nieuwe acties om deze schijnwerpers op te zoeken en zijn dan dus conventioneel. Wij kunnen zeggen dat een demonstratie al bijna conventioneel is, gezien niemand er meer van op kijkt als je er aan deelneemt.

-Verliezen partijen die aan radicale acties doen aan geloofwaardigheid bijvoorbeeld bij de lobby?

Radicale groeperingen zijn in staat de politieke agenda te beïnvloeden. Een radicale actie staat immers in de schijnwerpers en daar gaat dan ook automatisch het maatschappelijk debat over -> input politiek. De conventionele actiegroepen profiteren hiervan. Er wordt over hun onderwerp gesproken en zij kunnen rond de tafel. Of makkelijker lobbyen. Green Peace haalt de media door haar onconventionele acties. Ze hebben geen last van hun radicalere tak omdat kennis van zaken hebben waar politici nog van kunnen leren. Door de aanpassing om de tafel: (mantel)pak/stropdas verwerven respect en expertise geeft legitimiteit.

- Hoe zijn nieuwe sociale bewegingen met elkaar verbonden (zoals beschreven in boek van Van der Heijden?)

In jaren 50 maatschappij gedepolitiseerd. In grote steden voelen de jongeren zich ongemakkelijk bij Nederland. Het is saai, autoritair onderwijs, schaduwzijde van economische groei komt naar voren -> vernietigen natuur, achterstelling van vrouwen, derde wereld problematiek. Bewegingen kwamen op, maar er was geen onderscheid tussen de activisten. Ze kwamen gewoon bij elkaar in kraakpanden e.d. en stredden daar samen tegen onrecht (anti kernenergie actie en vredes actie later zijn daar nog goede voorbeelden van, mensen deden vaak mee aan beide). In jaren 70 steeds meer differentiatie. In '71 krijgen we oprichting van milieudefensie, een voorbeeld van afscheiding, en vlak daarna ook Green Peace.

-Definitie van nieuwe sociale bewegingen van Van der Heijden komt niet overeen met die van Tarrow aangezien Van der Heijden zich vooral richt op overtuigingen en Tarrow de invalshoek van collective challenges/conflict kiest. Waarom overtuiging in plaats van conflict?

Mensen zijn om verschillende redenen lid van een milieubeweging. Zo hebben we de subculturele tak van de milieubeweging. Zij maken wel deel uit van de milieubeweging maar doen dit niet door in conflict te gaan met autoriteiten. Het gaat hierbij meer om een persoonlijke beleving/ praktijk (identiteit uitdragen door alternatief tegenover huidige gang van zaken te stellen). Van der Heijden vindt de opvatting van Tarrow te beperkt hierin.

-Is het gevoel van saamhorigheid in de milieubeweging er nog?

Tussen de leden van de organisaties wel. Er zijn 120 organisaties in Nederland en er bestaat zeker een gemeenschappelijk gevoel (extremen daargelaten: natuurmonumenten - dierenbevrijdingsfront). Tussen de leden zelf een zwak identiteitsgevoel. 1 op de 4 Nederlanders is lid van een milieuorganisatie maar typerend is dat we wel met z'n allen blijven autorijden. Het postgiroactivisme viert hoogtij. Green Peace spreekt vanuit een achterban van 600.000 mensen maar waar zijn die? Organisaties zullen zoiets als autorijden, wat toch heel milieuvervuilend is, ook niet politiseren aangezien ze dan in eigen vlees snijden. Er zijn ook groeperingen waarbinnen dit wel heel sterk is. Zoals natuurmonumenten, zij hebben veel lokale afdelingen en saamhorigheid bestaat nog.

- Mogen we dan nog wel spreken van 1 sociale beweging?

Vershil tussen sociale organisatie en sociale beweging! Sociale organisatie manifesteert zich wel als organisatie. Veel mensen zijn lid van een milieubeweging maar dat zegt niets over de milieubewustheid in Nederland. Grote ledenaantallen betekenen niet zoveel.

Indeling invloed:

<u>Conventioneel</u>	<u>onconventioneel</u>
vooral procedurele invloed	vooral attenderende invloed
substantiële invloed (kan zowel conventioneel als onconventioneel zijn)	

Structurele invloed: door toedoen van actiegroep verandert er iets in de structuur van de besluitvorming. Voorbeeld: West-Europese acties tegen kerncentrales '71 -> er werd een referendum ingesteld. Een nieuw instrument in de besluitvorming

-Politieke mogelijkheden structuur: de organisaties krijgen de keuzen om mee te praten met de politiek, ze zijn snel ingesloten. Wat is de reden dat ze daarvoor zo makkelijk gekozen hebben en dus zo geïnstitutionaliseerd zijn?

De kosten zoals net beschreven hierboven zijn laag voor een organisatie wanneer ze gewoon mee kunnen doen in overleg. Ze worden uitgenodigd om kritiek te leveren dus dat is makkelijk. Alleen de groepen die dit tegenstaat bijvoorbeeld de taal of überhaupt het spelletje dat gespeeld wordt doen niet mee. Het wordt je in Nederland als het ware heel makkelijk gemaakt, waardoor het bijna onlogisch is om niet mee te doen. Maar dit zegt niks over wat je weet te bereiken als actiegroep. Voor sommige organisaties is dit een reden om te stoppen met de overlegcultuur. Bijvoorbeeld omdat de agenda gedicteerd wordt.

We kunnen dit snel indammen van de organisaties zien als de strategie van de nederlandse overheid. Traditie van verzuiling. Mond snoeren. Maar het is tegelijkertijd de stroperigheid van de Nederlandse politiek. Wel uitnodigen maar er gebeurt weinig tot niets.

De echte zichtbare invloed is over het algemeen niet het gevolg van overleg maar van de meer onconventionele acties. Het resultaat ervan is meer zwart/wit duidelijkheid. Meestal is overleg heel grijs en er moeten veel concessies gedaan worden

- Bestaan er theorieën over dat de verzuiling zorgde voor de opkomst van de milieubeweging?

De nieuwe sociale beweging theorie is ontwikkeld op Europees niveau: Italië, west Duitsland, Frankrijk, Nederland. Verzuiling is tamelijk specifiek Nederlands, vooral in zijn extreme vorm. Maar in Nederland zeker de breuk met verzuilde verleden wat groter, hoge mate van politie engagement. Mensen zochten elkaar op en namen afscheid van de oude maatschappij. De opkomst van de bewegingen kwam in andere landen pas later op (Italië bijvoorbeeld 15 jaar later) en veel minder heftig.

Geraadpleegde literatuur:

Heijden, Hein-Anton van der (2000) *Tussen aanpassing en verzet. Milieubeweging en milieudiscours*. Amsterdam: AMBO.

Tarrow, Sidney (1998) *Power in Movement. Social Movements and Contentious Politics*. Cambridge: Cambridge University Press (2^e editie).

Interview dr. Van der Heyden 15 januari 2008

Wanneer begon volgens u de anti-kernenergie-beweging in Nederland een rol van betekenis te spelen?

Een eenduidig antwoord op die vraag is niet heel eenvoudig te geven, maar toen de Nederlandse overheid het plan opvatte om Nederland in de toekomst te voorzien *van maar liefst 30 kern-centrales* riep dat veel verzet op vanuit de samenleving.

Hoe reageerde de overheid daarop?

De overheid stelde haar ambitieuze plannen bij door te beginnen met een plan voor de Ruimtelijke Ordening, waarin zij een rol zien weggelegd voor de eerste drie kerncentrales. Dit leidde in de eerste helft van de jaren '70 tot veel maatschappelijk verzet, waarbij de tot dan toe centrale vraag in het kernenergie-debat van *'waar'* veranderde in de vraag *'of'* er überhaupt kerncentrales in Nederland moesten komen.

Op welke manier had dit maatschappelijk verzet invloed op de politieke besluitvorming?

Door deze tegenwind over het kernenergie-vraagstuk ontstond er een politiek van vooruitschuiven van beleidskeuzes waar kernenergieplannen van kabinet naar kabinet werden doorgeschoven. Zo duurde het vervolgens bijvoorbeeld maar liefst 16 jaar voor er een nieuw plan naar voren kwam voor de bouw van een nieuwe – ditmaal slechts één - kerncentrale bij te bouwen, na de bestaande twee centrales in Borssele en Dodewaard.

Echter, toen de politiek eindelijk alle hobbels leek te hebben overwonnen en het daadwerkelijke besluit over de bouw van de derde kerncentrale in zicht kwam, ontplofte de kerncentrale in Tsjernobyl. Dit gebeurde één week voor men de knoop zou doorhakken in Den Haag.

Het gevolg was een algemeen taboe op het onderwerp kernenergie, en overheden in heel West-Europa, op Frankrijk na, hebben het niet echt meer aangedurfd de tien daaropvolgende jaren het onderwerp weer op de politieke agenda te plaatsen. In Duitsland verdween het enthousiasme voor kernenergie in rap tempo, in Italië werden alle kerncentrales gesloten. Alleen Frankrijk bleek immuun voor Tsjernobyl.

En de Verenigde Staten?

In de Verenigde Staten is het kernprogramma na 1986 op een zacht vuurtje gezet, en dat is lange tijd zo gebleven. Nu, na de millenniumwisseling, neemt de belangstelling voor kernenergie echter weer toe.

In hoeverre kan er met zekerheid gesproken worden van bereikte resultaten dankzij de Anti-Kernenergie-Beweging ten aanzien van het gevoerde beleid vanuit de politiek?

Ik snap de moeilijkheid van je vraag, namelijk dat het heel lastig is aan te geven of bepaalde handelingen zijn voortgekomen uit één aanwijsbare bron, omdat er zoveel factoren meespelen die al of niet van invloed zijn in dit proces. Maar ik denk wel dat met behoorlijke zekerheid gesteld kan worden dat het rigoureuze plan dat er aanvankelijk lag, namelijk de bouw van die 30 kerncentrales in Nederland, en de omslag in beleid dat daarna zichtbaar werd (de politieke gevoeligheid van de bouw van zelfs maar één nieuwe centrale, zestien jaar na dato), een vrij direct gevolg is van acties van de AKB.

Akkoord, maar zijn er volgens u nog andere factoren die van belang zijn als het gaat om deze omslag in het gevoerde kernenergie-beleid?

De AKB heeft ontegenzeggelijk een grote rol gespeeld in deze verschuiving, maar er zijn natuurlijk ook andere factoren die van belang zijn geweest. In Nederland moet je daarbij onder andere denken aan de enorme voorraden aardgas waar we over beschikken. Maar daar tussendoor spelen natuurlijk ook de acties tegen Dodewaard en Borssele, waarbij de meesten zich rond Dodewaard afspeelden, een grote rol.

Waar kwam het besluit vandaan om 30 kerncentrales te bouwen? Had dit iets te maken met de toen heersende oliecrisis?

Dit besluit had meerdere oorzaken. Allereerst hing het samen met berekeningen die men had laten uitvoeren ten aanzien van de toekomstige energiebehoefte in Nederland en de rest van de wereld. Ten tweede moet je je realiseren dat de Europese landen in die periode veel zelfstandiger opereerden dan momenteel het geval is, met het Europese eenwordingsproces. Er ontstond een soort wedloop tussen de landen onderling, waarin Nederland niet achter wilde blijven bij de haar omringende landen en de heersende idee van 'de vaart der volkeren'. Een ander belangrijk argument voor dit ambitieuze plan was het argument van de rol die Nederland kon vervullen op het gebied van expertise op het terrein van de kernfysica. Men was bang dat we die rol zouden kwijtraken als we niet op grote schaal in kernenergie zouden investeren.

Die internationale 'wedloop'. Had die ook haar weerslag op de organisatie van de AKB? Was er bijvoorbeeld sprake van een internationale samenwerking op het gebied van actie voeren?

Ja. Anti kernenergie bewegingen had je uiteraard ook in de ons omringende landen, en zij zochten onderling wel contact met elkaar om bijvoorbeeld gezamenlijke acties en demonstraties te organiseren met een grensoverschrijdend karakter. De Dodewaard-actie was bijvoorbeeld een massademonstratie, maar ook bij de grote protestacties in Kalkar in Duitsland waren naast Duitse betogers ook veel Nederlanders aanwezig.

Kunt u de sfeer van die Kalkar-demonstratie omschrijven? We hebben filmbeelden gezien in verschillende documentaires die een vreedzaam, geweldloos protest laten zien, maar is dat een juiste weergave van de toen heersende situatie?

In de jaren '80-'81 had je de wat hardere acties rond Kalkar, waarbij demonstranten zich bijvoorbeeld vast lieten ketenen aan de toegangspoort en hekken. Maar men beoogde wel een strategie van geweldloos verzet. Betogers werden bijvoorbeeld weggesleept door de politie. Ze kwamen hier niet tegen in opstand, maar ze lieten zich ook niet vrijwillig wegsturen. Later zijn actievoerders op het spoor gaan liggen om transporten te verhinderen. Maar de sfeer was grimmig, met veel politie- en legereenheden die de demonstranten nauwlettend in de gaten hielden en in sommige gevallen ook tegenhield voor ze überhaupt aan de demonstratie hadden kunnen deelnemen door ze in weilanden uit de treinen te halen, met de machinegeweren op hen gericht.

De AKB had meerdere motieven om tegen kernenergie te ageren. Zou u wat frames kunnen benoemen die volgens u door deze beweging werden gehanteerd?

Binnen het protest kunnen meerdere frames worden aangeduid, en ik zal er drie noemen. Eén frame bekijkt de problematiek vooral vanuit de kapitalistische orde. Kernenergie versterkt deze volgens deze visie, waarbij de op deze manier opgewekte energie met name in het voordeel is van de grote

bedrijven en industrie. Een andere manier om het probleem te benaderen is door te wijzen op de gevaren voor een autoritaire staat. Bij de verschillende demonstraties werd duidelijk hoeveel er op het spel stond door de massale en strenge beveiliging en repressie-apparaten die werden ingezet, tot het leger aan toe. Men had het wel over 1984-achtige taferelen en er werd gewaarschuwd voor de op handen zijnde politie-staat. In Frankrijk ging men zover dit risico als 'electro-fascisme' te bestempelen, om maar een voorbeeld te noemen.

Tenslotte zou je ook kunnen spreken van een lokaal frame, waarbij een coalitie ontstaat tussen actievoerders en boeren en andere lokale bewoners bij bijvoorbeeld de protesten tegen boringen in het noorden van Nederland, om te onderzoeken wat de mogelijkheden waren van nucleaire afval-opslag in ondergrondse zoutkoepels.

In ons onderzoek komt naar voren dat de AKB pas vrij laat op gang is gekomen, terwijl men al vrij lang met kernenergie aan het experimenteren was en kennis hierover beschikbaar was. Kunt u deze trage opkomst verklaren?

Nou, er was wel al vrij vroeg sprake van verzet tegen kernenergie, maar dit verzet was vooral afkomstig uit de wetenschappelijke wereld, waarbij bovendien de motivatie voor dit verzet andere oorzaken had. Milieudefensie bijvoorbeeld, is ooit ontstaan als wetenschappelijke adviesraad, opgericht door verontruste wetenschappers die zich zorgen maakten over de maatschappelijke gevolgen van deze nieuwe technologische ontwikkelingen.

Daarnaast moet je niet vergeten dat de wetenschappelijke wereld 35 tot 40 jaar geleden in de ban was van een niet te onderschatten vooruitgangsidee. Ik spreek nu overigens over de natuurwetenschappelijke wetenschap. De sociale wetenschappen stelden wel vraagtekens bij deze nieuwe toepassingen. Maar de laatste hield zich in het begin nog helemaal niet zo bezig met het kernenergie-vraagstuk. Zodra ze zich hier mee bezig ging houden, ontstonden er echter al vrij snel twijfels, die bovendien beïnvloed werden door bijna-rampen zoals die op Three Mile Island bij Harrisburg in de jaren '70 en nog enkele anderen. Vanaf dat moment rees de vraag of kernenergie wel zo veilig was, als tot dan toe steeds werd beweerd.

De natuurwetenschap had in haar enorme optimisme echter geen oog voor de negatieve gevolgen en de onbeheersbaarheid van deze nieuwe technologie, waarbij je kunt denken aan het radioactieve afval en het gevaar voor rampen. Deze risico's vielen eenvoudigweg buiten de 'scope' van de technische wetenschap.

Interview met Erik Honig van Stichting Natuur en Milieu

Hoe is uw organisatie gestructureerd?

We zijn een organisatie die bestaat uit meerdere onderdelen. Zo hebben wij een deel dat zich bezighoudt met het onderwerp Natuur en Landbouw, een deel dat zich bezighoudt met het onderwerp Ruimte en Mobiliteit en een deel met het Klimaat en de economie. We zijn een stichting, dat wil zeggen dat we anders dan bijvoorbeeld geen vereniging zijn met een ledenbestand. Er is dan binnen onze organisatie geen inspraak mogelijk van leden. Wij zijn niet afhankelijk van leden, maar van de overheid en donateurs

Hoeveel mensen werken er binnen uw organisatie?

Er werken naar schatting 85 mensen bij Stichting Natuur en Milieu

Wat probeert uw organisatie te realiseren?

Zoals de naam al zegt zijn wij een organisatie die strijd voor natuurbehoud en een beter milieu. Alles wat met dit onderwerp gepaard gaat zijn wij in te vinden.

Wordt uw organisatie vaak betrokken bij milieuvraagstukken door de overheid, op welke manier gebeurt dit en bij wie ligt het initiatief?

SNM onderhoud veel contact met de overheid. We worden vaak gevraagd advies te brengen over bepaalde agendapunten. Door onze kennis en expertise zijn we in staat om ze hierin goed te informeren. Wij zijn echter niet de enige die gevraagd wordt. Daarom proberen wij onze invloed uit te oefenen bij het vormen van beleid. Wij staan dan ook aan de wieg van veel besluitvorming. We zijn dan ook aanwezig binnen een van de belangrijkste adviesorganen van Nederland. We zijn vertegenwoordigt in de SER en proberen binnen deze organisatie het advies zo te sturen dat we het beleid kunnen beïnvloeden. Wij proberen dus in feite het standpunt van de SER van binnenuit te veranderen. Het initiatief ligt toch veelal bij ons wanneer het gaat over de wisselwerking tussen de overheid en ons, omdat wij de belangengroep zijn die actief proberen deel te nemen aan de discussie omtrent milieu. We proberen ons dan ook zo veel mogelijk te laten horen.

Wij hebben ook veel contact met Kamerleden. We hebben onderhouden zowel formeel als informeel contact met deze Kamerleden. Zo sturen wij hun informatie op en krijgen wij wel eens inzage in vertrouwelijke stukken.

Hoe kijkt uw organisatie tegen kernenergie aan?

Wij hebben aantal jaren geleden toen de discussie rondom kernenergie oplaaide een fact-finding missie georganiseerd die de mogelijkheden van kernenergie in kaart moest brengen. Een uitkomst van dit onderzoek is dat kernenergie niet duurzaam is. De hoeveelheid uranium in de wereld is bij lange na niet genoeg om over te kunnen gaan op het gebruik van kernenergie. Kernenergie stoot weliswaar geen CO₂ en emissies af, wel is het zo dat het gebruik hiervan schadelijkere gevolgen voor het milieu kunnen hebben dan andere energiemiddelen. Radioactief materiaal heeft wel 100 duizend jaar nodig om afgebroken te worden. We kunnen de volgende generaties niet met dit probleem opzadelen. Bovendien laat de veiligheid van de opslag van deze goederen nog de wensen over. Er bestaat tot op de dag van vandaag geen compleet veilige kernreactor. Er bestaat ook nog een kans op proliferatie gevaar, waarbij verkeerde regimes de technologie zouden kunnen misbruiken of in handen vallen van terroristen. Zolang hier niets aan gedaan wordt, blijft SNM tegen het gebruik van kernenergie. Als hier aan de andere kant wel iets aan gedaan zou worden en er een veilige opslagplaats zou zijn met hoge veiligheidsseisen, dan zou SNM voor kernenergie zijn. Er is echter nog een lange weg te gaan.

Heeft uw organisatie in het verleden met de opkomst van kernenergie een rol gespeeld, zo ja welke?

Na de ramp van Tsjernobyl hebben we eigenlijk niets meer hoeven doen. De ramp had de mond van de voorstanders de mond gesnoerd. Pas sinds twee á drie jaar is de discussie weer heropend. Dit komt deels door het groeiende klimaatsverandering probleem. Men moet zoeken naar alternatieven voor de energievoorziening van nu. Kernenergie vormt voor velen een geschikte oplossing. Daarom verzetten

wij ons hiertegen.

Wat probeert uw organisatie te bereiken in het kernenergievraagstuk?

Wij proberen het gebruik van kernenergie tegen te gaan. Wij hebben alternatieven voor het gebruik van kernenergie. Zo hebben wij een nieuw plan opgesteld die een tegenwicht moet bieden aan de groeiende steun voor het gebruik van kernenergie. Dit plan heet GreenforSure en behelst dat men moet overgaan op deels het gebruik van fossiele brandstoffen in combinatie met steenkool. Meer informatie is te vinden op www.Greenforsure.com.

Bestaat er een verschil in wat jullie willen bereiken in de korte termijn en de lange termijn?

De korte als de lange termijn visie liggen in het verlengde van elkaar. Deze visies stemmen elkaar telkens af

Hanteert u om uw doel te bereiken een bepaalde strategie?

Wij zijn in feite een lobbyorganisatie. Dit doen wij omdat wij geloven dat dit de effectiefste manier is om invloed te kunnen uitoefenen op beleid. Zoals ik eerder verteld heb onderhouden wij nauw contact met politici. Ook hebben we intensief contact met andere milieuorganisaties als GreenPeace en WISE. We hebben in feite hetzelfde doel, maar verschillen vooral met elkaar in de methode die wij hanteren. Zo ontvangen wij subsidie van de overheid. Dit leidt er toe dat de overheid ons bij milieuzaken betreft. Dit is precies waar wij ons in willen bevinden. Wij zijn dan ook de minst buitenparlementaire milieuorganisatie. Wij zorgen er ook voor dat de taken goed verdeeld worden zodat men niet op elkaar terrein komt. Zo spreken wij altijd met een stem in de media. We werken ook nauw samen met de massamedia. Wij onderhouden goed contact met programma's als Radar en Kassa. Wanneer er commotie ontstaat over milieuonvriendelijke artikelen, doen zij vaak een beroep op onze expertise. Anderzijds lichten wij deze programma's ook in over de werkwijze van bepaalde bedrijven. Dit leidt ertoe dat daarmee ook de consument wordt beïnvloed. Ons werkterrein heeft zich dan ook deels verplaatst naar het maatschappelijk middenveld. We proberen daarmee ons draagvlak te vergroten. Doordat wij proberen het milieubewustzijn van de burgers te prikkelen, door actief programma's als Kassa en Radar te ondersteunen wanneer het gaat om milieu onvriendelijke artikelen, heeft dit als effect dat consumenten beïnvloed worden. Hiermee beïnvloeden ze ook het beleid van de politiek en het bedrijfsleven. Bedrijven voelen de druk om te investeren in duurzame productiewijzen en goederen, deels omdat dit ook tot hogere omzetten kan leiden. Zo komen bedrijven met steeds meer zuinigere auto's op de markt om zo de consument voor zich te winnen. Wij balanceren niet zoals GreenPeace en GroenFront op de rand van de wet. Wij zijn een fatsoenlijke organisatie die uitgaat van de kracht van het argument.

Waarin verschilt uw organisatie met die van bijvoorbeeld WISE of Greenpeace?

Wij verschillen niet zozeer in de doelen die wij stellen, maar eerder in de methode. Wij zijn van mening dat wij effectiever te werk gaan dan bijvoorbeeld Greenpeace. Deze organisatie die loopt te vaak weg van de onderhandelingstafel en is daarmee niet erg effectief. WISE is een kleinere organisatie met zeer beperkte middelen. Wij zijn effectief en dat laat zich ook meten in de politiek. Zo hebben wij ervoor gezorgd dat door het Dossier bestrijdingsmiddelen, die wij hebben opgesteld dat er een drastische koerswijziging heeft plaatsgevonden ten aanzien van het gebruik van bestrijdingsmiddelen in voedsel. Ook heeft ons rapport over Biomassa ertoe geleid dat er nieuwe strengere richtlijnen zijn opgesteld ten aanzien van het gebruik hiervan.

Interview Jannie Möller, 25 januari 2008

In welke hoedanigheid hield u zich bezig met het kernvraagstuk? En wat voor u de aanleiding was intensief hier mee bezig te zijn.

De aanleiding om hier intensief mee bezig te zijn, was een brochure die ik vond op een biologische dynamische kwekerij waar mijn zus werkt, zij werkt in Duitsland. En die brochure heette Atoomreactoren für dem friede tötés felle der Zukunft. En dat was een extract in roman vorm gebracht van een hoorzitting in de buurt van Basel. Waar men een van de allereerste kerncentrales wilde bouwen. Daar is alles naar voren gekomen wat de bezwaren kunnen zijn en natuurlijk ook de verdediging. Gunther Swaab heeft daar een roman over geschreven, maar die was onder pseudoniem omdat het gevaarlijk is om iets over de kernenergie te zeggen als je werkelijk de waarheid zegt. Deze brochure was onder pseudoniem uitgegeven. Zijn pseudoniem naam is David Coper. Hier stond hoeveel in bv hoeveel tonnen radioactief afval onder auspiciën van het atoomagentschap in de golf van Biskaje. Ongelofelijke hoeveelheden en dan springen die vaten na 10 jaar open, die vele vaten. Dat las ik in zomer van 1970. Nadat ik de brochure heb gelezen, heb ik dat boek gekocht. In 1971 had ik een vrij jaar en toen had ik besloten dat dit niet kan en mag. Het eerste wat ik deed was in september naar een congres gaan waar ik Gunther Swaab heb ontmoet en vele andere waaronder een lid van een weltbundes des lebens, de heer Plantinga uit Amsterdam. Ik vertelde dat ik een werkgroep atoom op ging richten en hij zei ik doe mee. En hij had een vriend die bij de radio werkte voor restgroepen die anders niet gehoord werden. Toen ik in Amsterdam terug kwam werd ik direct uitgenodigd om radio voordrachten te houden. Die bestonden dan uit citaten uit wat ik allemaal ik dat jaar heb gelezen. Deze voordrachten werden uit getypt door een leerling van mijn school en daarna uitgedeeld aan mensen en de burgemeester van Dodewaard die belde meteen op dat hij dit helemaal niet wist omdat er nooit over gesproken werd en een directeur van een elektriciteitscentrale Sanders, belde op dat hij lid wilde worden van de werkgroep Atoom. Sanders had een boek geschreven Energie op leven en dood. Mijn rol was onrust zaaien, dat was een verzoek ik deed het niet eens expres. Ik kocht 100 brochures van en er werd er maar een gekocht dat was aan Roel van Duijn en die vroeg of ik direct langs wou komen. Ik legde het allemaal uit en hij zei natuurlijk word ik lid van deze werkgroep. Ik heb ook aan de waddenverenging geschreven dat er radioactieven vergiftiging is omdat men aan de Rijn 35 kerncentrales wilden bouwen die vloeit niet zomaar in de Noordzee die houdt de kust aan vanwege de stroming. Toen ben ik uitgenodigd op Terschelling waar meerdere groepen waren zoals de vogelbescherming. Wouter van Dieren kwam op mij af en die vertelde dat hij de raad voor milieudefensie op had gericht. Wij willen een Nota uitbrengen aan de regering over de kernenergie zou jij willen zorgen dat die nota er komt. Deze nota is gekomen in 1972 als antwoord op de nota Langman(maart '72) vanaf dat moment als er mensen belde die ongerust waren dan zei men je moet bij Jannie Möller zijn, die coördineert dat. Roel werd lid van onze werkgroep en hij ging, toen was hij nog Kabouter, naar Kopenhagen om uit te leggen wat het inhield en daar ontmoette hij een jongen waar hij mee in de klas had gezeten en die werkte in kernreactor Petten, deze ingenieur ging ook de werkgroep helpen. Wij gingen dus overal spreken.

Heeft u buiten die werkgroep nog aan acties meegedaan of opgezet in Kalkar, Dodewaard? Kunt u de sfeer beschrijven bij de demonstraties? Was dat vijandig?

Ja onbeschrijfelijk veel. Ik zat in de eerste plaats thuis heel veel te lezen, want ik moest alle onderwerpen kennen en weten zodat ik wist wie wat kon schrijven voor deze nota. Na de nota kwamen pas die acties. Maar die demonstratie was iets goddelijks. Bij de grootste tegen Kalkar was ik busleidster. Vanaf het Museumplein vertrokken deze bussen. Heel veel controles maar iedereen had er zo'n zin in om het met zijn alle te doen. Er is toen niets gebeurd ondanks dat de politie steeds dreigde, maar we bleven allemaal voor die centrale staan gearmd en je stapte naar voren terwijl je scandeerde en zong. Je vloog zo'n beetje. De Rijn mocht niet vervuild worden en het mocht geen politie staat worden. Maar in Dodewaard In 1980 of zo, dat was de grootste dat was akelig toen heeft de politie met GFK-gas gesproeid had en in de Telegraaf stond dat het lach gas was, maar de Volkskrant vertelde de waarheid, maar het was heel gevaarlijk gas waar je beroerd van wordt en toen was ik bij de veertigplusser maar dat was akelig, want je moest hard rennen over sloten en zo heen en prikkeldraad. Het was ook zo gemeen. De Volkskrant vertelde de waarheid. Je merkte toen echt de leugenachtigheid, maar de sfeer was eigenlijk tot de grote Dodewaard actie heel verrukkelijk en

solidair en allemaal zo verbroederend en dat maak je haast nooit mee.

Er is daarna een discussie ontstaan binnen de AKB over het ontstaan van wel of geen geweld gebruiken. Wat vond u daarvan was het een discussie die u nodig vond of frustreerde u dat alleen?

Ja, dat heeft Dirk Bannink allemaal heel goed beantwoord in het interview met Derek en Emma. Ik kan dat niet goed overzien. Ik was vooral bezig met de drie processen die ik tegen kalkar had aangespannen samen met de milieudefensie.

Wat vond u van de politiek toentertijd?

Trip heeft ons geweldig geholpen. Trip van de PPR. Hij was dan wel de enige die achter de werkgroep stond en dan Kamerleden van de PvdA Eppema en Eversdijk? Maar politici hebben eigenlijk geen tijd om dit te lezen en te begrijpen. Ze vertelde ook dat ze de post hierover weggooiden. Daar ben ik erg van geschrokken. Men stemde ook per partij en niet individueel. Alleen als er iemand was die het ze uitlegde zeiden ze, is het zo erg? Kamerleden hebben geen tijd. Wij zijn met de werkgroep nota top figures gaan benaderen en toen werd het de bezinninggroep genoemd en de industriële top hebben ze beïnvloed en zo zijn die vijf centrales er niet gekomen. De domme industriële top was erop tegen. Linkse partijen waren toen PvdA, PPR en PSP. Zij hebben toen meegewerkt aan het landelijk energie comité 1980 Het LEK. Maar alles werd door de bezinninggroep aangedragen. De politiek heeft de wet vernaderd. Je bent niet aansprakelijk als je een kerncentrale bouwt. De exploitant was beperkt aansprakelijk en de termijn is op 10 jaar gesteld. Dat heeft de politiek toegelaten. Dat had nooit gemogen.

Wat vond u van de samenwerking tussen de AKK's en de SSK's.

Ik kan daar niks over zeggen. Ik was bij de oprichting van de Stroomgroepen. Maar we wilden niet betalen en toen hebben we de eerste stroomgroep op. Ik was voorzitter van de Kalkargroep. Dirk Bannink zou het goed kunnen zeggen.

Het WISE die heb ik in '78 ook helpen oprichten, maar dat was meer van boven af.

De Brede Maatschappelijk Discussie die is opgezet, die is door de overheid eigenlijk om gezet in een propaganda machine net als het Europees Referendum onlangs. Wie heeft het initiatief genomen om de BMD aan te raden aan de overheid.

Ja, ik ben naar een congres in Zürich geweest en daar heb ik ook mensen geprobeerd te krijgen voor onze werkgroep. Eric Jan Tijninga kwam ik daar tegen. Die werkte bij TNO en hij heeft van de Werkgroep de bezinninggroep gemaakt en hij heeft juist voor BMD gepleit. Je moest het hebben over intergraal energiebeleid. Hij heeft de eindversie gemaakt. Tijdens de BMD is het Tsjernobyl ongeluk gebeurd en toen is BMD verwaterd en het was inderdaad propaganda. Er waren te weinig specialisten en je kon dan moeilijk je verdedigen.

PETER GROENFRONT:

Waarom is er gekozen voor een groot netwerk, en niet voor een organisatie?

Omdat een netwerk efficiënter werkt, moeilijker aan te pakken is, je minder snel schadeclaims krijgt en er geen 'bazen' zijn die toestemming hoeven te geven. Als iemand iets wil ondernemen, doet hij dat.

Maar stel dat iemand die in het netwerk zit mee wil doen (maar niet het lef heeft zelf een actie te beginnen), hoe moet diegene het dan aanpakken?

Dit is inderdaad het nadeel van het feit dat we geen organisatie is. Maar nieuwe mensen vinden we bij actiecampagnes, deze duren een paar weken dus kunnen mensen hierop afkomen.

Toch moeten we altijd een beetje voorzichtig zijn met nieuwe mensen omdat we goed weten dat we in de gaten worden gehouden door de inlichtingendienst, en dat er ook infiltraties plaatsvinden. We moeten ons netwerken beperken ivm de veiligheidsissues.

En soms is het juist effectiever om minder mensen te hebben, soms zijn 20 mensen gewoon genoeg voor een actie.

Maar dat neemt niet weg dat we trots zijn als we een grote actie met veel mensen doen. Zoals bijvoorbeeld bij Schinveld en de blokkade van de betuwelijn.

Actievoeren. Hoe?

Via het netwerk. Iemand bedenkt iets en belt/mailt het rond, schakelt zijn hele netwerk in.

De ene keer gaat het goed met zo'n actie, komen er veel mensen op af. De andere keer wordt het wat minder goed ontvangen. Als ik een actie niet zo'n goed plan vind doe ik gewoon zelf niet mee.

Hoe wordt dan besloten wat voor een soort actie wordt gedaan?

Het groepje mensen die deze acties organiseren beslist zelf wat voor een actie ze gaan doen.

Standpunt over kernenergie?

Zo snel mogelijk alles sluiten. Er zijn geen compromissen mogelijk, het moet stoppen. Als er een nieuwe centrale zal worden gebouwd zullen we direct actievoeren.

Toch denken we niet dat er zo snel een nieuwe centrale zal komen, als die er al komt duur het nog heel lang. Het is een illusie dat er een nieuwe kerncentrale (of kerncentrales) kan komen omdat het fysiek onmogelijk is en het kost enorm veel geld, qua verzekering is het niet mogelijk want de schade valt niet te dekken. Er is enorm veel overheidsgeld e.d. nodig. Maar duidelijk is voor ons dat we afmoeten van de kernenergie, en over moeten op duurzame energie. Het is onverantwoord dat de kerncentrales nog draaien, op een gegeven moment is het gewoon op.

Per wijk zou het geregeld moeten zijn, mensen willen in hun achtertuin geen centrale. Dan wordt er wel overgestapt op duurzame energie.

En omdat een wijk maar een beperkte hoeveelheid energie heeft dan, moeten ze wel gaan inperken. Geen 5lampjes boven een tafel in een restaurant, maar 1tje.

Er zijn de laatste tijd veel minder, zelfs amper, acties geweest op het gebied van kernenergie, waarom?

Het transporten tegenhouden lukte niet echt meer, we probeerden elke keer blokkades te doen maar het mislukte meestal. Een paar keer hebben ze wel echt op het punt gestaan het transport terug te sturen. Als dat zou gebeuren is in eerste instantie je actie wel geslaagd. Maar het gaat natuurlijk vooral om het effect op langer termijn.

Waarom kiezen jullie voor blokkades?

Zorgt voor veel publiciteit, en maakt het echt zwaar voor ze.

Waarom zijn jullie zo tegen lobbyen?

- H. Geloven er niet in, omdat je gedwongen wordt binnen regels te werken. Regels die door machthebbers gemaakt worden, die weer voor bepaalde vormen van energiegebruik etc. zijn. Je wordt gedwongen in die richting te werken
- I. Als je mee gaat lobbyen, kom je automatisch terecht in het hele systeem waar wij zo tegen zijn. We zijn tegen het kapitalisme, en tegen compromissen op dit gebied. Kerncentrales

moeten weg, hier valt geen compromis over te maken.

- J. Omdat lobbyen voornamelijk in de politiek plaatsvindt, worden naar ons inziens de multinationals over het hoofd gezien. Zij zijn machtiger dan de politiek, terwijl ze niet democratisch zijn gekozen. Directe acties treffen deze bedrijven het meest, en dus worden deze acties het meest gevreesd (daarom worden zo ook illegaal gesteld).

Wat is jullie ideologie?

Wij willen mensen laten zien dat je wanneer je je met een grote groep organiseert, je de macht terug kan winnen. Ook al lijken de machthebbers zo rijk en groot, je kan de macht overnemen. (bijv. bij Schinveld)

Wat is de invloed van directe acties?

Alle belangrijke veranderingen ooit zijn zo gekomen door directe acties, niet door lobbyen. Bijvoorbeeld het stemrecht is zo ontstaan, het verjagen van het Britse leger..stakingen hebben bijvoorbeeld ook veel invloed.

Wat denken jullie over andere strategieën? Hoe staan jullie bijvoorbeeld tegenover GreenPeace die en directe acties doet en lobbyt?

Ik heb de wijsheid niet in pacht, het zou erg arrogant zijn om te zeggen dat alleen onze methode goed is. Hoe meer strategieën er worden gebruikt, hoe meer kans er is dat er een echt zin en in vloed heeft. Je bouwt een enorme druk op door zoveel verschillende methodes te gebruiken. Dan bereik je sneller wat. Lobby's hebben vooral veel korte termijn resultaat.

Wat zijn jullie mediastrategieën, hebben jullie die wel?

We gebruiken de media vooral om mensen duidelijk te maken hoe ze ons kunnen helpen. Bijvoorbeeld bij de actiekampen van GroenFront, dat iedereen welkom is.

Ook kiezen we duidelijk voor regionale zenders e.d. Die zijn voor ons belangrijker dan de NOS. Mensen uit Amsterdam gaan niet snel actievoeren als ze iets horen over ons in Maastricht. Maar als mensen uit Maastricht op het regionale nieuws iets over onze acties horen, gaan ze veel sneller helpen. We proberen als we de media van tevoren inlichten, betrouwbare journalisten te kiezen. Journalisten die het niet doorspelen naar de politie en mensen die wel enigszins achter de GF ideologie staan.

Maar ik vind media niet het allerbelangrijkste, soms komen er wel slechte verhalen vol met vooroordelen in de media. Maar ach *schouderophalend*

We proberen wel ons imago hoog te houden. Zo van: nieuwe projectontwikkelaars moeten bang zijn als ze bos kappen, voor onze acties.

We houden ons in de media rustig met: pas op voor ons etc. Want als we dan echt wat zeggen, weten ze dat we er ons ook echt in vastbijten en dat ze een groot probleem hebben. We willen hoe dan ook geloofwaardig blijven.

Hoe zit het met onkruid vergaat niet?

We hebben een tijd samen opgetrokken en toen is het één actiegroep geworden.

Heeft u een idee waarom het minder goed lukt om veel mensen actief te krijgen om acties te voeren tegen kernenergie?

Tegen kernenergie lukt het minder goed omdat veel mensen dachten dat kernenergie toch wel over ging. Dat het ten einde liep. Als er wel een nieuwe kerncentrale komt, denk ik dat er heel veel nieuwe acties zullen komen.

Wat is het gevaar van acties?

Bij directe acties veel risico, maar je probeert het toch zo klein mogelijk te houden. Je moet gaan op de adrenalinekick, niet op de angst. Juist als ze je los willen trekken wil je nog liever doorgaan. Het is

noodzakelijk dat je altijd je zelf los moet kunnen maken als er nood is, of je het fysiek niet trekt.

Het is vaak een soort wedstrijd tussen ons en de bratra, wie heeft er de nieuwste technische dingen. Als zij arriveren is het einde van de actie in zicht, zij weten hoe je lock-ons moet ontsluiten en hoe je met cirkelzagen om moet gaan.

Hier in Nederland doet de politie e.d. je niks, ze gebruiken geen echt geweld om je los te krijgen. In G.B heeft de ME weleens pijnprikkels toegepast. De ME gingen in een rondje om de actievoerder heen staan, zodat het niet te zien was. En toen.....

Wat denken jullie van de politieke partijen op gebied van kernenergie?

Het CDA en de VVD zijn altijd voor geweest, de echte linkse partijen altijd tegen. En PVDA is het altijd afwachten. Nu zie je dat ook weer, voor de verkiezingen waren ze tegen, en nu zie je dat Diederik samson toch weer twijfelt.

Werken jullie ook samen met de SP?

We werken niet samen met acties, dat zal ook niet (snel) gebeuren. We blijven wel anarchisten en houden helemaal niet van de tomaten overal op, op de vlaggen, jasjes etc. Maar we wisselen wel veel informatie uit. Zij weten wat er binnen de politiek gebeurt, wij weten veel meer van alles eromheen, van de actievoerders e.d.

We hebben dus wel wat aan elkaar, ondanks dat we niet samenwerken.

YVONNE ONKRUIT VERGAAT NIET!/GF

Onkruid vergaat niet heeft veel acties gedaan m.b.t kernenergie, maar nu voert het vooral actie onder naam van GF of samen met GF, hoe zit dat precies?

Beweging na jaren 80 ingestort, onkruid de naam weer nieuw leven in te blazen. Dus jongeren meer toe te spreken e.d.

Dus daarom de naam bedacht: onkruid vergaat niet (woordspeling etc) zolang het militarisme bestaat, bestaat het anti-militarisme ook en onkruid ook.

Maar toen kwamen er weer mensen die toch onder de oude naam gingen werken e.d.

Maar gewoon onkruid is nog steeds actief inderdaad.

Wat is het verschil tussen GF en onkruid?

Onkruid anti-militaristische zusje van GroenFront.

Zelfde soort acties, zelfde soort doelen. De ene keer noemen we het een Onkruid actie, de andere keer GF

Anti-kernenergie acties passen bij allebei, onkruid van oudsherre ook anti-nucleaire acties heeft gedaan.

En omdat het heel direct met kernenergie te maken heeft past het bij onkruid, en het heeft ook met milieu te maken (dus GroenFront).

Standpunt t.o.v kernergie:

Kernenergie: manier van energie opwekken waar veels teveel risico aanzit. Moet zo snel mogelijk stoppen.

Totale keten van kernenergie, vanaf het moment dat grondstof uranium uit de mijnen wordt gehaald totdat het eindafval, zo enorm veel risico's, zoveel ellende, zoveel macht in om, en dan praten we nog niet eens over de risico's van een kernexplosie ofzo, want als dat gebeurt dan ben je gewoon de komende 10 jaar de sjaak ofzo. Dat hebben we bij tsjernobyl wel gezien, hoewel dat al weer vergeten lijkt. En juist omdat dat nu weer naar de achtergrond is, voelt de kernenergie lobby zich daardoor weer sterker.

Alsof kernenergie nu ineens veilig is, nee gewoon geluk dat het niet een keer mis gegaan is.

Het is vaak genoeg bijna mis gegaan, maar puur door een goed back-up systeem ging het nog goed.

Als daar alleen een klein foutje/hapering zou zijn geweest zou het direct een grote ramp zijn.

Hoe was onkruid vergaat niet en is onkruid georganiseerd?

Hetzelfde als groenfront, netwerk. Veel overlap van GF en onkruid. Soms kiezen er mensen heel verstandig voor 1 onderwerp, en dan kiezen ze duidelijk voor GF of onkruid. Maar als je op meerdere dingen actief bent, dan doe je ook vaak actie voor GF én onkruid.

En is dat niet een nadeel dat het een netwerk is, en mensen zich niet zomaar kunnen aansluiten zomaar?

Het is soms een nadeel, omdat er daardoor inderdaad maar weinig mensen zijn. Maar tegelijkertijd kunnen we ook lang niet iedereen vertrouwen. Er zijn veel mensen die zich voordoen als activist maar misschien wel werken voor de politie of AIVD. Ik merk vaak wel aan hoe hie iemand is en doet, of ik die persoon kan vertrouwen of niet. Als ik er geen goed gevoel bij heb zorg ik gewoon dat die persoon niet meedoet. Ik hoef niet perse te weten of die persoon dan iemand van de AIVD, de politie of gewoon een labiel iemand was. Want alle 3 kunnen we niet gebruiken (labiele mensen kunnen misschien de stress niet aan o.i.d.)

Soms heb je ook dat je mensen wel vertrouwt voor wat grotere (aangekondigde) acties, maar niet voor ondergrondse acties, waarbij veel meer stress/spanning komt kijken. En dus ook meer vertrouwen.

Hoe kijk je tegen de gevoerde acties aan?

We hebben diverse blokkades gedaan, een paar echt succesvolle gehad. Soms mislukt het ook een beetje, we hebben een keer een te smalle blokkade gedaan omdat we niet genoeg mensen hadden. We dachten dat het transport niet langs ons zou rijden, omdat ze dan in de berm moesten rijden met een wagen vol plutonium (wat heel zwaar is), we dachten dat ze het dus niet zouden aandurven om de berm in te rijden. Maar dat deden ze dus wel, ze reden zo langs ons. Dan is de hele actie voor niks

geweest.

Wanneer beschouwen jullie een actie als geslaagd?

Je weet als je een actie tegen kerntransport doet, dat het hele transport niet stopt door die actie. Vertagen is het hoofddoel, en daarmee probeer je aandacht te vragen en ze te laten zien dat ze fout zijn. Dus wanneer een transport vertraagd wordt zijn we tevreden.

Hoe staan jullie tegenover de strategie van bijv Greenpeace, die ook lobby't?

Ik ben niet anti-lobby, maar doe het zelf niet en zou het zelf ook niet willen en kunnen.

Maar ik voel me veel beter thuis bij directe acties, daar moet je echt lef voor hebben. Je gooit je eigen lichaam in de strijd om het kwaad te bestrijden.

Toch heeft lobbyen wel zin denk ik. Ik ben wel tevreden met hoe greenpeace actie voert. Op zich is de strategie van GreenPeace an sich wel oké, maar als zij ergens een actie voeren krijgen ze direct als organisatie een kort geding en hoge boetes. Wij hebben natuurlijk als voordeel dat we geen organisatie zijn en dus niet snel boetes kunnen krijgen.

Als organisatie vind ik GreenPeace soms iets te arrogant richting kleinere actiegroepen, dit heb ik ook erg ervaren toen ik zelf bij GreenPeace zat.

Veel kleine milieu-actiegroepen zien GreenPeace als de grote multinational die teveel opgaat in het lobbyen en te weinig actie voert. Dit vind ik ook weer jammer want ik denk dat GreenPeace een grote kracht heeft omdat ze ook lobbyen.

Hoe kan het dat er de laatste jaren amper/geen acties zijn geweest m.b.t kernergie?

De voornaamste reden is dat er veel minder transporten zijn. Er zijn er nog wel wat via de trein, maar het is heel moeilijk om uit te zoeken wanneer deze zijn. Er zijn wel regelmatig transport met uranium, qua radio-activiteit niet extreem, maar wel erg giftig.

Er is te weinig tijd om dat op te zoeken, en te weinig mensen om het ook echt te doen. Dat is een groot nadeel aan te weinig mensen. Mensen moeten nou eenmaal hun tijd verdelen, en kunnen niet alle acties doen. Ook is de strengere wetgeving voor ons een groot probleem. Openbare geweldpleging kan je nu al worden aangerekend als één iemand van de groep iets doet, de hele groep kan daar op gepakt worden.

Visie op politiek

Proberen met acties wel invloed uit te oefenen. Maar niet rechtstreeks op de politiek maar via het publiek. Via publiciteit informeer je het publiek/de publieke opinie/het publieke debat. Daar beïnvloedt je weer de politiek mee. De politiek reageert (vooral tegenwoordig) heel erg op wat in de media komt. Ik vind dat er een politiek dieptepunt is, de politiek is erg inhoudloos. Politici vinden populistische dingen/uitspraken belangrijker dan echt politieke dingen/beslissingen. Kamervragen worden direct gesteld als er iets in de media wordt gezien/gelezen. Ze zoeken niet meer uit of het klopt, maar reageren er direct op. Eenzijdige berichtgeving.

Media (strategieën)

De media is belangrijk voor ons, maar geen doel opzich. Vroeger (rond de jaren 80) waren onze acties heel spectaculair. Nu interesseert het de media minder. We proberen bij acties wel bepaalde journalisten in te lichten. De journalisten die je vertrouwt, want ze moeten hun mond niet voorbij praten.

We proberen voor een actie ook wel duidelijk te stellen welke mensen de pers te woord staan, het verhaal moet wel duidelijk en krachtig worden verteld.

De media schildert ons soms goed en soms slecht af, maar daar zitten we niet echt mee. Tijdens de kerntransporten was ik over het algemeen wel tevreden over hoe de media ons neerzette. En journalist heeft weleens geschreven dat onze actie mislukt was, omdat het transport gewoon doorging. Dat vind ik uitermate slechte journalistiek, want ons doel is ook helemaal niet om het transport te stoppen, we weten dat dat niet mogelijk is. Als wij met een paar mensen een heel groot (en zwaar beveiligd)

transport bijna 2 uur weten op te houden, is een actie zeer geslaagd.

Lokale media is sympathieker, die luisteren beter naar ons verhaal. Maar de tv-media is wel voor een veel groter publiek. De NOS en andere grote tv-media gebruiken alleen vaak niet het basisprincipe van hoor en wederhoor, daar kan ik me wel aan ergeren. (vb EON-negeeractie)

Publieke opinie:

Geen idee hoe die nu is, maar ik denk/hoop dat als er een nieuwe centrale zou komen, de bevolking massaal in opstand zou komen.

Ik heb het gevoel dat de opiniepeilingen van de NOS e.d de mening van mensen heel erg kunnen beïnvloeden. Als mensen lezen dat de meerderheid van de bevolking (volgens die opinie dus) voor kernenergie is (of niet tegen), zullen ze zelf sneller denken: 'als iedereen het niet zo erg vindt, zal het wel meevallen'. Deze peilingen hebben erg veel invloed, en ik vraag me soms af hoe betrouwbaar ze zijn.

Hoe staan jullie tegenover de SP, die ook buitenparlementaire acties doen?

Opzich hebben we er niks tegen, maar wat er gevaarlijk aan is dat ze de acties gebruiken voor eigen propaganda. En ze eisen ook acties op, terwijl er meerder groeperingen mee hebben gedaan. Dat vind ik echt heel kwalijk. Ook het met 'vlaggetjes wapperen' roept bij veel mensen weerzin op. Toch werken we soms wel eens samen, maar we zullen het nooit zo in de media brengen. Wij willen niet in verband gebracht worden met een gevestigde partij.

We willen onafhankelijk en buitenparlementair zijn en blijven en niet aan onderhandelingen doen. (vb schinveld, daar hebben ze wel veel steun aan SP gehad e.d)

(niet relevant, wel interessant)

Veel acties bij vliegbasis Volkel, Amerikaanse kernwapens op het terrein, ze zullen het nooit toegeven, maar er zijn genoeg aanwijzingen gevonden dat er kernwapens liggen. De Amerikanen hebben het gedeeltelijk toegegeven, niet specifiek op folkol, maar wel op Nederlandse bodem. En op Volkel is een Amerikaanse eenheid actief die speciaal is getraind om kerncentrales te bewaken, dus dan weet je eigenlijk al genoeg. Plus dat er veel documenten zijn gevonden die dat bevestigen. Daar hebben we acties tegen gehouden, veel acties onder het mom van: 'we gaan op zoek naar de kernwapens, en dan het terrein betreden.'

Lieten ons soms ook bewust oppakken om uitspraken van de rechter uit te lokken.

(zoals in Engeland, een vrouw die terwijl ze een vliegtuig ernstig had beschadigd, toch vrijgesproken werd)

Paar interessante uitspraken, dat rechters dachten van: ja we kunnen dit niet als fout zien, want het kwaad wordt eigenlijk juist bestreden.

Maar de Nederlandse rechters waren iets minder sympathiek.

De rechters zeiden dat ze te lage rechterlijke macht waren om er een echte goede uitspraak over te doen, dus gewoon een geldstraf o.i.d.

Interview met Peer de Rijk, directeur van WISE. Gehouden 23 januari 2008 om 11:30 uur bij vestiging WISE gelegen aan het Ketelhuisplein 43 te Amsterdam.

Hoe is uw organisatie gestructureerd?

We werken in internationaal verband. WISE heeft meerdere kantoren, zo zijn we momenteel bezig om in Bali een kantoor te zetten. Wij zijn een kleine organisatie, maar dat maakt ons in onze ogen wel erg effectief.

Wat is het doel van uw organisatie?

WISE is een organisatie die tegen kernenergie is, het is smerig, onveilig, ernstig slecht voor het milieu en wij zien alternatieven die beter en schoner zijn. Wat wij proberen is om mensen, belangengroepen of overheden op de gevaren van kernenergie te wijzen en een koevoet tussen de deur te krijgen bij de politiek.

Kunt u uitleggen waar uw organisatie zich mee bezighoudt?

Wij zijn van mening dat wanneer wij de maatschappij kunnen overtuigen van de gevaren voor kernenergie om op die manier politieke besluitvorming te beïnvloeden. Politici zijn gevoelig voor kiezersgedrag en WISE probeert door middel van informatieverstrekking de maatschappij druk uit te oefenen op de politiek en de agenda betreffende kernenergie te beïnvloeden. Dit gebeurt dus ook op internationaal niveau. Wij zijn van mening dat verandering van onderaf moet komen en niet van bovenaf, dus door de politiek. Niet dat wij een propaganda voor een volksopstand op poten zetten, maar we willen we degelijk een signaal afgeven via de maatschappij naar de politiek.

Op welke manieren probeert u uw boodschap naar buiten te brengen?

Allereerst uiteraard door actie te voeren, echter wordt dit nog maar zeer sporadisch gedaan. We merken helaas dat kernenergie niet echt leeft in Nederland, waardoor we ook 80% van onze werkzaamheden op internationaal niveau doen. We doen vooral onderzoek naar de schadelijkheid van kernenergie en proberen bij overleg aan tafel te zitten.

Hoe gaat zo'n onderzoek in zn werk?

We beginnen vaak met een zogeheten krachtveldanalyse. Welke partijen hebben er baat bij, zijn er bedrijven bij betrokken, welk publiek bereiken we en past het bij datgeen wat we willen bereiken. Vervolgens doen we dan zo'n onderzoek.

Bent u zelf van origine wetenschapper, of wordt dit uitbesteed?

Ikzelf ben vanaf mijn 14^e door mijn ouders in het actievoeren gerold en heb nooit een opleiding afgemaakt. Een dergelijk onderzoek wordt inderdaad uitbesteed en gedaan door wetenschappers. Vervolgens brengen we met dat onderzoek de informatie de maatschappij in of gaan we het overleg aan met de politiek. Zo doen we nu een onderzoek naar banken met betrekking tot hun financiering van kerncentrales.

Bij zo'n overleg, wordt u gevraagd door de politiek of nodigt WISE zichzelf uit, hoe gaat dat in zn werk?

Dat werkt beide kanten op, soms vraagt de politiek ons aan tafel om op die manier informatie te verzamelen. Op zich erg logisch want er zijn bar weinig kamerleden die wat van dit onderwerp afweten. Wij gaan dan aan tafel zitten en proberen de desbetreffende personen te overtuigen van onze mening m.b.t. kernenergie. Ook komt het voor dat wij zelf vragen om bij een overleg te mogen zijn omdat wij vinden dat we daarbij horen te zijn.

Wanneer u bij zo'n overleg aanwezig bent, wat is dan uw doel?

Uiteraard om kernenergie de wereld uit te helpen, maar vooral dus om informatie te verstrekken. Wij zijn er overigens niet om compromissen te sluiten. Wanneer wij van tevoren het idee hebben dat een compromis het doel/uitkomst van een overleg zal zijn dan wensen wij daaraan geen deel te nemen. Wij informeren en laten ons horen, maar lopen zeker niet met de politiek mee om handjeklap te doen.

Gebeurt dat veel denkt u?

Nou WISE onderscheidt zich van andere milieuorganisaties omdat wij geen derde belangen hebben. We ontvangen een beetje geld van donateurs, en krijgen voornamelijk inkomsten uit de verkoop van posters en stickers, terwijl je ziet dat andere milieuorganisaties banden hebben met de overheid danwel energiebedrijven. Zo heeft het Wereld Natuur Fonds een sponsorcontract met energiebedrijf Essent, en is er gewoon sprake van ordinaire belangenverstrengeling.

Wordt er uberhaupt veel overlegd met betrekking tot het kernenergievraagstuk?

Ik gaf al aan dat het in Nederland niet echt het geval is. Kernenergie is hier een non-issue, en de media helpt ook niet echt. Wanneer er al over kernenergie wordt gesproken bericht de media tegenwoordig vaak de pro-kernenergie kant. Daarnaast zijn mensen tegenwoordig toch minder begaan met dit vraagstuk, en zeker minder bereid om op de barricades te staan zoals dat in de jaren zeventig en tachtig gebeurde. Ik denk daarom dat het wel fair is te stellen dat overleg op de conventionele manier tegenwoordig meer gebeurt dan vroeger.

U bent laatst op Bali geweest (wereld klimaatop december 2007), en ook daar heeft u overleg gevoerd, kunt u uitleggen hoe dat in zijn werk gaat?

We worden, tesamen met enkele andere milieuorganisaties, meegevraagd voor zo'n klimaatop. Aldaar spreek je heel veel mensen en verschillende organisaties waar we bij een groot en vooral politiek invloedrijk publiek onze boodschap kunnen laten horen. Ik moet wel zeggen dat dit alleen effectief kan zijn als je van tevoren je informatie op orde hebt. Zo bereik je meer mensen en krijg je automatisch meer toegang tot politici. Ook hebben we daar bijvoorbeeld gesproken met mensen van de Verenigde Naties, ministers en ambtenaren.

Wanneer u zo'n minister spreekt, is een uitkomst dan meetbaar, aangezien uw input op dat moment moeilijk is terug te herleiden naar hoe uiteindelijk beleid gevormd is/wordt?

Echt meetbaar in de structurele zin van het woord niet. Soms zie je een quote van een minister opduiken die wij hebben aangedragen, echter dat zal dan altijd de quote van de minister blijven. Afgelopen top waren ze wel erg positief moet ik zeggen. Zo waren de ministers Kramer en Koenders het eens met de standpunten van WISE, en op een vroegere klimaatop in Den Haag was Jan Pronk merkbaar beïnvloed door onze petitie die wij hem voor alle camera's aanboden.

De huidige discussie rondom het kernenergievraagstuk is weer opgelaaid door staatssecretaris Van Geel, gaat u hiermee weer aan de slag?

WISE zal zeker zijn stem laten horen wanneer daar aanleiding toe is.

Want uw stantpunt veranderd niet, ook niet wanneer u kijkt naar de huidige klimaatproblematiek? Kernenergie is toch een duurzame energiebron met een geringe Co2 uitstoot.

Nee, absoluut niet. Kernenergie is onveilig, slecht voor het milieu en bovendien ongelofelijk smerig. Ik zie nog steeds hele goede alternatieven waarmee we het klimaatprobleem kunnen oplossen en zal dan ook blijven vechten tegen kernenergie.

PEER DE RIJK WISE

Standpunt t.o.v. kernenergie:

Geen compromis mogelijk, zo gauw mogelijk weg, anti-kernenergie.

Het gat dat valt op andere manieren invullen (wind/zonnen energie).

Kernenergie zou al 50jaar alle problemen oplossen, dit is absoluut niet gelukt en de problemen zijn alleen maar erger geworden.

Organisatie, hoe zit het in elkaar e.d.?

We zijn eigenlijk wel een soort van netwerk, officieel natuurlijk wel een organisatie (met een bestuur e.d.), maar we werken vooral als netwerk.

Eigenlijk ondersteunen we vooral actiegroepen, als een soort 'persbureau'. We voorzien duizenden groepen wereldwijd van informatie, erg up-to-date.

Iedereen die er werkte was en is altijd wel erg betrokken met directe acties. Sommigen hebben meegedaan met acties van GroenFront, sommigen met Greenpeace en sommigen ook gewoon via Wise.

Is er geen nadeel aan het feit dat jullie een organisatie zijn (schadeclaims)?

Tot nu toe niet, het is nog nooit gebeurd dat wij veroordeeld werden.

Wel eens rechtszaken gehad, maar altijd wonnen wij. Ook omdat Nederland een rijke traditie heerst van directe acties.

Wanneer overgaan tot actie? Strategie?

We maken een analyse van het onderwerp en proberen dan een strategische analyse te maken. We combineren onze analyse met die van de milieubeweging.

Welke acties het mest zin hebben e.d., soms hebben directe acties veel nut, maar soms werkt lobbyen gewoon beter.

M.b.t. kernenergie gaan we snel over op directe acties, omdat dat veel druk uitoefent.

Waarom minder directe acties tegen kernenergie?

Omdat er al minder acties waren, het is moeilijker directe acties te doen omdat er zo weinig mensen zijn die het nut inzien van deze acties.

Ik heb het gevoel dat andere organisaties niet goed in de gaten hebben hoe groot het probleem nog is, ze denken een beetje dat het een zaak is die wat minder belangrijk is. Daardoor is het voor ons ook heel moeilijk om directe acties te organiseren. We voelen ons een beetje geïsoleerd.

Doel van de acties?

Maatschappelijke druk, druk op politiek. De politiek zal uit zichzelf niet over een onderwerp in de maatschappij geen ophef/druk hierover is.

Wanneer is een actie geslaagd?

6. Media bereikt hebben
7. Actie goed verlopen
8. Bij transportacties, als we het even ophouden. Als we ons doel die we voor de actie stellen bereiken.

Media strategieën?

Je leert de media snappen/kennen, je weet dat bepaalde vormen aanspreken. Je vastketenen spreekt de media meer aan dan wanneer je je ergens met een spandoekje staat.

Journalisten kijken naar wat interessant is voor het publiek enkel, het zijn soms net kleine kinderen: 'ik vind het nu leuker om deze kant te belichten dus doe ik dat'.

Tevreden met hoe jullie worden neergezet in de media?

Nooit helemaal tevreden, omdat je altijd wil dat het meer om de inhoud gaat.

Dat is altijd het dubbele, je vraagt aandacht d.m.v. extreme acties en acties in een bepaalde vorm, maar dan weet je dat de aandacht daar dus ook naar uitgaat, en niet naar de inhoud. Waar het ons natuurlijk wel om te doen is.

Visie op politiek?

9. verandering moet van onderaf komen, niet erg veel vertrouwen in de traditionele politiek. Maar we zien wel in dat de besluiten uiteindelijk vanuit Den Haag moeten komen, maar de huidige politiek heeft wel erg veel beperkingen.
10. Geloven wél dat democratie de beste vorm is die in een land kan heersen (of de minst slechte). Maar het heeft wel altijd nog veel beperkingen.

Hoe staan jullie tegenover politieke partijen die ook buitenparlementaire acties doen?

Hebben we veel bewondering voor, dat je binnen én buiten de politiek iets wilt doen.

Maar inhoudelijk zijn we het er lang niet altijd mee eens.

En samenwerking met de SP, is dat mogelijk?

Nooit verbinding met één partij o.i.d. Als de SP mee wil doen aan een actie en achter ons staat qua standpunten, doen ze mee.

Maar we zouden ook met de CDA samenwerken als die qua standpunten achter ons staan, we staan uiteraard inhoudelijk gezien sneller achter de linkse partijen, maar we spreken geen duidelijke voorkeur uit.

Toen CDA een paar jaar geleden het nieuwe verkiezingsprogramma ging opstellen, heb ik veel gesproken (en presentaties gehouden) voor de werkgroep van het CDA. Op deze manier heb ik dus ook contact met de politieke partijen, uiteindelijk heeft het helaas niet mogen baten.

Hoe staan jullie tegenover de radicale milieugroeperingen?

Ontzettend goed. Je hoopt altijd dat er meer mensen meedoen.

Een belang van radicale milieugroeperingen (zoals GroenFront) is dat ze andere milieugroeperingen scherp houden.

Hoe staan jullie tegenover Greenpeace (omdat die ook lobbyen e.d.)?

Met GreenPeace is er een goede samenwerking. We wisselen vooral veel informatie uit. Deze goede samenwerking is opmerkelijk omdat GreenPeace over het algemeen vrij zelfstandig opereert. Maar gelukkig is GreenPeace Nederland daar een uitzondering op.

GreenPeace moet veel langer nadenken over wat ze wel/niet doen qua acties, omdat ze zoveel donateurs hebben (800.000). Ze hebben meer te verliezen.

Kwestie van Geel, plannen jullie meer acties na van Geel z'n uitlatingen?

Het is zeker nodig, maar het is vrij moeilijk. De discussie gaat heel langzaam, echt stap voor stap. We hebben concretere dingen nodig om actie tegen te voeren, het is nu te vaag. Je krijgt mensen pas goed mee als er duidelijkheid is.

En de andere milieugroeperingen beseffen nog niet helemaal dat we achteraan staan in de discussie, dat we nu al achter de feiten aanlopen. Andere groeperingen storten zich nu ook erg op andere onderwerpen (kolencentrales e.d.)

Wij zouden heel graag zien dat er één soort groot pamflet komt met de dingen waar wij tegen zijn (kernenergie, kolencentrales, biomassa), maar ook met de alternatieven (wind/water/zonnen-energie e.d.).

Er zijn veel andere mogelijkheden, maar de politiek ziet niet in dat het zo is. Die willen grootse aanpak zoals kernenergie of kolencentrales. Zonnenenergie zien ze niet als een oplossing.

Belangenverstrengeling van veel organisaties (WNF met Essent etc)

Interview Trix de Roos, fractievoorzitter SP Vlissingen

'Hehe ik mag weer naar buiten, ik wil graag buitenparlementair bezig zijn.'

De eerste actie na 1997 die we vonden was bij de opslag, bij COVRA, op 24-02-1999. Was u daarbij?

'Al die tijd ben ik al bij de SP. Begin jaren 80 is mijn man lid geworden van de SP, maar ik ben niet direct lid geworden, pas in '95. In '98 deden we voor de eerste keer hier mee met de verkiezingen. Dat was een heel gedoe, ik wilde nog even niet in de gemeenteraad, laat mij nog maar even niet, ik voel me veel beter bij acties voorbereiden. Maar toen werd de fractievoorzitter ziek.'

Hier in Vlissingen is de SP heel actief, is dat landelijk ook zo?

Ja bijna elke afdeling wel een beetje. Al springen er natuurlijk wel afdelingen uit.

Is actievoeren ook SP-beleid?

'Ja soms maak je er ook iets duidelijk mee. We hebben acties gehad die maar een kwartiertje duurde, om een bomkap. Maar iedereen praatte er daarna wel over.'

Hoe groot is SP Vlissingen?

'In Vlissingen-Soeburg hebben we 166 leden.'

Wilden jullie bij de actie bij COVRA echt het transport blokkeren, of wilden jullie er iets anders mee bereiken zoals aandacht.

'Aandacht. Heel die discussie was toentertijd doodgebloed, niemand had het meer over kerncentrales, afval, wat dan ook. Niks. Toen kwamen die transporten met zwaar afval, En dat werd weer in Zeeland gedumpt, eigenlijk. Dan ga je er over denken; we moeten er actie op ondernemen, maar hoe? Dan schakelen we de Tweede Kamerfractie van de SP in. Vragen we: wat kunnen we ermee doen? Je moet wel goed uitpakken. Bij het eerste transport zijn we met kruiwagens erop uitgegaan, met borden: 'Welkom in zeeland'. Dit was niet die actie van 1999, deze was in 2000.'

Jullie wilden sowieso actie ondernemen?

'Er was geen twijfel over, we moesten actie ondernemen. Vooral om het gevaar van kernenergie ook, ik heb wel mijn twijfels of het veilig is.'

Waren er ook andere groeperingen behalve de SP die zeiden dat dit niet kon?

'In de actie van 1999 niet, in de derde actie was samen met de actiegroep 'Stop Borssele', maar die bestaat uit een man.'

En hoe ontstaan die samenwerkingen?

‘Door contact te leggen, ze lezen bijvoorbeeld in de krant dat je actie wil ondernemen, en ze sluiten zich aan.’

Hoe weten jullie van de transporten af?

‘Dat kan je gewoon in de krant lezen. Ik weet nog wel die actie in 2000, ik was verkleed als boerin, om het Zeeuwse naar voren te brengen. Ik had ook een gasmasker bij me, was hartstikke leuk. We hadden het heel stil gehouden, in stilte voorbereid. Het stond bij de plaats waar we hadden afgesproken toch zwart van de politie, hoe ze er achter zijn gekomen weet ik nog steeds niet. We hebben op een gegeven moment besloten om maar niet meer per mail of telefoon te communiceren.’

Duurt zo’n blokkade lang om voor te bereiden?

‘Je moet eerst van tevoren weten wat je gaat doen, ook mensen benaderen’

Is er binnen de SP meestal een vaste groep die actie voert tegen kernenergie?

‘Nee, nee. Hoofdzakelijk afdeling Vlissingen. We hebben wel andere afdelingen benaderd in het land, om ons te helpen. Er zijn toch een stuk of 20 man komen op dagen, ook al was het midden op de dag.’

Waarom was u eigenlijk in Zeeuwse klederdracht?

‘We hebben het steeds anders gedaan, eerste keer als boerin omdat het in Zeeland gebeurt. Bij een volgende blokkade waren twee mensen verderop verstoep, een eind verder, om de blokkade te stoppen, maar de honden spoorden ze zo op.’

Jullie hebben er ook een keer voor gekozen om geen blokkade meer te doen. Werd het gewelddadig?

‘Nou, ze zijn niet zachtzinnig. Dat gaat er heel ruig aan toe. dan ging ik echt een paar keer onderuit, het werd ook steeds harder. Maar bij het laatste, vierde transport dacht we; we sluiten het af. Met een feestje. Op de plaats waar we de blokkade hielden houden we een debat op 23 november gehouden. Het was een heel heftig debat. Remi Poppe zat er vanuit de Tweede Kamer. Iemand van COVRA en de directeur van de kerncentrale. Het was een goed debat, er kwamen 40 a 50 mensen opdagen.’

Maar uiteindelijk hebben jullie geen enkel transport gestopt.

‘Bij het eerste blokkade die we deden stond de landelijke pers er vol van. Ook oudere mensen op straat zeiden tegen ons dat er eindelijk weer over gepraat werd. Dat heb je dan wel bereikt.’

Hoe zorgen jullie ervoor dat de media komt kijken?

‘We sturen dan een persbericht onder embargo. Maar daar zit denk ik niet het lek. Ze weten dat als ze gaan lekken dat we ze de volgende keer niet meer uitnodigen.’

Bij de actie van 25-oktober werd er ook samengewerkt, toch?

Iedereen wist dat er vier transporten waren. Het eerste transport, dan doen wij dat, daarna worden er andere groeperingen die ons bellen die ons willen ondersteunen, dat is mooi natuurlijk. Ze hadden allerlei dingen om de weg te blokkeren. Maar daar zijn we niet aan toegekomen omdat de politie ons al stond op te wachten. Onkruid vergaat niet zat overigens wel bij de eerste actie. Greenpeace heb ik bij die transporten niet gezien, geen idee waarom ze er niet waren.

Op acht november 2000 was er dus een demonstratie, geen blokkade.

‘We hadden verschillende keren geprobeerd om te blokkeren, dat lukte niet. Toen hebben we een publiek debat georganiseerd. Toen is het mij overigens wel gelukt om de weg op te gaan met een bord, ik had de drankjes en blokjes kaas op een bord gezet, dat bood ik aan, aan de politie, en ineens zag ik ruimte. Ik werd er heel snel weer vanaf gehaald.

Het lijkt wel alsof mensen in Zeeland meer tegen de kerncentrales zijn dan elders in Nederland

‘Ja, het is een afvalputje. We weten niet waar we naartoe moeten, nou, dan maar naar Zeeland. Andere politieke partijen voeren geen actie lokaal. PvdA was ooit tegen maar die hoor je er ook nooit meer over. Wat voor actie dan ook, wij staan altijd alleen. Behalve met de verkiezingen, dan zie je ze wel.’

Hoe is de wisselwerking met het SP hoofdkantoor als jullie een actie willen gaan doen?

We hebben een plan, dan bel je ook iemand met de Tweede kamer. Krista vind het vaak geweldig, en ze brengt veel ervaring, contacten en mediaaandacht mee. Met deze acties doe je ook een oproep in het partijbestuur, daar zitten regiovertegenwoordigers, in die afdelingen kunnen ze onder de aandacht brengen. We hebben toch mensen nodig.’

Wat denkt u dat meer effect heeft op beleid, lobbyen of actievoeren?

‘Het actievoeren op straat, daar ben ik echt van overtuigd. Omdat je een grotere groep mensen bereikt. Je gaat gewoon in gesprek met de mensen. Wij krijgen heel veel reacties a la ‘hehe eindelijk weer iemand die wat doet.’ Elke actie die we op straat voeren kun je terugkoppelen naar de gemeenteraad. Je hebt het transport niet gestopt, maar wel de discussie op gang gebracht, mensen zien dat, ook de politieke partijen. De raad begint daar ook weer over te praten.’

Op 16 september 2002 hebben jullie op symbolische wijze de nachtdienst overgenomen van het personeel van Borssele.

‘Ja, afspraak is afspraak, fatsoen moet je doen. Dat was een spreuk van Balkenende in die tijd, die gebruikten we. Afspraak was dat Borssele in 2003 zou sluiten. We hebben daar gewoon een ouderwetse actie gedaan met borden, Krista is toen nog het gesprek aangegean met de directeur. Het doel van de actie was om aandacht te geven aan het feit dat we er niet mee eens zijn dat Borssele openbleef.’

Weet u iets van de actie op 30 oktober-2003, tijdens het dertigjarig bestaan van Borssele.

‘Met die vaten? Ja daar was de sp ook bij. Het was steenkoud. Waanzinnig mooi, op die dijk. Honderden vaten. Alle organisaties met elkaar, dat is toen via Greenpeace geregeld. In totaal waren er

zo'n 100-150 man, dat was een grote actie. Wederom met als doel om de aandacht erop te vestigen dat de afspraken niet zijn nagekomen.'

Dachten jullie ooit echt dat jullie de transporten konden blokkeren?

'Als het gelukt was, was het mooi geweest. Helemaal tegenhouden lukt toch niet met die ME. Je weet eigenlijk wel dat het niet lukt.' Aandacht trekken was het hoofddoel.

SP is een politieke partij en jullie hebben samengewerkt met Onkruid Vergaat niet, dat is best een radicale partij.

'Met dit niet. Met zo'n actie niet. Je maakt ook bepaalde afspraken. Afspraken dat het een geweldloze demonstratie is, bijvoorbeeld.

Is Groenfront er ook weleens bij geweest?

'Nee, nee.'

Kunnen we nog een actie verwachten?

'Er is een discussie over een tweede kerncentrale, als dat gebeurt dan moeten we toch aan de bel gaan trekken.'

Gaat er veel tijd inzitten om een actie voor te bereiden?

'Ja, erg. Alleen al het zoeken naar zo'n boerenpak bijvoorbeeld. Eigenlijk pas de avond daarvoor heb ik pas iemand te pakken gekregen die dat uit wou lenen.'

En geld?

'Nee, dat hoeft niet. Iedereen doet het vrijwillig. Ik neem mensen wel mee om een bak koffie of een borrel te drinken. Vragen hoe mensen het hebben ervaren.'

Hoeveel ondersteuning krijgen jullie van het SP hoofdkantoor?

Je kunt alle ondersteuning krijgen die je wilt, De lijnen zijn heel kort. Net een telefoontje van een kamerlid. Ik denk dat de lijntjes korter zijn dan bij andere politieke partijen.'

Moeten jullie niet de goedkeuring krijgen van het hoofdkantoor als jullie een actie willen ondernemen?

Natuurlijk twijfel je soms weleens of je iets wel of niet kan doen, en daar praat je dan over. Maar we hoeven absoluut geen goedkeuring te krijgen.'

Is er verschil in de manier van actievoeren tussen de SP en Greenpeace omdat de SP een politieke partij is?

'Greenpeace klimt die kerncentrale op, die zijn daar ook voor getraind, ik zie mezelf dat nog niet zo snel doen. De SP moet dat ook niet overnemen, bij de acties die greenpeace doet krijg je negatieve aandacht'

Greenpeace

Naar een interview met D.M Samsom

Greenpeace is een internationale milieuorganisatie die door onderzoek, overleg, milieulobby's en acties werkt aan een duurzaam evenwicht tussen mens en milieu. Nadat de eerste actie van Greenpeace plaatsvond in 1971 is zij uitgegroeid tot een organisatie verspreid over 40 landen, waarvan de Nederlandse afdeling is opgericht in maart 1978.

Greenpeace kiest ervoor om zowel conventionele als niet-conventionele werkwijzen toe te passen, maar dit is altijd afhankelijk van het desbetreffende probleem.

Hoewel Greenpeace beide werkwijzen hanteert zal het waarschijnlijk de on-conventionele manier van actievoeren zijn waaraan de mensen de organisatie herkennen; echter is (professioneel) lobbyen net zo een belangrijke taak van Greenpeace als het actievoeren. Welke vorm van actievoeren er gehanteerd wordt is totaal afhankelijk van het desbetreffende probleem. Uiteindelijk streeft de stichting altijd naar bewustwording van de problematiek en naar het stoppen van milieuschade.²¹⁶

Wij spraken met Diederik Samsom, Tweede kamer-lid van de PvdA en tevens oudcampagne leider van Greenpeace, over de kwestie kernenergie in Nederland.

<http://www.greenpeace.nl/about>²⁸⁻⁰¹⁻²⁰⁰⁸

Doelstelling

Greenpeace is van mening dat een maatschappelijk debat nodig is om kritische vragen in de Tweede Kamer te krijgen, en om dit maatschappelijke debat op gang te krijgen is actievoeren noodzakelijk. Als doel heeft Greenpeace een gehele stop van kernenergie, zoals het staat opgesteld in de statuten van Greenpeace in 1995.

Hoe de kernenergie ramp in het stadje Harrisburg in Amerika toendertijd de mensen wakker schudde en voor behoorlijk wat politieke en publieke ophef zorgde, zo was het kernenergie vraagstuk in de tijd van, en na Tsjernobyl aanzienlijk wat plaatsen gezakt op de politieke agenda. De jaren '80 waren de tijden van het echte actie voeren in Nederland, in vergelijking met deze periode is het huidige actievoeren weinig intensief, en gaat het voornamelijk over de kerncentrale Borssele en de desbetreffende afvalverwerking, aldus Samsom.²

Om als milieu organisatie je doelstelling goed aan het licht te kunnen brengen zijn factoren als de Media (televisie, kranten, interviews e.d.) zeer belangrijk. Hoe effectiever de media, des te effectiever de actie.³

<http://www.greenpeace.nl/about>²⁸⁻⁰¹⁻²⁰⁰⁸

² Interview D. Samsom, 28-01-2008, Universiteit van Amsterdam

³ Interview D. Samsom, 28-01-2008, Universiteit van Amsterdam

Strategie

Bij de acties van Greenpeace wordt getracht om de nadruk steeds op een ander nadeel te leggen.

Wanneer we Samsom vragen naar de effectiviteit van acties van een organisatie zoals Greenpeace is het volgens hem vergelijkbaar met het gooien van een steen in een vijver, nooit wetende waar de golven uitkomen. Het enige waar een actie groep op zo'n moment macht over heeft is wáár ze de steen gooien. Het is een constante zoektocht naar het streven van een balans tussen de voorspelbaarheid en onvoorspelbaarheid van acties, aldus Samsom.

Vaak is het zo dat wanneer Greenpeace merkt dat d.m.v lobbyen en overleg geen (gewenst) resultaat wordt bereikt ze overgaan op actieve actievoering.¹

De conventionele vorm van actievoeren, kunnen we stellen, is dus de primaire vorm van actievoeren en bij geen resultaat kiest de organisatie voor het inzetten van andere middelen. Volgens Samsom zijn de acties rondom kernenergie nog lang niet zo uitgesproken als de acties rondom Schiphol, en de

walvissenjacht bijvoorbeeld.

Een reden hiervoor is de invloed van de media en andere externe factoren welke veelal sterker zijn dan de actiegroeperingen zelf. Externe factoren als zijnde de toenemende klimaatverandering en de rol van de kernenergie, en de stijgende veiligheid hiervan. Het draagvlak stijgt alsmaar, de mensen denken steeds meer te weten van het onderwerp en acties rondom het onderwerp baren zodoende ook steeds minder zorgen.²

Nog een ander belangrijk punt is de institutionalisering van de milieu beweging in het algemeen volgens Samsom. Het is allemaal veel minder spannend dan de voorgaande jaren; de rumoer rondom kerncentrales, afval verwerking, nucleair infrastructuur enz.

Betreffende de effectiviteit van de acties die Greenpeace inzet blijft het een constante zoektocht naar het streven van een balans tussen de voorspelbaarheid en onvoorspelbaarheid van acties, aldus Samsom.

<http://www.greenpeaceweb.org/jaarverslag/2004/hoofdstuk4.htm>

² <http://www.greenpeace.nl/about> 28-01-2008

Middelen

Leidraad voor Greenpeace is een wereld waarin mensen elkaar en het milieu geen geweld aandoen. Geweld lokt geweld uit en zorgt niet voor verandering en veiligheid. Daarom is één van de belangrijkste principes van Greenpeace: geweldloosheid.¹

Dit is dus ook de reden waarom de organisatie actief aan lobbyen en overleg doet: wanneer geen geweld nodig om het gewenste resultaat te bereiken dan verkiest Greenpeace een conventionele aanpak boven een onconventionele aanpak.² Echter is het veel voorkomend, mede door de eerder vermelde externe factoren welke van grote invloed zijn, dat een onconventionele actie wordt gevoerd. Greenpeace heeft 580.000 donateurs in Nederland, wereldwijd over de 2,5 miljoen.

De organisatie opereert onafhankelijk en accepteert principieel geen giften van bedrijven en geen subsidie van de overheid. “Alleen zo kunnen wij onafhankelijk ons werk blijven doen,” aldus het team van Greenpeace.³

Het hoofdkantoor van Greenpeace Nederland bevindt zich in Amsterdam, en er zijn daar 130 mensen werkzaam.⁴

¹ <http://www.greenpeace.nl/about> 28-01-2008

² Interview D. Samsom, 24 Januari, Universiteit van Amsterdam

³ <http://www.greenpeace.nl/about>

⁴ Greenpeace vragen lijn: 0800-4223344, 28-01-2008, universiteit van Amsterdam

Diederik Samsom

Op de vraag waarom Diederik Samsom Nederland niet verder ziet gaan met kernenergie in de toekomst somt hij het volgende op: het is niet de meest voor de hand liggende keuze, het produceren van kernenergie vergt niet te dicht bevolkte ruimtes, iets waar Nederland geen overvloed aan heeft. Ook bespreekt hij het gebrek aan de nucleaire infrastructuur in Nederland, en zelfs in heel Noord-West Europa: “het kernenergie vraagstuk is simpelweg groter dan Nederland, en het wordt tijd dat we dat accepteren.”

<http://www.greenpeaceweb.org/jaarverslag/2004/hoofdstuk4.htm>

² Interview D. Samsom, 28-01-2008, Universiteit van Amsterdam

Rianne Teule Greenpeace

Actie spandoek bij CDAcongres in de RAI

Wie wilden jullie hiermee bereiken?

De CDA stemmers, het doel dat we nastreefden met deze actie was bewustwording. Het CDA was niet erg blij met deze actie.

Heeft de actie zo niet zijn doel voorbij geschoten, doordat jullie het CDA er zelf niet mee bereikten?

Nee, de actie was niet op het CDA, maar op de CDA- kiezers gericht. Het congres was rechtstreeks op de televisie te zien, dus iedereen die er op dat naar keek, heeft het vallende spandoek kunnen gezien.

Dachten jullie dat het CDA meewerkender zou worden door zo'n actie?

Het CDA werd er niet meewerkender door, maar dat waren ze al niet. Het contact met de CDA-politici is er niet door verslechterd. Je hebt altijd twee soorten mensen, ook binnen politieke partijen: sommigen vinden onze acties stom, anderen vinden het ergens ook wel weer stoer. Dit merk je ook binnen het CDA.

Waarom richtten jullie je zo op CDA? En waarom bijvoorbeeld niet op de VVD, die altijd al voorstander van kernenergie is geweest?

Het CDA zit op een kantelpunt. Tot aan het moment dat Pieter van Geel staatssecretaris werd, was het CDA van mening dat kernenergie geen optie was. Het is heel recent dat een paar grijze mannen van hun toch hebben toegestemd met kernenergie. Het standpunt van de VVD is niet veranderbaar. Het zijn juist de mensen die op de rand zitten, die je wilt bereiken. Sommige CDA-stemmers zijn wel CDA'er, maar tegen kernenergie. Bijvoorbeeld Liesbeth Spies van het CDA. Bij het CDA gooien we het altijd op rentmeesterschap. Deze kwestie is een gevoelig punt bij de partij.

Hoe is het jullie dan gelukt om de actie te laten slagen? Want geslaagd was de actie, hij haalde zelfs het acht uur journaal.

Ja, daar kan ik niets over zeggen, dat blijft het geheim van de smid. We hebben bij die spandoek-actie in ieder geval geen wet overtreden.

Actie bij het ministerie van VROM, Vaatje met grond uit Tsjernobyl.

Had van Geel echt een waarschuwing nodig?

Deze actie was echt als publieksactie bedoeld. En hij was ook uitgevoerd om de kamerleden te bereiken. Kamerleden worden onder druk gekregen door de media. Kernenergie nadelig in het nieuws krijgen is een missie. Politieke aanleiding. Kamerleden zeggen dat het nodig is om het debat te voeren in Tweede Kamer. Je verwacht niet dat van Geel omgaat op dat moment. Het doel van de actie was om de discussie duidelijk te maken. Wanneer er in de maatschappij een debat gaande is, dan komt dat in de Kamer. Het publiekelijk debat is dus nodig voor de Tweede Kamer. De VVD hoort Greenpeace liever niet dan wel. CDA zegt dat niet zo letterlijk, maar je merkt wel dat het zo werkt. Het feit dat kernafval nog 240.000 jaar actief blijft, is een gevoelig punt binnen het CDA. Wanneer Greenpeace het CDA benaderd, of er tegen actievoert, wordt er niet op veiligheid, maar op rentmeesterschap de nadruk gelegd.

Stijlmiddel vaatje: hoe kwamen jullie er op? En is het niet moeilijk om steeds weer met nieuwe acties te komen?

Je moet haast acties gaan recyclen, want na een paar jaar raken ze een beetje op. Of we kopiëren ze uit

het buitenland. Het is nodig voor Greenpeace om steeds nieuwe dingen te doen. Je probeert wel een juiste dag voor de actie uit te zoeken. Journalisten bepalen uiteindelijk wat er in de media komt. Brainstormsessies worden vaak op het kantoor van Greenpeace gehouden om tot nieuwe ideeën te komen. Met campagneleiders, maar ook persvoorlichters nemen hier dan aan deel. Je wilt origineel overkomen, maar aan de andere kant verwachten mensen ook weer dat je met walvisbootjes aankomt. Het is voor een organisatie als Greenpeace belangrijk om aan oude waarden vast te houden.

Het middel geld bij acties

Het zijn altijd vrijwilligers die de acties doen. De actie bij het CDA-congres was bijvoorbeeld heel goedkoop: we hadden enkel kosten voor het spandoek. Het vaatje met kernafval vanuit Tsjernobyl werd internationaal gecoördineerd. Er is op en neer gereisd om het zand op te halen, maar het werd vervolgens wel in meerdere Europese landen gebruikt. De actie waarbij we de koepel van Borssele beschilderden, is uiteindelijk heel duur uitgevallen: recent is gebleken dat wij voor de schadeclaim moeten opdraaien en die is heel hoog. Een actie kan duurder worden dan je vooraf plant. Daarin nemen we risico's.

Kun je ons iets vertellen over de totstandkoming van acties. Een politicus zegt iets, bijvoorbeeld: We willen misschien een tweede kerncentrale openen, en dan?

De uitspraken van politici komt meestal niet als verrassing, we houden van Geel en anderen wel in de gaten. Je reageert op hoe de buitenwereld zich ontwikkelt. Wat willen we bereiken bij dat debat? Hoe kunnen we de kamerleden het beste beïnvloeden? Het begint met lobbyen. Vervolgens wil je dat er in de kamer kritische vragen gesteld worden. En sowieso blijft Greenpeace constant campagne voeren. Misschien lijkt dit niet altijd zo, doordat we soms minder publiek bezig zijn, soms publieker. Publieker zijn we bijvoorbeeld meer aanwezig geweest rond verkiezingen. Maar momenteel is de Borssele discussie voorbij, zijn de verkiezingen achter de rug. Dus organiseren we ook geen grote publieksacties.

Om als Greenpeace aandacht te krijgen, zijn we wel genoodzaakt om keuzes te maken. Je kunt niet zowel kolenergie als kernenergie publiekelijk aan de kaak stellen. Anders ontstaat er onduidelijkheid en raakt het beeld van ons versnipperd.

Greenpeace als organisatie:

Greenpeace heeft vijf campaigners fulltime op campagnevoeren. Dit aantal was stabiel de afgelopen 10 jaar. Intern is dit een groot team. Ik ben als campaigner werkzaam sinds 2002. Borssele zou in 2003 dichtgaan. Pas toen ik op mijn post begon, is discussie over of er andere kerncentrales zouden moeten komen begonnen. Daarvoor was het eigenlijk dubieus of een fulltime campaigner kernenergie nog wel nodig was.

Hoe is jullie relatie met de media?

Greenpeace beschikt over een hele persafdeling. Greenpeace beschikt niet over heel veel geld, dus niet veel commercials en advertenties ed. Daarom proberen we slimmer gebruik te maken van free publicity opties. Maar media weten Greenpeace ook goed te vinden. In Nederland moet je de media vooraf wel echt iets vertellen van wat je gaat doen, wil je dat ze komen. Heel Nederland is een beetje informatiemoe.

Actie Koepel van Borssele beschilderen

Kun je iets over deze actie vertellen?

Hierbij had heel goede voorbereiding plaatsgevonden. Dat moet ook, want bij een actie als deze, neem je veel risico's. 30 man als vaatjes die eerst bij de kerncentrale aankwamen. Zij golden als afleidingsmanoeuvre en ook als mooi plaatje, voor de foto's uiteindelijk. Wonderbaarlijk kwamen we met deze actie in de media. Naar ons idee was het namelijk een mislukte actie. Werd toch als voldoende verrassend en stoer gezien.

In jullie persbericht over deze actie, werd vaak het woord terrorisme gebruikt. Was dit met opzet om in te spelen op de actualiteit?

Terrorisrameframe. Niet veilig. Veiligheid bij romeinen ook. We proberen op verschillende manier steeds de verschillende nadelen van kernenergie te laten zien. Rode draad Inspringen op wat in de media hot is. Je kiest een aspect dat op dat moment in de media goed werkt. Veiligheid en beveiliging wilden we laten zien. Doel was om te laten zien dat beveiliging niet werkt.

Tweede keer is er geweld gebruikt, bij de Romeinenactie. Een bewaker sloeg een actievoerder in het gezicht. Dan houdt het op, stoppen we de actie. Alles moet geweldloos gebeuren. Door actievoerder is schadeclaim ingediend. De kerncentrale is nu een beetje meer beveiligd. Maar het is nog niet zo dat de centrales bewapend worden beveiligd als in de VS bijvoorbeeld.

Zouden jullie de kerncentrale, bijvoorbeeld om de mindere beveiliging aan te tonen, dan nog een keer kunnen gaan binnendringen?

Daar kan ik uiteraard niets over zeggen.

Het doel van de Romeinen-actie was: bewustwording en nadelen aan het publiek laten zien.

Lobbyen of actievoeren?

Allebei. Als je echt een hard punt wilt maken, kun je niet alleen lobbyen.

Werken ze elkaar wel eens tegen?

Ze weten dat Greenpeace inhoudelijk goed is. Ze kennen onze rol, we zijn er om dingen ter discussie te stellen. Maakt ambtenaren weer scherp. Liever scheurtje op dak, dan terroristische aanslag. Lobbyen en actievoeren versterken elkaar juist. Wel overleg ik geregeld met onze advocaat of een geplande actie nadeel kan hebben voor lopende rechtszaken, alleen dan pas ik aan

Samenwerking

Kun je iets vertellen over de samenwerking met andere actiegroepen?

Er vindt vaak overleg plaats met andere milieuorganisatie. WNF wil dit tegenwoordig minder. Essent is de belangrijkste sponsor voor het WNF. Borssele is voor 50% eigendom van Essent. WNF houdt zich op het gebied van kernenergie erg rustig tegenwoordig. Zij zijn hier schizofreen in. Organisaties zijn samen sterker, maar overleg is ook nodig omdat we niet in elkaars vaarwater willen zitten. Profijt dat andere organisaties info van GP krijgt. Effectiever als media merkt dat meerdere organisaties betrokken zijn. niet samen een worden. Het is belangrijk dat we onze eigen identiteit houden. willen best risico's nemen. volledig onafhankelijk. Kiezen voor onderwerp boven greenpeace als met andere organisaties.

De pro-kernenergie lobby is erg sterk. Wereldwijd is er een enorme pr gaande om nucleair in stand te houden. Alle kerncentrales in de wereld zijn oud. Alleen in Frankrijk en Finland worden er nieuwe gebouwd.

Interview met

Maarten Poorter

Door:

Luna
Nadine
Veselinka

Amsterdam, 21.01.2008 - Maarten Poorter is werkzaam als docent en onderzoeker voor de afdeling politicologie (specialisatie Bestuur & Beleid). In zijn onderzoek richt hij zijn aandacht op governance, nieuwe vormen van openbaar bestuur, performance en dramaturgie.

In opdracht van het Milieu- en Natuurplanbureau voerde Poorter samen met Maarten Hajer onderzoek uit naar de rol van visievorming in transities (in het kader van de evaluatie van de vier Rijkstransities, op het gebied van energie, landbouw, biodiversiteit en mobiliteit)

Deel 1
Door Nadine

Kunt u ons een voorbeeld geven van een frame, die gebruikt wordt door een politieke partij?

- Ik heb zelf net onderzoek gedaan naar de “verommeling” van Nederland. Daar heb je misschien iets over gehoord. Het idee is dat in Nederland in een hoog tempo het landschap rommelig wordt. Er wordt her en der volgebouwd, zonder enige sturing en planning. Ze doen maar waar ze zin in hebben. En dit zijn ze verommeling gaan noemen. Als je gevoel voor discours hebt, dan hoor je een metafoor. Het brengt je op een spoor en van daaruit zie dat heel veel partijen aandacht verwerven voor problemen door het negatief neer te zetten. “Ze maken er een rotzooi van”.

Het is duidelijk dat zich hier een discours ontwikkeld heeft en je ziet dat er nieuwe woorden rond de “verommeling frame” zijn ontstaan. Zoals lintbebouwing en confettibebouwing. Lintbebouwing als lint langs de snelweg en confettibebouwing als kleine stipjes in Nederland, zodat overal iets staat. Dit zijn allemaal metaforen, die gebruikt worden. En vaak kom je dan achter dat organisaties deze metaforen introduceren.

Kunt u ons misschien vertellen of er m.b.t. het kernenergie vraagstuk een woord is dat veel gebruikt wordt?

- Schone energie vind ik een goed voorbeeld hiervoor. Energie is in feite gewoon stroom. Het heeft geen kleur en je kunt het niet zien. Er wordt heel vaak gesproken over schone energie en dat is in dat geval groene energie. Maar er wordt nooit in deze context over kernenergie gepraat, hoewel dit een van de schoonste vormen van energie is overigens. Dus dat is wel boeiend om daar naar eens te kijken. Deze discussie is ook ontstaan toen het CDA zei, dat we maar weer kerncentrales moeten bijbouwen. En het dumpen van het kernafval zou je heel diep onder de grond kunnen stoppen. Dan hebben we hele schone energie en de risico's zijn ook gering.

Ik ben niet erg thuis in het kernvraagstuk, maar ik kan je wel helpen om dit soort woorden op het spoor te komen. Schone of groene energie wordt heel veel gebruikt. Verder is het discours technisch handig om te kijken naar de rol van Tsjernobyl. Deze gebeurtenissen die Maarten Hajer in zijn stuk benoemd, daar wordt steeds weer het embleme op geplakt. Als we het dan over Borselle hebben, dan gaat het er vooral om dat we geen Tsjernobyl krijgen. Dit hangt ons als een donderwolk over het hoofd

en dit beheerst het discours heel erg. En hieruit worden argumenten opgevoerd om het niet te doen.

Dus hieruit zou je kunnen opmaken dat op het moment dat we een kernramp krijgen ergens in de wereld, het frame van de politiek zo beïnvloed wordt dat we teruggaan naar het frame van de jaren '80? Is het afhankelijk van de omstandigheden en het doemscenario van een kernramp die afgewogen wordt tegen het doemscenario dat we geen fossiele brandstoffen meer hebben?

- Er zijn twee frames die je hier ziet. De pro-eco en de pro-kernenergie. Maar die frames kunnen wegvallen op het moment dat er een kernramp plaatsvindt en beide maken hier gebruik van. Er wordt niet getwijfeld of kernenergie schoner is. Je hebt niet of nauwelijks CO2 uitstoot. Het probleem ligt ergens anders. Afval is een probleem en ten tweede heb je de dreiging van een ontplofte kerncentrale, dan heb je een heel land dat kapot is. Je kunt het probleem ook bekijken in de termen van antagonist en protagonist. De voorstanders zullen ook heel erg wijzen naar een ander discours. Namelijk dat het erg schoon is, goedkoper en groener.

Bij het veiligheidsdiscours zullen ze zeggen dat ze zulke dikke betonnen muren bouwen, dat je daar zelfs met een vliegtuig niet in kan vliegen. Dit is dan een verwijzing naar 11 september. Dat gebeurt ook met Tsjernobyl. Die was slecht onderhouden en stond op een verkeerde plek. Dit is het discours die voorstanders van kernenergie zullen gebruiken. Discours tegenstanders wijzen op de veiligheidsvraagstukken en de gevolgen voor de samenleving als het mis gaat.

Zouden we de volgende gebeurtenissen, namelijk sluiting van Dodewaard, Borselle en de uitspraak van Van Geel kunnen zien als mijlpalen kunnen zien in de verandering van discours?

- Maarten Hajer zegt dat een frame altijd verbonden is met de praktijk. Dus wat mensen doen en zeggen. Een zodanig moment is dus cruciaal. Je zou een discoursanalyse kunnen maken rond deze drie momenten en daarvoor gebruiken we lexis nexis om te kijken welke begrippen toen vaak herhaald werden. En om de argumentatielijn te begrijpen. Welke argumentatielijn brengt Van Geel in en hoe wordt op zo'n moment door andere actoren op gereageerd. Dan komt er machtsvraagstuk en daar gaat het uiteindelijk om. Wie weet het discours te beheersen en het discours zodanig om te vormen dat het door de gehele samenleving wordt overgenomen.

En daarmee ook draagvlak weet te creëren voor beleid. Dat zijn in feite alle drie de machtsvormen van Lukes. Het ultieme is de derde macht, omdat mensen dan heel anders gaan denken. Dus de klimaatverandering vond jarenlang iedereen maar bullshit, maar toen al Gore erover sprak is er een omslag gekomen. Sowieso dat er wordt nagedacht over beleid. Dat ik al wist waar jullie het over hadden bij Van Geel, geeft al aan dat het een beleidsmoment was.

Kunnen we dit onderzoeken ook plegen door het bekijken van kamerstukken en de standpunten van de politieke partijen, of dat niet wetenschappelijk verantwoord?

- Ja door het gebruik van beleidsstukken of stukken van de milieubeweging, maar je kan ook de andere kant nemen. Zoals de energiebedrijven (NUON, ENERCO). Die ga je met elkaar vergelijken en dan zie hoe erop gereageerd wordt. Als het goed is dan zie je een discours als een botsing van verschillende opvattingen. Maar wat je ook ziet is dat er een storyline ontstaat of discourscoalities. Hiermee ontstaat eenheid in je discours en succesvol beleid.

Dus dat de politiek de frames van de milieubeweging overneemt?

- Ja of dat de milieubewegingen de media bespelen, zodat ze Van Geel niet geloven. Dat is een beetje het spel. Wie de slimste woorden uitkiest. Zo zie je altijd die beweging. Bij de verrommeling van NL waar ik het over had, was dat de nota van "Mooi Nederland". Die kiest dan mooi ten opzichte van rommel en zo zie dat milieufederaties dit zullen doen met Van Geel. Door de media proberen te bespelen zich te laten keren tegen van Geel.

Is het essentieel in dit onderzoek om niet alleen naar een krantenartikel te kijken. Bijvoorbeeld bij de casus van Van Geel te kijken naar meerdere kranten en op deze manier het discours te analyseren? Want verschillende kranten hebben verschillende visies en zullen er anders over schrijven?

- Je hebt niet een bepaald discours die ze allemaal spreken. Feitelijk moet de vormgeving plaatsvinden door heel veel citaten te gebruiken en door te kijken naar hoe verschillend mensen erover praten. Uit deze verschillende citaten zal een bepaalde idee ontstaan, namelijk dat de veiligheidsnotie dominant is. Overall waar we kijken gaat het erover: "Als het maar niet misgaat". Maar aan de andere kant dan is het maar onveilig.

Aan lijmstof gaan we ook dood, dus uiteindelijk is dit milieuvriendelijker. Die argumentatielijnen zie je langzamerhand doorslaan van veiligheid naar ecologie. Wel minder veilig, maar beter voor het milieu. Dat zou dus de omslag kunnen zijn. Je moet het als het ware vanuit een helikopter perspectief kunnen samenvatten. De bewoordingen van alle actoren bekijken en een storyline die steeds terugkomt ontdekken.

Deel 2 Door Veselinka

Het doel van het interview was de theoretische kader proberen te verdiepen met behulp van docent M. Poorter. Daarbij was ik naast de verhoudingen tussen theoretische concepten op zoek naar theoretische overwegingen en eventuele botsingen van theorieën met elkaar. Eveneens wilde ik mijn theorie kennis toetsen en ervoor zorgen dat mijn begrippen woordenlijst betrouwbaar zou zijn. En bovenal was ik op zoek naar nieuwe impulsen die het theoretische bekijk dynamiek zou brengen. Ten slotte was ik benieuwd om te horen hoe een wetenschapper onze probleemstelling rondom kernenergie benaderd en tot welke (en misschien nieuwe) aspecten in ons verslag zou kunnen leiden.

Voordat ik mijn eerste vraag stelde heb ik het eerste hoofdstuk en de concept begrippen toegelicht. Vervolgens kwam de volgende vragen aan de orde.

Framing is door ons literatuur gezien als proces van fragmentatie. In die zin staan frames tegenover elkaar als verdeling over bepaalde kwestie. We willen graag weten of buitenparlementaire acties ervoor zorgen dat deze frames toch nog verenigd worden? Met behulp(aspect) van NIMBY theorie.

- Stel je voor de non-confessionele, GreenPeace-achtige mensen die zich vast klinken aan hakken van kerncentrales met spandoeken hangen.

Ze willen een beeld opleveren dat gefilmd wordt door de NOS en dat iedereen denkt "gevaar, gevaar, gevaar". En dat beeld werkt waardoor mensen angst wordt aangejaagt.

De handelingen, het taalgebruik en de beelden op de tv versterken het gevoel die in de samenleving over kerncentrales bestaat. Beeldcultuur is dus van groot belang.

Frames zijn bruikbaar voor belanggroepen die uit miniperspectieven handelen (NIMBY'S). Maar dit zie je overal terug zoals bij conflicten in de Bilderdijkstraat met bomen die weg zouden moeten. Dat waren allemaal bomen die de bomen niet kwijt wilden zien en op het frame zitten: "Zielig, bomen staan langer dan wij" en hele verhaal komt naar voren... Terwijl fietsbonden zeggen misschien wel dat het beter is voor de fietsers. Maar ik weet niet of NIMBY voor discourse analyse relevant is. Hoe zagen jullie het in ?

Het kan zijn dat protagonisten die tot gisteren VOOR kernenergie waren nu een andere frame gaan overnemen en zeggen: Nee, dat wil ik niet meer, ik ben nu tegen. Dus vandaar dat ik een verband leg met de NIMBY theorie. Je vijanden zijn nu je vrienden. Hoe betrouwbaar zijn deze frames ?

- Alles dat je doet zorgt ervoor dat er een tegenreactie komt uit de samenleving. Dat is een soort constante ook waar je om blij bent kom je dat tegen. De vraag is welke frame zetten ze neer. Maar in

dit geval denk ik dat Nimby's zou van landelijkebonden die tegen kernenergie daarvan gebruik zouden maken.

Dat zou ook botsen met symbool politiek?

Toen in England de gekkekoeienziekte uitbrak zag je de minister van landbouw hamburgers met zijn dochtertje eten. Zou zoiets ook met betrekking tot het kernenergievraagstuk kunnen gebeuren?

- Stel dat het Kabinet daar werk van zou willen maken. Dan zou je dat wel zien. Dus dan zouden campagnes gevoerd worden, een aantal programma's maken, nieuws elementen maken. Je zou dan zien dat ministers fluitend door de kerncentrale lopen.

Media lijken de hoofdrolspeler wat betreft invloed uitoefenen. Dus is het belangrijk dat actiegroepen zich meer richten op het bespelen van de media in plaats van goede campagne te voeren ? Dus actiegroep zouden meer impact op de media hebben. Op die manier komt de invloed bij de bevolking terecht en die stellen zich gezamenlijk voor en tegen op...

- Ja, volgens medialogica. Media willen beelden. Een beeld met een vastgebonden activist is altijd een mooie plaatje.

Maar voor het pro-kernenergie groep zou het moeilijker worden om een mooi beeld aan de media te verzekeren. Zij komen met een saai beeld van een gebouw dat goed beveiligd is en waar nooit iemand bij komt. Dus de tegenstanders lopen altijd een beetje voor.

U heeft zich heel druk bezig gehouden met context waarin performance en dramaturgie en grote rol spelen. Waarom vindt u het zo belangrijk ?

- Omdat dit element bijna helemaal vergeten is in de politiek. Het sociaal-psychologische context is buiten gelaten. Hoe mensen reageren op elkaar in een bepaalde situatie en hoe ze handelen met elkaar. Deze verhoudingen lopen door vastbesloten patronen.

Dat noemen we dramaturgie, de scripting van politieke processen. Voordurend denken strategen (bv spin doctors) over scenario om media aandacht te krijgen. Dit geldt zowel voor actiegroepen als voor de politiek.

Is dat zichtbaar ?Zou je kunnen vaststellen dat dit impact had gehad ?

Wij willen niet geloven dat bij elke persconferentie ieder zucht, ieder wegstijgt is ingestudeerd. Heeft Hillary Clinton haar traan gefaked? Of is Tony Blair's toespraak na de dood van Prinses Diana ingestudeerd om de Koninklijke familie in een goed daglicht te stellen. Heeft hij elke draai van zijn stem en traan geoefend voor de spiegel?

Dus de media beïnvloedt ons frame ?

- Het is de wisselwerking: Blair weet hoe de media denkt en hoe ze hem vervolgens neer gaan zetten.

Geldt het ook voor Nederlandse politici ?

- Steeds meer. In college van M. Hajer zijn een paar voorbeelden te zien, namelijk de moord van Theo van Gogh. Dus in moskee met Ahmed Aboutaleb is een mooi voorbeeld. Wat opvalt, is Balkenende dat voor de trap staat als een staatshoofd. Dit zie je ook bij de president van de VS met alle mensen om hem heen.

Ik ben lid van de PvdA en ben ik bij de verkiezingen opgeroepen om Woiter Bos toe te komen juigen bij CS. "Kom allemaal met je rode jasje om te laten zien dat PvdA heel vrolijk is. Dus dat werd allemaal geregeld en het is een utopie om te denken dat het allemaal toevallig is dat er zoveel enthousiaste mensen van de PvdA staan. Elk partij doet dat en mensen hebben het nog steeds niet

door. En het is de taak van de politicologie om daarin te gaan en te zien wat daar gebeurt. Maar het meest spannende gebeurt achter de schermen, maar daar hebben we geen zicht op. Hoe het drama wordt opgebouwd is het werk van dramaturgeur. Waar staan mensen op het podium, hoe wordt gebruik gemaakt van het decor en hoe worden teksten ugesproken.

Deel 3
Door Luna

Heeft een negatieve woordkeuze (dramatiek) invloed op de uitvoering van beleid?

- Ja, neem nou het voorbeeld van de verrommeling. Een confessionele groep heeft projectontwikkelaars en Kamerleden uitgenodigd om mee te gaan in een vliegtuig om te zien hoe lelijk het was. Toen werd het pas duidelijk hoe lelijk het echt was. Dat hebben ze op televisie uitgezonden en dat heeft de discussie weer geopend.

En over het kernvraagstuk?

- Je zou een tijdlijn moeten maken om de gebeurtenissen te plaatsen en dan zie je vanzelf wat de piek momenten zijn en wat strategieën zijn. En natuurlijk in een interview vragen hoe zijn “jullie tot de actie genomen, welke afwegingen zijn er genomen”?

Literatuur vraag: wanneer ontstaat een reflectief frame discours ?

- Ambtenaren die beleid stukken aan het schrijven zijn of politici die in een vaste kamer commissie bezig met zijn hoe het beleid gaat, die reflecteren het handelen. De gewone burger doet dat niet, daar moeten ze zich in verdiepen.

Zijn er bepaalde framediscoursen reactie die reactie veroorzaken bij de andere frames?

- Die wisselwerking zou je kunnen zien. Houd je vooral aan Rein en Schon. Dat zie je bij een woord als verrommeling, zodra het woord opgenomen wordt in de lexicon van de bevolking en begrepen wordt. Dan kun je spreken van discours. Frames zijn nooit zelf interpretatief, moet je zelf interpreteren.

Voor jullie zou dat betekenen, wat betekend veiligheid, is het nou zo dat kernenergie zo onveilig is? Als je dat kan koppelen aan een ander discours kun je spreken van een frameshift. Wat heel belangrijk is voor jullie, wat zijn feiten, wat zijn de feiten in jullie vraagstuk, neem Ulrich Beck erbij, kunnen we nog van eenduidige waarheid spreken of word onze perceptie geleid door de beelden die we hebben van kerncentrales, vraag maar aan jullie zelf “wat wisten jullie van kerncentrales voor dit onderzoek?”

Kunnen we spreken van een dominant frame in de Nederlands regering?

- Een dominante frame is er wel. Afbouwen die handel en onderhouden wat er is, en geen nieuwe centrales meer bouwen. Dat was het frame en daar is altijd naartoe gewerkt, en van Geel van CDA heeft dat doorbroken. Dominant frame is toch wel dat het gevaarlijk is, investeringen eruit halen en afbouwen.

Jullie zouden met John Grin moeten spreken, hij zit heel erg diep in dit vraagstuk. Hij is hoogleraar bestuurskunde, hij houdt zich bezig met transities zijn omslagen in denken zowel technologisch als sociaal. Dit vraagstuk bevat beiden. Misschien iets doen vanuit transitie theorie.

Zouden we kunnen zeggen dat elke politieke partij een frame heeft waarin alles geplaatst wordt?

- Het switched steeds meer per kwestie.

Je hebt dus geen links of rechts frame meer?

- Nee dat vind ik heel moeilijk te plaatsen, zelfs in de tijd van de verzuiling niet. Het is wel duidelijk dat er een onderscheid in zit. Argumentatie lijnen kun je wel voorspellen. DeVVD over efficiëntie etc etc.

Het frame...Kun je niet voorspellen. Kamerleden worden zo geprogrammeerd dat ze de kern van de politieke partijen zo kunnen opdreunen. Het verschil tussen links en rechts wordt steeds lastiger.

Dus je kunt spreken van overkoepelende frames?

- Partijen positionering zich steeds vaker. Draaikonterigheid of pragmatisch--> wat is voor de samenleving het beste? Ligt beleidsmatig beter om te zeggen dat er geen rechtlijnig oordeel is. Interessant dat kerncentrales steeds vaker genoemd zijn na 11 september.

Dat moeten jullie eens meenemen in het onderzoek

Is de media een essentiële speler die de overkoepelende frames bepaald?

- Ja, en vooral de beelden, RTL is daar heel sterk in. Dit is een kerncentrale en dit is een vliegtuig, wat zal er gebeuren als het vliegtuig in de kerncentrale vliegt? Zo bespeelt de media de bevolking. In het nieuws zie je hoe de media de bevolking als een pavlov hond bespeeld. Maar als je statistisch kijkt valt het reuze mee, zo kun je ook redeneren. Als de media dat gaat doen, dan zie je dat bevolking anders gaat denken.

Welke frames zou je kunnen onderscheiden? Het veiligheidsframe, het economisch frame, het gevaar na 11 september frame?

- Het groene frame, het schone energie frame.

Interview Krista van Velzen

Waarom kiezen leden van een politieke partij ervoor om buitenparlementair actie te voeren?

Omdat wij niet een parlementaire partij zijn, daar heb je er al genoeg van. Ik ben er stellig van overtuigd dat als je je mond alleen maar opentrekt in de Tweede Kamer, dat je dan geen donder bereikt. Als je maatschappelijke kwesties wilt aanpakken, dan zul je dat moeten doen met de mensen. Dat is zichtbaar. Ik geloof niet dat er ooit een wezenlijke verandering is geweest in beleid doordat er iemand een vinger opstak in de Tweede Kamer. Het is altijd gepaard gegaan met een maatschappelijke beweging. En daarom kiest de SP ervoor om op zo'n manier te werk te gaan.

Rond 2000-2001 voerde de SP meerdere malen actie tegen Borssele. Er valt binnen de SP echter geen duidelijke groep aan te wijzen die zich bezighield/houdt met het actievoeren tegen kernenergie. Kunt u ons vertellen wie hiervoor de initiatiefnemers waren en hoe deze acties tot stand zijn gekomen?

Wij hebben op verschillende momenten aandacht gevraagd voor het thema kernenergie en wat ik sowieso uit mijn blote hoofd herinner is dat we uit informatieavonden en discussiepanels notities hebben gehaald over de kennis over kernafval. We hebben een aantal keren geprobeerd aandacht te vragen voor de aanhoudende transporten voor kernafval en daar hebben wij een milieualarm-team voor gehad die praktische zaken uitbreidde. Het werd geregeld vanuit de afdelingen, maar de afdeling die het hoofdzakelijk aanging was de afdeling Vlissingen, dus die hebben het voornamelijk geïnitieerd.

Wij hebben begrepen dat er bij verschillende acties samengewerkt is met andere actiegroepen, ondermeer WISE en GroenFront. Waarom is er gekozen voor samenwerking en hoe was deze samenwerking tot stand gekomen?

WISE is altijd een organisatie geweest die heel dicht op de informatie zat, dus die kennis had wanneer de transporten aankwamen. Dit komt doordat zij een internationale organisatie zijn en die transporten zijn eigenlijk per definitie internationaal. Ze vertrekken meestal naar of vanuit Frankrijk of naar Engeland. Kennis van WISE dus noodzakelijk voor de informatie over de transporten.

En de samenwerking met GroenFront? Want ook deze actiegroep was minstens eenmaal aanwezig bij een blokkade.

Die samenwerking kan ik mij eerlijk gezegd niet herinneren.

De acties van de SP tegen kernenergie hebben altijd de kranten gehaald. Is een belangrijk doel van de acties zoveel mogelijk media aandacht trekken?

Ik kan me niet voorstellen dat er actiegroepen bestaan die niet gebruikmaken van het middel media. Als je iets wilt veranderen is het wel handig dat mensen weten dat je dat wilt. Als je iets groots wilt veranderen, dan ontkom je niet aan het middel media. Als je dingen niet openlijk doet, kun je beter thuis gaan stofzuigen. Juist het middel van actievoeren is natuurlijk een heel goed middel om iets zichtbaar te maken.

Nu in het parlement zittende: kijkt u anders aan tegen het resultaat dat actiegroepen hebben?

Nee, absoluut niet. Juist niet. Er zal wezenlijk niets veranderen als het niet vanuit de maatschappij komt. Discussies in de Kamer zijn maatschappelijke discussies. Ik ben ervan overtuigd dat je wezenlijke veranderingen krijgt door slechts in het parlement iets te zeggen. Je kunt als kamerlid wel

makkelijker mensen bereiken. Je kunt ze de hand reiken om gezamenlijk iets te bereiken. Maar er gaat niets veranderen in het land als het niet vanuit de bevolking zelf komt. Je ziet ook dat politici reageren op plots iets wat een hype naar bovenkomt. Maar de werkwijze van de SP is altijd geweest om samen met mensen de zaken aan te pakken. De combinatie van actie en fractie is wezenlijk voor de kern waar de SP om draait. Voor mij maakt het geen verschil of ik nu volksvertegenwoordiger of actievoerder ben. Het ene moment zit je in de kamer, het andere moment ben je beleidsmedewerker. Het maakt allemaal niet uit. Het heeft mijn visie dus absoluut niet veranderd.

Lobbyen

Gelooft niet dat dit veel effect heeft op beleid.

Buitenparlementair actievoeren.

GEDEELTE LUNA

Wanneer was de invloed van de buitenparlementaire acties het op de politiek grootst? Met betrekking tot kernenergie...

In de jaren 80, toen was er een hele brede maatschappelijk beweging tegen kernenergie, die invloed was toen erg groot. Deze maatschappelijke bewegingen zijn daarna marginaal geworden en zo ook de invloed. Dat gaat hand in hand, als je minder mensen vertegenwoordigd word de invloed ook minder.

Heeft het wel zin om buitenparlementaire acties te nemen, en welke worden het meest serieus genomen.

Heeft heel erg veel zin. Ik ben er zelf van overtuigd dat er geen veranderingen in het politiek beleid plaatsvinden als er geen buitenparlementaire druk plaatsvindt. Als er geen maatschappelijk druk/bewegingen zijn is er ook geen druk op volksvertegenwoordigers om iets te veranderingen. Stemrecht voor vrouwen was er ook nooit gekomen als er geen buitenparlementaire druk was geweest. Zelfde voor slavernij. En nog veel meer voorbeelden. Grote historische veranderingen hebben altijd plaats gevonden omdat er maatschappelijk bewegingen waren die het niet langer pikten.

Welke BA hebben echt impact gehad op het kernenergiebeleid?

Noem mij een voorbeeld van wat er veranderd is in de politiek wat niet van buiten kwam! De hele beweging rondom Fortuyn was ook een BA... . Er zijn geen zaken veranderd zonder BA's. Als mensen samenkomen en verandering willen kun je dat een BA noemen. Zoals de politie staking voor de CAO. Samen met de vakbonden is dit een BA.

En over de acties van tegenwoordig wat betreft kernenergie?

Bewegingen rond kernenergie zijn nu marginaal. Daarom is de invloed van BA op beleid gering. Ik ben al blij dat er geen kerncentrales bijkomen. Wij weten dat de uranium eindig is en voor het afval is er geen goede oplossing. Dat is een thema dat zowel de actiewereld als de politiek bezighoud.

Als er een ramp zou gebeuren, zou er dan weer een maatschappelijke druk ontstaan?

Ja daar kun je van uitgaan. Maar nu is de kwesie meer het energie tekort.

(Krista's emotionele verhaal over waarom kernenergie slecht is)

Aantal actievoerders gedurende een periode vanaf 1973 tot 1987

